

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Možnosti návratů z bezdomovectví v Libereckém kraji

Bakalářská práce

Radek Adamec, DiS.

Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Růžička, Ph.D.

Praha 2019

Prague College of Psychosocial Studies

The possibilities of return from homelessness in the Liberec region of Czech Republic

Bachelor Thesis

Radek Adamec, DiS.

Study program: Social work with emphasis on communication and applied psychotherapy

Bachelor Thesis Supervisor: Doc. PhDr. Jiří Růžička, Ph.D.

Prague 2019

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím uvedených odborných zdrojů a práce nebyla použita k získání jiného titulu.

Souhlasím, aby byla práce zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Jablonci nad Nisou dne:

Podpis:

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce Doc. PhDr. Jiřímu Růžičkovi, Ph.D. za inspiraci, osobní vzor a přijetí práce pod patronát přes vytíženost s funkcí rektora školy. Děkuji pracovníkům organizace NADĚJE v Jablonci nad Nisou za kolegiální ochotu a vstřícnost při realizaci kvalitativního výzkumu. Děkuji respondentům za vlídnost a otevřenost ve sdílení svých příběhů.

ABSTRAKT

Autor bakalářské práce se zaměřuje na téma "Možnosti návratů z bezdomovectví v Libereckém kraji" - tedy teoretický popis fenoménu bezdomovectví v prostředí soudobé České republiky v uvedeném kraji, zabývá se příčinami a důsledky bezdomovectví, mapuje regionální sociální služby vyhrazené k pomoci lidem bez domova s krátkými komentáři a opírá se o definice služeb dle zákona 108/2006 Sb. Autor formuluje základní nabídky teoretických řešení pro bezdomovce. Cílem kvalitativní výzkumné části je vhled do žité reality bezdomovců, které autor vede k vyprávění narativní formou. Doslovně přepsaný záznam z hovoru je explanován a doplněn o hypotézy a konkrétní doporučení - zde dochází k porovnání, zda teoretická východiska jsou realizovatelná.

Klíčová slova: bezdomovectví, sociální vyloučení, příčiny a důsledky bezdomovectví, noclehárna, nízkoprahové denní centrum, azylový dům, chudoba, typologie Ethos, sociální práce s bezdomovci

ABSTRACT

The author of the thesis focuses on the topic of “The possibilities of return from homelessness in the Liberec region of Czech Republic” – that is, a theoretical description of the phenomenon of homeless in the environment of present-day Czech Republic in the region mentioned. The thesis deals with the causes and consequences of homelessness, maps regional social services reserved to helping people without homes with short commentaries and definitions of services according to the Social Services Act No. 108/2006 Coll. The author formulates basic propositions of theoretical solutions for the homeless. The goal of qualitative research is to provide an insight into the lived reality of the homeless, who are led by the author to narrating their life stories. The written record of the interviews is explained and hypotheses and concrete recommendations are added. The interviews are compared and their analysis leads back to the question whether the theoretical stances are feasible.

Keywords: homelessness, social exclusion, causes and consequences of homelessness, homeless shelter, low-threshold daily centre for the homeless, emergency shelter, poverty, Ethos typology, social work with the homeless

Obsah:

ÚVOD.....	9
1. TÉMATICKÉ VYMEZENÍ TERMINOLOGIE.....	10
1.1 POJMY BEZDOMOVEC A BEZDOMOVECTVÍ.....	10
1.2 POJMY BEZDOMOVECTVÍ VE ZDROJÍCH.....	11
1.3 TYPOLOGICKÉ VYMEZENÍ BEZDOMOVECTVÍ.....	13
1.3.1 TYPOLOGIE PODLE HRADECKÝCH.....	13
1.3.2 TYPOLOGIE ETHOS.....	18
2. PŘÍČINY A DŮSLEDKY BEZDOMOVECTVÍ.....	22
2.1 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ PODLE VÁGNEROVÉ.....	22
2.2 ÚBYTEK PSYCHICKÉ VŮLE JAKO DŮSLEDEK BEZDOMOVECTVÍ.....	25
2.3 ZÁVISLOSTI JAKO DOPROVODNÝ ZNAK BEZDOMOVECTVÍ.....	26
3. VÝVOJ BEZDOMOVECTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE PO ROCE 1989.....	30
4. SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO LIDI OHROŽENÉ BEZDOMOVECTVÍM.....	32
4.1 SOCIÁLNÍ SLUŽBY DLE ZÁKONA 108/2006 SB.....	33
4.2 SOCIÁLNÍ SLUŽBY V LIBERECKÉM KRAJI PRO LIDI BEZ DOMOVA.....	36
4.2.1 AZYLOVÉ DOMY V LIBERECKÉM KRAJI.....	37
4.2.2 DOMY NA PŮL CESTY V LIBERECKÉM KRAJI.....	39
4.2.3 NÍZKOPRAHOVÁ DENNÍ CENTRA V LIBERECKÉM KRAJI.....	40
4.2.4 NOCLEHÁRNÝ V LIBERECKÉM KRAJI.....	40
4.2.5 TERAPEUTICKÉ KOMUNITY.....	41
5. TEORETICKÁ VÝCHODISKA ŘEŠENÍ BEZDOMOVECTVÍ V LIBERECKÉM KRAJI.....	42
5.1 PRVNÍ KONTAKT A NABÍDKA VHODNÉ SOCIÁLNÍ SLUŽBY.....	42
5.2 TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE A DOPROVODY.....	44
5.3 OBECNÍ ÚŘADY - ODBORY HUMANITNÍ.....	45
5.4 DUCHOVNÍ PÉČE.....	46
5.5 MEZILIDSKÁ SOLIDARITA.....	47
PRAKTICKÁ ČÁST.....	48
6. POPIS VÝZKUMU A PŘÍPRAVNÁ FÁZE.....	49
6.1 VÝZKUMNÁ PROBLEMATIKA.....	49
6.2 VÝZKUMNÝ CÍL.....	49
6.3 VÝZKUMNÝ VZOREK A REALIZACE.....	49
6.4 METODOLOGIE.....	50
6.4.1 KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	50
6.4.2 NARATIVNÍ ROZHOVOR.....	51
6.4.3 PŘÍPADOVÁ STUDIE.....	51
6.4.4 ANALÝZA OBSAHU PŘÍPADOVÉ STUDIE - EXPLANACE.....	52
6.4.5 POZOROVÁNÍ.....	52
7. PŘÍPADOVÉ STUDIE.....	53
7.1 MLADÝ MUŽ UŽÍVAJÍCÍ PERVITIN.....	53
7.1.1 DOSLOVNÁ TRANSKRIPCE DAT.....	53
7.1.2 EXPLANACE ROZHOVORU A DOPORUČENÍ.....	55
7.2 SENIORKA S DŮCHODEM 4000 KČ.....	57
7.2.1 DOSLOVNÁ TRANSKRIPCE DAT.....	57
7.2.2 EXPLANACE ROZHOVORU A DOPORUČENÍ.....	59
7.3 SENIORKA SE ZKUŠENOSTÍ DOMÁČÍHO NÁSILÍ.....	60

7.3.1 DOSLOVNÁ TRANSKRIPCE DAT.....	61
7.3.2 EXPLANACE ROZHOVORU A DOPORUČENÍ.....	62
7.4 SENIOR BEZ ZÁZEMÍ.....	63
7.4.1 DOSLOVNÁ TRANSKRIPCE DAT.....	63
7.4.2 EXPLANACE ROZHOVORU A DOPORUČENÍ.....	65
ZÁVĚR.....	67
POUŽITÉ ZDROJE.....	68
INFORMOVANÉ SOUHLASY.....	70

ÚVOD

Během šestileté profesní práce s lidmi bez domova v různých typech sociálních služeb a na různých pozicích jsem nejednou hovořil s vysokoškolsky vzdělanými lidmi, s lidmi inteligentními, s lidmi schopnými filosofického přemýšlení o existenci, s lidmi, jejichž individuální životní bolest se transformovala do igelitové tašky plné nesmyslného nepořádku, která zůstala jediným jejich majetkem. Zběžným odhadem vycházejícím z praxe mohu úvodem říci, že většina lidí bez domova jsou lidé spíše obdařeni nižším intelektem a vzděláním, lidé s menšími poznávacími schopnostmi (oběti primitivních podvodů), lidé s nedostatečnými schopnostmi se zdravě vyrovnávat s nepřízní osudu či zátěžovými situacemi a lidé celkově selhávající v komunikaci a konfliktech (sklony k násilí, hrubost, vulgarita), pro což jsou společností dále sankcionováni a marginalizováni. Souhrn těchto přibližně nastíněných faktorů představuje jednu velkou diskvalifikaci pro život ve složité moderní společnosti, dle mého názoru, spíše orientované na výkon, materialismus a delegaci kolektivní problematiky na jedince.

Nejen z pozice sociálního pracovníka, ale i z obyčejného lidského hlediska, pokládám bezdomovce (coby symbolické trosečníky civilizace) především za lidi hodné zvláštní péče a specifické tolerance, protože jako členové společenského státního aparátu nám ukazují slabiny systému i hodnotového společenského světa, ze kterého vypadávají a obvykle končí mrznoucí a podchlazení v ústraní, zahřívající se levným vínem, nikoliv velkým zájmem bližních. Argumentovat apelem na strůjcovství svého osudu lze a životy většiny bezdomovců nebývají vždy přehlídkou ctností, přesto z hlediska materiálního a energetického bohatství státu pokládám péči o bezdomovce za nedostatečnou - protože bezdomovec je stále člověk, a tento často reálně nemá kde spočinout, přestože teoreticky disponuje nárokem na dávky hmotné nouze, možnostmi využít širokého repertoáru sociálních služeb, terénních pracovníků, poradenství a pomoci při hledání zaměstnání příslušnými úřady. Právě porovnávání teoretických východisek s realitou světa bezdomovectví se tato bakalářská práce věnuje.

V praktické části bakalářské práce jsou uvedeny čtyři případové studie, ve kterých se snažím nahlédnout do reality lidí bez domova, porozumět jejich životnímu příběhu a porovnat teoretická východiska z bezdomovectví s realitou.

1. TÉMATICKÉ VYMEZENÍ TERMINOLOGIE

Každý jev je třeba pečlivě zkoumat, abychom nepropadali snadným soudům a unáhleným závěrům. U sociálního fenoménu bezdomovectví, který představuje obrovskou množinu individuálního lidského neštěstí, bolesti, nezdaru a osamocení, platí takové tvrzení z principu. Za hlavní vodítko k porozumění tématu bezdomovectví pokládám detailnější zkoumání používané terminologie odborníky, i veřejností. Z etického hlediska se může zdát používání jemnějších formulací (člověk ohrožený bezdomovectvím, člověk bez domova, sociálně vyloučený člověk) za žádoucí, ale z hlediska praktického jde o určité komplikování významu ve vztahu k veřejnosti, kterou mohou podobné termíny mást. V praktickém hovorovém vyjadřování i s odborníky je též víceslovné vymezování pojmu zdržující a nepřírozené. Problematice terminologie a typologie fenoménu bezdomovectví je tedy podrobněji věnována celá kapitola.

Osobně bych bezdomovectví, ve smyslu trvalejšího rázu a nikoliv přechodné krize ztráty zázemí, definoval jako psychosociální desintegraci se zjevnými symptomy postupné rezignace na životní hodnoty doprovázenou úbytkem vůle jedince k aktivní změně vedoucí k existenčnímu zániku. Všechny doprovodné jevy jako alkoholismus, předlužení, absence zdravých sociálních vazeb a pokles sebezpečí či přímo hygienických návyků lze pak chápat jen jako důsledek psychického pádu, který vychází ze zákonité příčiny. Příčiny a důsledky bezdomovectví budou rozebrány ve druhé kapitole.

1.1 POJMY BEZDOMOVEC A BEZDOMOVECTVÍ

Pokud významově zkoumáme slova bezdomovec a bezdomovectví, můžeme narazit na určitou pojmovou nejednotnost. Přestože pojem bezdomovec „*není pejorativní a v zahraničí užívaná označení jsou identická*“ (Baumruková, 1997, s. 117) (např. anglicky homeless nebo německy obdachlose) obvykle si představíme stereotyp „*zanedbaného, špinavého, zapáchajícího a obtěžujícího člověka, zejména muže*.“ (Hradecký, 2006, s. 4) Důvodem této skutečnosti může být prostý fakt, že představitelé takovéto charakteristické skupiny bezdomovců, byt vůbec nezastupují celek, dávají pozorovateli zřetelný a nápadně srozumitelný obraz. Proto samotný pojem bezdomovec může u podrobněji neinformované veřejnosti budit odpor a v komunikaci vytvářet mnohá nedorozumění.

Realitou mnoha bezdomovců, tedy lidí bez stabilního zázemí přežívajících třeba za pomoci nízkoprahových sociálních služeb, je vlastnictví čistého kvalitního oblečení (obvykle z charitních ošacovacích center), tělesná čistota a absence zjevných znaků chudoby. Lidé bez domova, kteří se i stydí za svůj sociální stav, vyloženě požadují v charitních zařízeních oblečení nesoucí veřejně známé obchodní značky a jsou tedy ve společnosti nenápadní. Typologie bezdomovectví bude předmětem jiné kapitoly.

Termín bezdomovec prošel významovou proměnou, původně šlo o označení člověka bez státního občanství nebo domovského práva. V tomto významu dodnes chápe pojem bezdomovec český právní řád. (Srov. Schwarzová In Matoušek, 2012, s. 317)

Vyjma termínu bezdomovec, jak již bylo zmíněno úvodem, se můžeme v praxi setkat i s jinými druhy označení téhož, např. osoba bez přístřeší, člověk bez domova, atd. Taková výrazová spojení ale mohou být pro účely zkoumání v této práci zavádějící, neboť mohou nastat zbytečné komplikace právě při definování přidružených pojmů jako je přístřeší nebo domov. Tuto myšlenku trefně vystihuje výrok pana Ilji Hradeckého: *„Zákon o sociálních službách zná pojem osoby bez přístřeší, v jednom případě je použit termín osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Oba výrazy jsou umělým konstruktem, odtrženým od běžného vyjadřování. Mají jedinou výhodu, právě jen to, že jsou v zákoně o sociálních službách. Nedostatkem je, že nikde není definováno, co se rozumí pojmem přístřeší pro účely tohoto zákona, resp. jaký stav je bez přístřeší.“* (Hradecký, 2007, s. 29)

1.2 POJMY BEZDOMOVECTVÍ VE ZDROJÍCH

Vlastimila a Ilja Hradeckí při hledání vhodné definice zjišťují, že *„každá definice bezdomovství bude vlastně ve svém obsahu vágní a posunovatelná. Výrok, že bezdomovec je někdo, kdo ztratil, nebo opustil svůj domov, svůj byt, své ubytování, kdo neumí vyřešit komplikované problémy a hledá nebo přijímá pomoc od sociálních pracovníků, města, dobrovolných organizací, je nepřesný a nedostatečný.“* (Hradecký, 1996, s. 27) Tím poukazují na myšlenku, že povaha bezdomovectví je velmi relativní a individuální a každý tento jev vnímá a popisuje jinak. Takřka identickou myšlenku Ilja Hradecký shrnuje výrokem: *„Bezdomovství není vymezeno jednou jedinou správnou definicí a neexistuje ani*

žádné konkrétní vyčíslení tohoto fenoménu, které by bylo přesným vyjádřením skutečnosti.“ (Hradecký, 2007, s. 10)

Zkoumané termíny též definují Průdková a Novotný: *„Bezdomovec je člověk, kterého z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení nebo který je touto ztrátou ohrožen, žije na veřejných místech či v neadekvátních a nebo nejistých bytových podmínkách.“* A dále: *„Bezdomovectví je společenský jev, kterému předchází jednání a procesy vedoucí ke ztrátě zázemí, životních jistot a ke společenskému vyloučení.“* (Průdková, Novotný, 2008, s. 10)

Mareš poukazuje na komplexnost problému a jeho včlenění do širších souvislostí: *„Bezdomovectví je více než nedostatkem přístřeší a více než chudobou, je součástí širšího procesu marginalizace založeného na neschopnosti bezdomovců participovat na způsobu života, který je standardní pro většinu populace.“* (Mareš, 1999, s. 58)

Osobní pohled Ili Hradeckého přináší citlivější vnímání pojmu: *„Já rozumím pojmu bezdomovec, že jde o člověka, který nemá zázemí, rodinu, resp. chybí mu rodinné vztahy, který je osamělý i kdyby měl hodně příbuzných, a který navíc nebydlí. Je to tedy mnohem širší význam než jenom to, že mu chybí střecha nad hlavou. Je totiž rozdíl bydlet a být ubytován. Mezi našimi klienty známe jistě lidi, kteří vyrůstali v dětských domovech, je jim dnes padesát nebo šedesát let a nikdy nebydleli, protože vždy byli jen ubytováni na nějaké podnikové ubytovně. Být bez domova, to je být bez prostředí, kde si mohu odpočinout, být bez místa, kde bych složil hlavu.“* (Hradecký, 1998, s. 7)

Bezdomovec je dle psychologické definice Vágnerové *„člověk, který nemá trvalé bydliště. Většinou ztratil i rodinu (pokud ji vůbec někdy měl) a zaměstnání. Je to člověk, který nemá ke společnosti téměř žádné vazby, zůstal na jejím okraji.“* Bezdomovectví Vágnerová definuje jako *„generalizované psychosociálního selhání, spojené se ztrátou komplexu běžných rolí. Takovým způsobem bývají obvykle postiženi lidé s dysfunkční osobností, s nedostatečnými kompetencemi a s rozvinutými negativními návyky.“* (Vágnerová, 2004, s. 748)

Matoušek ve svém slovníku popisuje bezdomovce jako *„osoby žijící bez stálého bydlení a obvykle i bez stálého zaměstnání, odříznuti od zdrojů, které jsou běžně dostupné jiným občanům (včetně systému sociální podpory). Nejširší v Evropě užívaná definice zahrnuje mezi bezdomovce vedle osob bez střechy nad hlavou i osoby žijící v nedůstojných podmínkách, v ústavách a sociálních*

zařízeních, osoby, které nemají vlastní bydlení, a osoby, jimž hrozí ztráta bydlení (protože kupř. neplatí nájem).“ (Matoušek, 2006, s. 34)

Pro pochopení tématu lze zkoumat i neodborné zdroje o vnímání tohoto pojmu veřejností: „Termínem bezdomovec je označována osoba, nemající domov či možnost dlouhodobě využívat nějaké přístřeší. Termín bezdomovectví pak označuje způsob života této osoby a existenci tohoto jevu. Bezdomovectví je nejvíc patrné v chudších a odlehlejších částech velkoměst a většinou je spolu s dalšími negativním faktory, doprovázeno sociální izolovaností a psychickým strádáním.“ (Bezdomovci, 2011, online, dostupné z <http://www.bezdomovci.estranky.cz/clanky/definice-bezdomovectvi.html>)

1.3 TYPOLOGICKÉ VYMEZENÍ BEZDOMOVECTVÍ

Komplexnější orientaci v tématice bezdomovectví pomůže typologická kategorizace shodných jevů osob, které jsou tímto negativním fenoménem ohroženy.

V České republice pokládám za průkopníka péče o bezdomovce zakladatele organizace NADĚJE Ilju Hradeckého, který reagoval na prudké společenské změny začátkem devadesátých let a podal pomocnou organizovanou ruku potřebným (jak bude rozebráno v jiné kapitole) a zároveň se stal autorem mnoha odborných publikací přibližujících staronový fenomén bezdomovectví veřejnosti, kde zároveň uvedl svou základní typologii.

V politice Evropské unie je používána podrobnější typologie ETHOS, která detailně kategorizuje úrovně bydlení až po úplnou absenci přístřeší v širším kontextu bezdomovectví.

1.3.1 TYPOLOGIE PODLE HRADECKÝCH

Hradečtí přicházejí se základním dělením populace ohrožené bezdomovstvím do tří skupin:

- „a) skupina fenoménu zjevného bezdomovství,*
- b) skupina fenoménu skrytého bezdomovství,*

c) skupina fenoménu potenciálního bezdomovství.“ (Hradecká, Hradecký, 1996, s. 27)

Na uvedené formy bezdomovství navazují další odborníci, kteří problematiku prohlubují a detailněji rozebírají. Rozdělení pokládám za logické a mohu k němu doplnit osobní postřehy.

Zjevné bezdomovství

Jedná se o nejočividnější část populace ohrožené bezdomovstvím s charakteristickým vzhledem, vystupováním na veřejnosti či místem výskytu. *„Většinou je poznáme na první pohled podle zanedbaného zevnějšku, zápachu, znečištěného oděvu, nepřiměřené obuvi a podle jejich počínání (sbírání nedopalků cigaret, přehrabování se v kontejnerech, žebrání atd.). Málodky jsou bez zavazadel, protože u sebe mívají veškerý svůj majetek.“* (Průdková, Novotný, 2008, s. 13) Tito lidé upřednostňují svobodné a veřejné prostory, přežívají na ulici, na nádražích, přespávají v noclehárnách, v azylových domech, atd... Hradečtí nazývají představitele zjevného bezdomovství též *„nádražní populací“*, kde nádraží symbolizuje křižovatky obchodních cest a centra odpočinku a společenského dění, které odjakživa magicky přitahují podobně zatoulané lidi.

„Bezdomovci, společensky diskvalifikovaní, ztrácejí vazby se svými rodinami a vzdalují se vazbám administrativním. Sami, bez zaměstnání, bez vztahu k rodině, příbuzným, kumulují časté handicap, bloudí městy i venkovem, hledají finanční pomoc nebo potravinový balíček, staré a obnošené šatstvo. Existuje relace mezi ztrátou ubytování, zaměstnání, občanského průkazu. Bludný kruh, známý všem lidem bez domova, kteří ztratili důvěru sami v sebe. Proces readaptace těchto desocializovaných je dlouhý a nejistý. Aby se naučili elementárním normám kolektivního života, vyžaduje enormního úsilí. Bylo by třeba nabídnout struktury bydlení co nejdešší, aby se tyto osoby resocializovaly. Ale co je udivující, je fakt, že právě ti nejvíce znevýhodnění často dlouhodobé ubytování odmítají.“ (Hradecká, Hradecký, 1996, s. 28)

S lidmi spadajícími do kategorie zjevného bezdomovectví jsem měl možnost pracovat v nízkoprahovém denním centru organizace NADĚJE v Liberci, často jsou vidět ve městech na lavičkách – unavení, spící, přiopilí. Jedná se o lidi dlouhodobě přežívající bez přístřeší, často i bez vazeb na sociální služby, byť se o navazování důvěry snaží pracovníci terénních služeb sociální prevence. Tito lidé bývají ošaceni z náhodných a nesourodých částí oděvu, které získávají v charitních organizacích nebo z odpadu, jsou logicky špinaví a zanedbaní. Jelikož nemají spolehlivé úložiště

předmětů, obvykle s sebou veškerý provizorní majetek nosí při sobě a obvykle ani o oblečení zvláště nepečují, špinavé prádlo vyhazují a získávají nové, přestože denní centra nabízejí možnost praní prádla. Často mne napadla myšlenka, že pokud člověk cokoliv snadno získává, nemá potřebu si dané věci vážit. Chroničtí bezdomovci s vazbou na sociální služby, které bych chápal jako lidi, u kterých je i tak možnost návratu do normativního stylu života velmi mizivá, si za pomoci charitativních služeb navykají stylu života založeném na nárokování, braní a velmi často na neochotě udělat cokoliv pro druhé, ostatně i pro sebe. Zjevní bezdomovci, kteří ztratili důvěru i k sociálním službám, žijí obvykle v svépomocných partách, shlukují se v městských parcích, velmi často u dopravních terminálů, kde se koncentruje ruch a život. Mnozí nemají doklady, hovoří o častém napadání v nočních hodinách skupinkami mladistvých delikventů. Jelikož zjevní bezdomovci na veřejném prostoru vzbuzují soucit a lítost, dostávají od kolemjdoucích potraviny, případně i finance, občas cigaretu. Zjevné bezdomovectví tedy lze částečně i chápat jako společenskou roli, kde by ztrátou čitelných znaků „chudáka“ došlo i ke ztrátě výhod. Nechci ale opomenout fakt, že stav chudoby a sociálního vyloučení je velké utrpení ze své podstaty a pokládám občanskou solidární pomoc nuzným za civilizační samozřejmost.

Zjevné bezdomovce bych mohl označit za lidi velmi zkušené v dovednostech přežití v městské infrastruktuře. Jistý klient, vzdělaný člověk, který rezignoval na život, mi vysvětloval principy života ve městě – hovořil o několika skrytých lokalitách, kde si zřídil provizorní podmínky na nocleh. Podle klimatické situace své „základny“ střídal. Dokázal přežít i kruté mrazy, které v Libereckém kraji během zimy panují (déletrvající mrazy dosahující v noci -20°C), k čemuž využíval průduchy kotelen větších staveb, parovodní potrubí a výměníky tepla. Klient sám hovořil o schopnosti zvyknout si na mráz a dokonce i mluvil, že mu nedělá dobře změna teploty vstupem do vytopeného denního centra. Klient požíval velké dávky alkoholu a hovořil o alkoholu jako o „vnitřním topení“ a zdroji energie. Je pravdou, že klient i ve velkých mrazech chodil relativně lehce oblečen, měl rozepnutou bundu, nenosil rukavice ani čepici, nosil velmi nevhodnou obuv do sněhu – látkové sportovní boty. Právě nedostatečná obuv v zimě bývá příčinou omrzlin a následných komplikací. Častou signaturou lidí zkušených s životem bez přístřeší v zimním období jsou amputace prstů dolních končetin.

Skryté bezdomovství

Do uvedené skupiny spadají dle Hradeckých lidé ohrožení bezdomovectvím, kteří spíše nevyužívají příslušné veřejné nebo charitativní služby, aby "institucionálně" naplňovali své nejzákladnější lidské potřeby spánku, odpočinku nebo hygieny, ale zároveň o nich často mají dobré

povědomí. Může se jednat o skupiny či solitéry samostatně a skrytě přežívající svépomocně, často bez větší důvěry a vazby k úřadům a pracovníkům příslušných organizací. Počty těchto lidí je těžké určit přesně, protože je nelze administrativně spočítat a nenaplňují znaky zjevného bezdomovectví (zanedbanost, rezignace), ale mohou být velmi vysoké zejména v regionech, kde je nabídka sociálních služeb nedostačující. *„Bezdomovství skryté zdaleka předčí viditelnější formu bezdomovství zjevného. Reprezentuje další část populace bez trvalého bydliště, putující, často měnící svá dočasná útočiště, která přinášejí potíže zdravotní, potíže s policií, s úřady.“* (Hradecká, Hradecký, 1996, s. 31) Takoví lidé nalézají přechodný úkryt jak v opuštěných stavbách, kontejnerech nebo stanech na okrajích měst, tak využívají i případných osobních vazeb s lidmi, kteří jim dokáží krátkodobě pomoci třeba formou dočasného zázemí v bytě, domě nebo provizorní zástavbě. Velmi často se jedná i o migrující dělníky bez prostředků využívajících firemní ubytovny, kde nemají zázemí garantované ve zkušební době nebo v případě onemocnění - tehdy zázemí kompletně ztrácí v podstatě z hodiny na hodinu. Pro skupinu skrytých bezdomovců je tedy typická častá migrace, nejistota a ohrožení, ale zároveň snaha se o sebe postarat a pokud možno nedávat signály o svém sociálním statu, jak doplňují Průdková a Novotný: *„Jedná se o osoby, které se snaží tajit svůj styl života a skrývají své problémy. Dbají o svůj vzhled, často mají dobře padnoucí čistý oděv. Skrytí bezdomovci těmi zjevnými opovrhují a distancují se od nich. I mezi bezdomovci totiž existuje jistá hierarchie.“* (Průdková, Novotný, 2008, s. 14)

Z vlastní zkušenosti sociálního pracovníka jsem fenomén skrytého bezdomovectví dokázal identifikovat u klientů sociálních služeb až po delší zkušenosti. Zaznamenal jsem různé variace tohoto fenoménu. Často chodili do nízkoprahového denního centra v Liberci běžně a čistě oblečení klienti, kteří přicházeli s příběhem aktuálního nezdaru a potřebou krátkodobé pomoci. Budili dojem, že jsou prvně v situaci nouze a čerpali tak určité výhody a soucitný zájem pracovníků. Po dlouhodobější práci s klientem se ale prokázalo, že dotyčný člověk žije již delší dobu migrujícím stylem života a v podstatě nechce svůj styl života měnit. Jiným příkladem byla skupina mužů, která přišla v extrémních mrazech do zařízení, nechtěli příliš mluvit o svém životě a nic řešit, ale naznačili, že několik let bydlí na skrytém místě v lese. Po opadnutí arktických mrazů opět zmizeli. Jako pracovník v azylovém domě jsem často přijímal klienty, kteří neřekli pravdu o svém původním působišti, většinou migrovali mezi životem na ulici a institucí (vězení, nemocnice) a velmi často přicházeli po ztrátě dekretu na ubytovně, obvykle kvůli potížím s placením. Většina těchto klientů již měla bohaté zkušenosti s absencí zázemí. Mohu z vlastní zkušenosti potvrdit, že velká většina lidí dlouhodobě bez domova a stabilního zázemí na veřejnosti vystupuje velmi nenápadně a "skrytě", přesně jak napovídá kategorie dle Hradeckých.

Hradečtí dodávají, že „významný počet zjevných i skrytých bezdomovců se rekrutuje z odchovanců dětských domovů. Mladí lidé po dovršení 18 let přicházejí často nepřipraveni na samostatný život, chybí jim kvalifikace, vzdělání, nemají zázemí, na které by se v různých svízelných obrazech obraceli, nejsou materiálně zajištěni, neumějí pracovat, protože nemají pracovní návyky. Zcela zákonitě se stávají členy různých skupin, kterými jsou využíváni a vydíráni.“ (Hradecká, Hradecký, 1996, s. 32)

Potencionální bezdomovství

„Do skupiny potenciálních bezdomovců patří osoby, jejichž potřeby jsou úřadům buď neznámé, nebo známe jen částečně. Žijí v různých životně těžkých podmínkách, denních rodinných problémech, v potížích osobního charakteru, v potížích udržet si byt a v riziku jej ztratit.“ (Hradecká, Hradecký, 1996, s. 33) Do uvedené kategorie může teoreticky spadat každý občan, který se dostane do závažné sociální situace, se kterou se nedokáže vypořádat vlastními silami (finanční rezerva, pomoc blízkých) a není schopen z individuálních důvodů efektivně využívat podpůrných systémů sociální politiky státu.

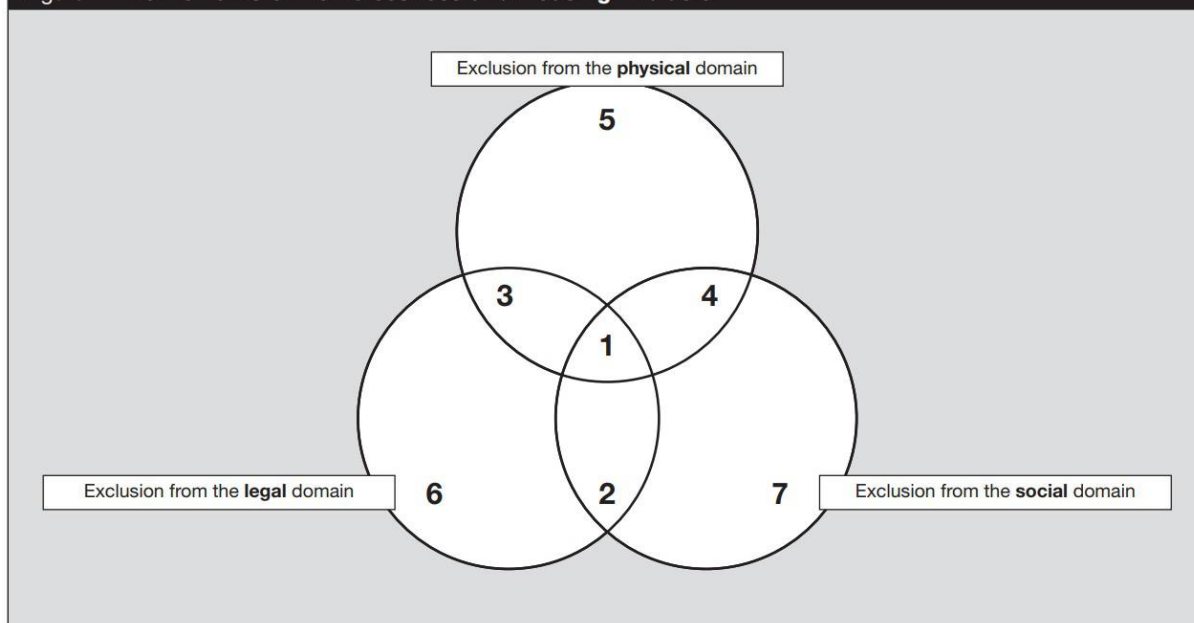
Z vlastní zkušenosti bych jako potencionální bezdomovce označil občany v dluhových pastech, případně občany s již provedenými exekucemi a srážkami z platu na nezabavitelné minimum, ze kterého může být nemožné platit důstojné a stabilní bydlení. Ohrožení mohou být rozvádějící se manželé, zejména muži, kteří odcházejí z domácnosti s dětmi a ztrácejí dekret k původnímu trvalému bydlišti. Potencionálním bezdomovectvím jsou velmi ohroženi lidé dlouhodobě nezaměstnaní, uživatelé podpory v nezaměstnanosti, uživatelé dávek hmotné nouze žijící na ubytovnách v nejistotě prodlužování ubytovacích smluv. Za potencionální bezdomovce lze označit všechny občany žijící životy se sociálně patologickými rysy, občany závislé na návykových látkách či vášních (gamblerství), u kterých lze předpokládat pád na sociální dno. Za zvláště ohroženou skupinu lze pokládat mladé lidi, kteří opouštějí ústavní výchovu a vstupují do samostatného života bez zkušeností a dovedností pro samostatný život. Stejně tak se mohou obtížně začleňovat lidé propuštění z výkonu trestu, zdravotnického zařízení nebo terapeutické komunity, kteří se nemají z různých důvodů kam vrátit. (Srov. Průdková, Novotný, 2008, s. 18)

1.3.2 TYPOLOGIE ETHOS

V současném prostředí sociálních politik Evropské Unie je používána tzv. typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení nazvaná ETHOS (European Typology on Homelessness and housing exclusion), kterou definovala organizace FEANTSA (Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci - založená v roce 1989 sídlící v Bruselu). (FEANTSA, 2019, online)

„FEANTSA vytvořila v roce 1991 síť národních korespondentů, kteří monitorují vývoj bezdomovství v členských zemích Evropské unie, Evropskou observatoř bezdomovství. Ta publikuje každým rokem zprávy z členských zemí o fenoménu bezdomovství a provádí a zveřejňuje analýzy v kontextu Evropské unie. Vypracovala a přijala typologii bezdomovství ETHOS ve snaze porozumět problému na evropské i národní úrovni. Hlavním úkolem ETHOS je přispět ke zlepšení sběru a srovnávání dat. Současně může pomoci v rozhodování o strategiích k řešení bezdomovství.“ (Hradecký, 2007, s. 9) Typologie vychází z koncepce tří domén, jejichž absence vymezuje ohrožení bezdomovstvím. Fyzická doména představuje obydlí nebo prostor způsobilý k naplňování potřeb dané osoby a její rodiny. Sociální doména poukazuje na možnost uchovávat si soukromí a udržovat sociální vztahy. Právní doména určuje vlastnictví nebo jistotu užívání a právní nárok k obydlí. (FEANTSA, 2019, online)

Figure 1 The Domains of Homelessness and Housing Exclusion

zdroj: FEANTSA

Vysvětlivky k množinám:

- 1: Bez střechy
- 2: Bez bydlení
- 3: Nejisté a nevyhovující bydlení
- 4: Nevyhovující bydlení bez možnosti soukromí s právním nárokem na užívání prostoru
- 5: Nevyhovující bydlení s právním nárokem na užívání prostoru
- 6: Nejisté bydlení bez právního nároku na užívání prostoru
- 7: Sociální izolace v rámci právně jistého bydlení

Vyloučení ze všech tří domén tedy představuje nejobtížnější výchozí stav jedince, který se ocitá bez právního nároku k zázemí, nemá opěrné sociální vazby a nemá důstojné fyzicky existující útočiště. Zde bych mohl připomenout významovou paralelu s termínem **Zjevné bezdomovectví** podle Hradeckých.

V podmnožině č.2 (vyloučení mezi právní a sociální doménou) si lze představit bezdomovce žijící skrytým způsobem s přístupem k nouzové formě přístřešku, může se jednat o zabydlený squat, nelegální obsazení zahradní chatky, případně vlastnictví stanu skrytého v přírodě či na periferii města. Podmnožina č.3 představuje bezdomovecký styl života s možností využívat sociálních vazeb - tedy i možnost skrytě pobývat u známých. Z vlastních praxe bych mohl uvést dospělý pár bezdomovců žijící v

zahradním objektu dle ústní dohody s majitelem pozemku, kdy oba pobírají dávky hmotné nouze. Podmnožina č.4 by mohla symbolizovat podobný stav, jen s možností mít legální nárok na uvedený přístřešek. K uvedeným podmnožinám mohu opět připomenout paralelu s termínem **Skryté bezdomovectví** dle Hradeckých.

Vnější okruh se přibližuje sféře **Potencionálního bezdomovectví** dle typologie Hradeckých. Hygienicky závadný "vybydlený" byt s nájemní smlouvou si lze představit v oblasti č.5. Forma nevidovaného spolubydlení v jinak slušném bytě může být oblast č.6. V oblasti č.7 si lze představit přeplněný, i když legálně držený, byt bez možnosti soukromí typický třeba pro romské etnikum.

Hypotetický prostor mimo vymezené kružnice bych vnímal jako normativní zázemí, kdy je legalita, sociální vazby a fyzický prostor v souladu se základními životními potřebami. Člověk s legálním příjmem si platí důstojné zázemí, udržuje sociální kontakty a pečuje o svůj prostor. Jakékoliv dlouhodobé narušení uvedených domén ale jedince přibližují nebezpečí trvalého vyloučení, které může dále hypoteticky vést až k bezdomovectví.

Typologie ETHOS dále pracuje v prostředí České republiky se čtyřmi koncepčními kategoriemi vyloučení: bez střechy, bez bytu, nejisté bydlení a nevyhovující bydlení, které se dále dělí na dalších 13 subkategorií v rámci národního projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR. (FEANTSA, 2019, online, dostupné z https://www.feantsa.org/download/cz___8621229557703714801.pdf)

Níže uvedená tabulka obsahuje podrobné informace o všech kategoriích a podobách vyloučení z výše uvedených tří domén (sociální, právní a fyzická), zároveň je orientována na reálné prostředí České republiky - obsahuje tedy informace o konkrétních sociálních službách jako noclehárna nebo azylový dům.

Bezdomovství, sociální vyloučení spojené s absencí bydlení, je jedním z problémů, kterého se týká Strategie sociální ochrany a začleňování EU. Prevence bezdomovství a reintegrace osob bez domova jsou otázkami, které vyžadují dobré pochopení procesů a mechanismů, které vedou do situací absence nebo ztráty domova.

FEANTSA (Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci) vytvořila typologii bezdomovství a vyloučení z bydlení, nazvanou ETHOS.

Typologie ETHOS vychází z principu, že pojetí domova lze chápat ve třech oblastech, jejichž absence může vést k bezdomovství. Mít domov může být chápáno jako: mít přiměřené bydlení, které může osoba a její rodina vyloučit

užívat (fyzická oblast); mít prostor pro vlastní soukromí s možností sociálních vztahů (sociální oblast); mít právní důvod k užívání (právní oblast). Z toho vyplývají čtyři formy vyloučení z bydlení: bez střechy, bez bytu, nejistě bydlení, nevyhovující bydlení – všechny tyto situace ukazují na absenci bydlení. ETHOS tedy dělí osoby bez domova podle jejich životní situace nebo situace jejich bydlení. Tyto konceptní kategorie se dále dělí na 13 operačních (pracovních) kategorií, v rámci realizovaného národního projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR byl vytvořen soubor národních subkategorií. Typologie tak může být využita pro monitoring bezdomovství, pro vytváření politik a jejich rozvoj a vyhodnocování.

Konceptní kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická (druhov) definice	Národní subkategorie	*		
BEZ STŘECHY	1 Osoby přežívající venku	1.1 Veřejné prostory nebo venku (na ulici)	Osoby přežívající na ulici nebo ve veřejně přístupných prostorech bez možnosti ubytování	1.1.1 Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavené vany, stany, garáže, prádelny, sklepy a půdy domů, vraky aut)	b		
	2 Osoby v noclehárně	2.1 Noclehárna	Osoby bez obvyklého bydliště, které využívají nízkoprahové noclehárny	2.1.1 Osoby v nízkoprahové noclehárně 2.1.2 Osoby sezonně užívající k přenocování prostory zařízené bez lůžek	b b		
BEZ BYTU	3 Osoby v ubytovnách pro bezdomovce	3.1 Azylový dům pro bezdomovce	Osoby v azylových domech s krátkodobým ubytováním	3.1.1 Muži v azylovém domě 3.1.2 Ženy v azylovém domě 3.1.3 Matky s dětmi v azylovém domě 3.1.4 Otcové s dětmi v azylovém domě 3.1.5 Úplné rodiny v azylovém domě 3.1.6 Osoby v domě na půli cesty	b b b b b b		
		3.2 Přechodná ubytovna	Osoby ve veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	3.2.1 Osoby ve veřejně komerčních ubytovnách (nemají jinou možnost bydlení) 3.2.2 Osoby v přístřeší po vystěhování z bytu	b b		
		3.3 Přechodná podporovaná ubytování	Bezdomovci v přechodném bydlení se sociální podporou	3.3.1 Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje	a		
	4 Osoby v pobytových zařízeních pro ženy	4.1 Pobytové zařízení pro ženy	4.1	Ženy ubytované krátkodobě v zařízení z důvodu ohrožení domácím násilím	4.1.1 Ženy ohrožené domácím násilím pobývající na skryté adrese	a	
					4.1.2 Ženy ohrožené domácím násilím pobývající v azylovém domě	a	
	5 Osoby v ubytovnách pro imigranty	5.1 Přechodné bydlení (azylová zařízení pro žadatele o azyl)	5.1	Imigranti v přechodných ubytovnách z důvodu imigrace	5.1.1 Žadatelé o azyl v azylových zařízeních	a	
		5.2 Ubytovny pro migrující pracovníky	5.2	Osoby v ubytovnách pro migrující pracovníky	5.2.1 Migrující pracovníci – cizinci ve veřejně komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	a	
	6 Osoby před opuštěním instituce	6.1 Věznice a vazební věznice	6.1	Bez možnosti bydlení po propuštění	6.1.1 Osoby před opuštěním věznice	a	
					6.2 Zdravotnická zařízení	6.2.1 Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení	a
					6.3 Zařízení pro děti	6.3.1 Osoby před opuštěním dětské instituce 6.3.2 Osoby před opuštěním péstounské péče	a a
	7 Uživatelé dlouhodobější podpory	7.1 Pobytová péče pro starší bezdomovce	7.1	Senioři a osoby invalidní dlouhodobě ubytované v azylovém domě	7.1.1 Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidní dlouhodobě ubytované v azylovém domě	b	
					7.2 Podporované bydlení pro bývalé bezdomovce	7.2.1 Dlouhodobě bydlení s podporou pro bývalé bezdomovce	a

* Použité zkratky v posledním sloupci - Stupeň ohrožení: a – ohrožené osoby, b – bezdomovci

Konceptní kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická (druhov) definice	Národní subkategorie	*	
NEJISTÉ BYDLENÍ	8 Osoby žijící v nejistém bydlení	8.1 Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	8.1.1 Osoby přechodně bydlící u příbuzných nebo přátel (nemají jinou možnost bydlení) 8.1.2 Osoby v podnájmu (nemají jinou možnost bydlení)	a a	
		8.2 Bydlení bez právního nároku	Bydlení bez právního nároku, nezákonně obsazené budovy	8.2.1 Osoby bydlící v bytě bez právního důvodu 8.2.2 Osoby v nezákonně obsazené budově	a b	
		8.3 Nezákonně obsazené pozemku	Nezákonně obsazené pozemku	8.3.1 Osoby na nezákonně obsazeném pozemku (zahradkářské kolonie, zemnice)	b	
	9 Osoby ohrožené vystěhování	9.1 Výpověď z nájemního bytu	9.1	Výpověď z nájemního bytu	9.1.1 Osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu	a
		9.2 Ztráta vlastnictví bytu	9.2	Ztráta vlastnictví bytu	9.2.1 Osoby ohrožené vystěhování z vlastního bytu	a
	10 Osoby ohrožené domácím násilím	10.1 Policejné zaznamenané domácí násilí	10.1	Případy, kdy policie zasáhla k zajištění bezpečí obětí domácího násilí	10.1.1 Osoby ohrožené domácím násilím – policejné zaznamenané případy – oběti	a
NEVYHOVUJÍCÍ BYDLENÍ	11 Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách	11.1 Mobilní obydlí	Mobilní obydlí, které není určené pro obvyklé bydlení	11.1.1 Osoby žijící v mobilním obydlí, např. maringotka, karavan, hausbot (nemají jinou možnost bydlení)	a	
		11.2 Neobvyklá stavba	Nouzové přístřešek, bouda, chatrč, barák	11.2.1 Osoby žijící v budově, která není určena k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele	a	
		11.3 Provizorní stavba	Provizorní stavba	11.3.1 Osoby žijící v provizorních stavbách nebo v budovách např. bez kolaudace	a	
	12 Osoby žijící v nevhodném bydlení	12.1 Obýdané neobyvatelné byty	12.1	Bydlení v objektu označeném podle národní legislativy jako nevhodné k bydlení	12.1.1 Osoby žijící v nevhodném objektu – obydlí se stalo nezpůsobilým k obývání (dříve mohlo být obyvatelné)	a
	13 Osoby žijící v předídaném bytě	13.1 Nejvyšší národní norma definující předídaní	13.1	Definované jako překračující nejvyšší normu podle rozměru nebo počtu místností	13.1.1 Osoby žijící v předídaných bytech	a

* Použité zkratky v posledním sloupci - Stupeň ohrožení: a – ohrožené osoby, b – bezdomovci

FEANTSA is supported financially by the European Commission. The views expressed herein are those of the author(s) and the Commission is not responsible for any use that may be made of the information contained herein.

European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL
Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri AISBL

194, Chaussée de Louvain ■ 1210 Brussels ■ Belgium ■ Tel.: +32 2 538 66 69 ■ Fax: +32 2 539 41 74 ■ ethos@feantsa.org ■ www.feantsa.org

CZ

zdroj: FEANTSA

2. PŘÍČINY A DŮSLEDKY BEZDOMOVECTVÍ

Příčiny bezdomovectví není dle mého názoru možné pro rozmanitost života samotného zcela vyjmenovat, lze ale zkoumat opakující se jevy a inspirovat se odbornou literaturou, kde se autoři snaží o základní kategorizace. V tématu bezdomovectví se zároveň mohou příčiny a důsledky překrývat, či přímo korelovat (např. alkoholismus a ztráta zaměstnání jako příčina pádu na sociální dno + prohloubený alkoholismus jako důsledek sociálního vyloučení).

Průdková a Novotný rozdělují příčinné faktory vedoucí k bezdomovectví na **vnější** a **vnitřní**: (Průdková, Novotný, 2008, s. 15)

Vnější (označovány též jako strukturální) příčiny autoři chápou jako ekonomické a politické prostředí společnosti. Patří sem tedy úroveň sociálních systémů, institucionální kapacity, ekonomické cykly (míra nezaměstnanosti), výše důchodů a životního minima, bohatství státu (přírodní zdroje), atd. Jde tedy o jakýsi výchozí řád společnosti, ve kterém lze z různých subjektivních důvodů selhat.

Vnitřními příčinami autoři míní materiální zázemí (nízký příjem, zadluženost), vztahovou síť (rozvrat rodin, rizikové partnerství, osamělost) a oblast sociálních dovedností (nedostatek sebedůvěry, vyhýbání se problémům). Na téma vnitřních příčin navazuje Vágnerová v další kapitole.

2.1 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ PODLE VÁGNEROVÉ

Vágnerová uvádí ekonomickou nedostatečnost, nezaměstnanost a růst chudoby jako předpoklad ke vzniku bezdomovectví, ale poukazuje na složitější faktory, které člověka významněji předurčují k sociálnímu selhání. Jedná se o následující případy: (Vágnerová, 2004, s. 749)

Dysfunkčnost původní orientační rodiny (případně absence) - autorka předpokládá, že výchozí rodina sociálně handicapovaného člověka mohla být špatně materiálně situována, měla ztížené bytové podmínky, a děti mohly být vystavovány nezájmu, podceňování, násilí či zneužívání.

Dítě z takové rodiny mohlo být odebráno úřady, případně pod tlakem okolností předčasně opustilo zázemí.

Z vlastní zkušenosti pracovníka zařízení, jehož součástí byly i byty nízkého standardu města Liberec, mohu potvrdit škodlivost patologického rodinného prostředí na děti. V rodinách žijících v stísněných bytech docházelo k častým konfliktům mezi rodiči a hrubým hádkám se sousedy kvůli úklidu společných prostor. Téměř v každém bytě se kouřilo, děti neměly podnětné prostředí, hračky, ani klid na plnění školních povinností (chodily do kanceláře pracovníků). Rodiny v ekonomickém úpadku šetřily na kvalitě potravin a děti vykazovaly známky hubenosti a podvýživy, naopak dospělí často vykazovali známky obezity, kterou lze ale chápat také jako projev dysbalancu výživy. Děti bez důstojného prostoru k trávení času instinktivně utíkaly ven, trávily čas bez dohledu rodičů a opakovaly špatné návyky - např. kouření, vulgární vyjadřování zcela nepřístojné věku. Dítě vyrůstající v neutěšených podmínkách pro osobní vývoj pokládám jako společensky diskvalifikované a náchylné k sociálnímu selhání všeho druhu.

Odlišné sociální zkušenosti - autorka vychází z předpokladu, že pobyt v institucionálním prostředí podporuje učení se nestandardním modelům chování a zároveň poškozují běžné normativní strategie a sociální návyky.

Mohu potvrdit z vlastního pozorování, že mnoho lidí bez domova jsou bývalí chovanci dětských domovů. Zejména mladí muži opouštějící ve věku 18ti let uvedenou instituci nemají schopnost zorganizovat si život a fungovat samostatně, přidávají se do závadných part, experimentují s drogami a balancují na příjmové hraně (časté sankční vyloučení z oddělení hmotné nouze Úřadu práce a paradoxní nutnost hledat pochybnou nelegální práci). Pro uvedenou skupinu v Liberci slouží Dům na půl cesty, kterým většina mladých bezdomovců sice prošla, ale nedokázala tam respektovat režim. Jsem názoru, že ve věku 18ti let je málokdo připraven vykročit do stabilního života, natož lidé, kteří ze dne na den ztrácejí zázemí hmotné, i síť vztahů pozitivních vzorů (autority, zaměstnanci).

Absence sociálního zázemí - autorka přirovnává zázemí k rodině, kterou sociálně vyloučený člověk nevytvořil nebo ztratil z různorodých důvodů.

Jako osobní zkušenost bych doplnil informaci, že se může jednat i o ztrátu podpůrných vazeb v příbuzenském vztahu. Bezdomovci, kteří se vztahují ke konkrétním sociálním službám, si mohou

vytvářet náhradní vztahy se zaměstnanci, jinak se obvykle shlukují do skupinek - což, jsem názoru, je přirozenost lidského chování. Jako problematické ale vidím vzájemné negativní ovlivňování (výměna zkušeností, jak obcházet úřední systémy, upevňování patologických vzorců chování z kriminálního prostředí).

Omezené kompetence - touto oblastí autorka míní vrozené indispozice (duševní choroby, poruchy osobnosti, mentální retardace), případně získané problémy (následky abúzu návykových látek, zdravotní poškození, sociální desintegrace a nestandardní způsoby chování).

Mohu dodat, že u zmíněné skupiny bezdomovců lze z principu očekávat opakované selhávání a nefunkčnost na trhu práce či při jednání s úředníky. Bezdomovci s duševními hendikepy často vnímají sociální interakci s různými autoritami jako nepříjemnou (lze předpokládat vzorce z dětství, kdy je dítě káráno), takže se kontaktu všemožně vyhýbají a tím se mohou prohlubovat jejich životní problémy. Stejně tak mohou selhávat při vyjednávání o poskytnutí sociální služby, případně v jejím průběhu, pokud narazí na méně tolerantní zaměstnance všeho druhu.

Kombinace různých zátěží - autorka uvádí jako riziko kumulaci více problematických součástí života sociálně vyloučeného člověka, případně selhání ve více životních situacích, se kterými se jedinec nedovede vyrovnat a nedostane se mu adekvátní pomoci.

Souhlasím s autorkou, že mnoho bezdomovců započalo svůj sociální propad konkrétní událostí, kterou nedokázali zpracovat. Může se jednat o rozvody a ztrátu majetku, o dlouhodobou nezaměstnanost, kterou doprovází úbytek pracovních návyků. Velké zadlužení a kumulace sankcí či již provedené exekuce uvrhávají člověka do apatického zoufalství. Podlomené sebevědomí případně pocit selhání (či viny) v životní roli pak nahrazuje alkoholové/drogové opojení, které přechází do závislosti. Závislost následně rozleptává osobnost člověka a snižuje jeho nároky na život. Mnoha bezdomovcům, kteří se naučili spolupracovat s Úřadem práce a vyjít s minimem prostředků, výše životního (nebo existenčního) minima nakonec stačí a pokud mají štěstí na volné místo na noclehárně nebo v azylovém domě, mnohdy ani nemají zájem se v životě posunovat dál. Argumentují zdravotním omezením, či nesplacitelností dluhů, vyhýbají se zodpovědnosti a vykazují známky úbytku psychické vůle, což je tématem další kapitoly.

2.2 ÚBYTEK PSYCHICKÉ VŮLE JAKO DŮSLEDEK BEZDOMOVECTVÍ

Za hlavní doprovodný atribut, kterým bych popsal status bezdomovectví, je buď ztráta, úbytek, vyčerpání nebo celková ochablost lidské vůle spojená s depresí a beznadějí. Pojem vůle definuje Brichcín jako „*způsobilost člověka cílevědomě řídit svou duševní činnost a jejím prostřednictvím regulovat průběh vlastní interakce s vnějším i vnitřním prostředím.*“ (Brichcín, 1999, s. 152) Dalšími definicemi psychické vůle může být schopnost odříkání – upřednostňování dlouhodobých hodnot před aktuálním požitkem (odpočinek, kouření), překonávání lenosti – tedy nechuti k jakékoliv činnosti a tendence k oddalování povinností s následnou kapitulací, kdy už „je příliš pozdě“ (na rozdíl od běžné prokrastinace, kdy člověk nakonec pod nábojem stresu své úkoly splní), atd. Právě problematika vůle hraje klíčovou roli ve stanovování a dosahování osobních cílů, ve formování a usměrňování života vědomou kreací namísto chaotické závislosti na vnějších vlivech, na které lze ovšem pohodlněji svalovat vinu.

Ze své praktické zkušenosti, kdy jsem s klienty hledal a hodnotil osobní cíle v rámci povinného individuálního plánování v sociálních službách, docházím k závěru, že lidé s oslabenou vůlí nejenže nemají představu o nějakém pevnějším cíli a struktuře postupu, jak jej dosáhnout, nemají ale často ani sílu, náladu a chuť jej vymýšlet, byť se během sociálního poradenství jednalo o hledání cílů reálných a „velmi střízlivých“ s ohledem na kompetence a úroveň intelektu klienta. Stav vůle klientů, zejména takových, kteří si vytvořili trvalejší návyk na oporu sociální služby a delegování svých starostí na „ochotně nastavené“ pomáhající pracovníky, odpovídá stylu přežívání v přítomnosti anebo ve velmi krátkém časovém horizontu – obvykle ani ne do cyklické výplaty některého ze sociálních transferů. Je ovšem nutné podotknout, že výše zmíněná charakteristika odpovídá skupině ještě relativně dobře socializovaných osobností, které jsou stále schopny strpět pravidla chodu sociální služby a plnit nejzákladnější povinnosti, udržovat pravidelný styk s úřední sférou, dbát o ošacení a hygienu.

Vágnerová poukazuje na snížené kompetence bezdomovců, které mohou být zároveň příčinou i důsledkem bezdomovectví, dále na neschopnost vyvodit ponaučení ze špatných vzorců chování a celkově na omezený volní potenciál s neschopností seberegulace (odolnost, vytrvalost, sebeovládání). (Vágnerová, 2004, s. 750)

2.3 ZÁVISLOSTI JAKO DOPROVODNÝ ZNAK BEZDOMOVECTVÍ

Za doprovodný znak fenoménu bezdomovectví lze pokládat závislostní chování. Syndrom závislosti definuje World Health Organisation, dle mého překladu, jako „*komplex fyziologických, behaviorálních a kognitivních jevů, při kterých užívání látky (drogy) má pro jedince vyšší prioritu, než jiné chování, které dříve mělo větší hodnotu. Hlavní charakteristikou syndromu závislosti je silná touha k užívání psychoaktivní látky (která byla či nebyla předepsaná lékařem), alkoholu nebo tabáku.*“ (World Health Organisation, 2019, online)

Problém se závislostí vnímám jako častou příčinu, proč se člověk ocitá vyloučen z normálního společenského rytmu – není schopen pracovat, o práci přijde, kauzálně přijde o příjem a možnost platit si ubytování. Látky navozující změněné stavy vědomí a uměle navozující „slast“ vnímám jako látky oslabující lidskou vůli obecně, protože člověk utíkající k požitku prchá před střízlivou přítomností, která se po odeznění účinku látky stává v kontrastu ještě více fádňější a nesnesitelnější.

Tabák a káva

Přestože nevycházím ze statistického výzkumu, nýbrž jen z pozorování sociálního pracovníka několika zařízení pro bezdomovce, odhaduji, že kolem 85% lidí řešících svou nepříznivou sociální situaci je aktivními kuřáky tabáku, což je relativně dostupný stimulant simulující instantní „pohodu“ v životě, který sám o sobě je nepohodou. Z rozhovorů s klienty kuřáky často vyplývá, že tabák (obvykle sypaný - určený pro ruční balení, tedy relativně levný) je vždy jejich finanční priorita a pokud mají jistotu v možnosti mít zajištěn příděl tabáku na měsíc, pokládají život (i v roli bezdomovců) za snesitelný. Tabák hraje roli akceptovatelné drogy a není zjevně destruktivní jako alkohol nebo návykové látky. Chronické potíže dýchacích cest doprovází většinu bezdomovců, kteří často přecházejí nedoléčené plicní choroby. O škodlivosti tabáku vypovídají materiály Státního zdravotního ústavu: *"Kouření má vliv na celkovou míru nemocnosti a úmrtnosti populace a tím i na střední délku života. Na zdraví člověka má škodlivý vliv nejen samotná spotřeba tabáku, ale i expozice tabákovému kouři. Vedle toho konzumace tabáku vyvolává celospolečenské náklady související se snížením produktivity práce kuřáků (jako je zvýšená pracovní neschopnost, kuřácké pauzy, invalidní důchody) a vyšší mortalitou (úmrtí v produktivním věku, vdovské a sirotčí důchody apod.)."* (Státní zdravotní ústav, 2017, online)

Za další problematický aspekt kouření pokládám zmiňovanou závislostní prioritnost - lidé bez domova disponující nuznými prostředky dají přednost tabáku i za cenu hladu nebo konzumace zkažených potravin z popelnic. Praxí mnoha bezdomovců je sběr cigaretových nedopalků, u kterých zbývá třeba pár milimetrů nespáleného tabáku - tento si pracně odsypávají do sklenice a používají jej při balení cigaret (případně ho mísí s tabákem koupeným). Pokud jsou nedopalky delší, mnozí bezdomovci jsou schopni si je zapálit rovnou. Slyšel jsem i příběh o muži, který si nedopalky vařil ve vodě a pil.

Z hlediska provozu sociální služby pro bezdomovce je dobré brát kuřáckou majoritu na zřetel a zřídit jim kuřárnu nebo vymezit prostor ke kouření, protože klienti si zcela automaticky a bezohledně zapalují před vchodovými dveřmi, pod okny kanceláří a přirozeně nedopalky odhazují na zem. Edukace ani vylepené informační cedule nefungují a nekonečné boje personálu s kuřáky bývají zbytečně vysilující. Kuřácké chování doporučuji z vlastní zkušenosti respektovat jako specifický fenomén ze své podstaty, kterému se musí sociální služba do jisté míry přizpůsobit.

K tabákové vášni u bezdomovců mnohdy nedílně patří i nestřídmé pití kávy, ve kterém lze pozorovat též závislostní potřebu "stimulace". Hned po tabáku je mletá káva nejčastější položkou v inventáři bezdomovců, kteří využívají sociálních služeb, kde mají přístup k varné konvici. Koloritem denních center a zákulisí nocleháren či pokojů azylových domů je tedy běžně rozsypaná káva na stolech, staré noviny a letáky, sáčky s tabákem...

Alkohol

Anonymní alkoholici, (svépomocná světová síť skupin zaměřených na podpůrnou léčbu alkoholismu a závislostí) deklarují následující definice: "**Co je alkoholismus?** Alkoholismus, nebo též závislost na alkoholu, opilství, je smrtelná, chronická a progresivní nemoc, postihující jak celou osobnost postiženého, tak i jeho blízké okolí, zvláště pak rodinné příslušníky. Toto recidivující onemocnění se skládá ze tří složek: fyzické (alergie na ethanol – alkohol), psychické (mentální obsese/porucha myšlení) a spirituální (duchovní). Patří mezi nejzávažnější a nejrozšířenější formy závislosti. **Kdo je alkoholik?** Jestliže vážně chcete přestat pít a zjistíte, že nemůžete, nebo když pijete a máte jen nepatrnou kontrolu nad tím, kolik toho vypijete, jste pravděpodobně alkoholici. Jste-li tento případ, je docela možné, že trpíte nemocí, kterou může zdolat jen spirituální zkušenost." (Anonymní Alkoholici, 2019, online)

Alkohol je přirozeně mezi bezdomovci vnímán jako negativum pro kvalitu života, zároveň je ale skupinově akceptován a chápán jako občasná „nutná radost“. V nízkoprahovém denním centru (a jiných sociálních službách pro bezdomovce) bývá provozními řády zavedená norma střízlivého prostředí, proto i sami klienti si prostor ve vlastním zájmu chrání a vylučují ze svého společenství každého, kdo svou opilostí obtěžuje ostatní. Do zařízení nízkoprahového denního centra nepravidelně docházející klienti často chodí ve fázi „stabilizace“ po delším úseku „oslav“, kdy využívají možnost hygieny a sociálního poradenství, zejména pokud ztratí doklady nebo přijdou o větší obnos prostředků, než plánovali. Praktickou službou je možnost uložit si u sociálního pracovníka důležité dokumenty a finanční částku předem, pokud vědí, že uzdu svým vášním na určitou dobu popustí vědomě, jedná se tedy o určité „snižování rizik“ (harm reduction). Je tedy zřejmé, že většina bezdomovců nedokáže se svým rozpočtem (dávky hmotné nouze, nízké důchody) rozumně vyjít na celý měsíc. Klienti nízkoprahového denního centra se často nechávají strhnout příležitostmi k opilství oproti vlastním plánům, nemají schopnosti odolat kolující láhvi, dostávají se do opakovaných problémů se ztrátou dokladů, promeškáním úřední schůzky, nezvládnutím pracovní docházky, atd...

Jiný režim se týká pobytových sociálních služeb, kam se alkohol dle provozních řádů vnášet nesmí. Běžnou (ale do nezbytné míry vědomě tolerovanou) praxí azylového domu a noclehárny v Liberci je tajné pronášení láhví alkoholu klienty a popíjení na pokojích v nočních hodinách. Klienti obvykle drží spolu a zbytečně na sebe neupozorňují. Pro případ kontrol prostorů si klienti vymýšlejí důmyslné úkryty pro alkohol - např. prostor v popelnici, šeré kouty nábytku společných prostor, úkryty venku mimo objekt sociální služby.

Drogy

Drogová problematika se dotýká spíše mladších ročníků, ale o to destruktivněji, protože spojuje riziko přenosných nemocí (intravenózní aplikace látky) s prudkou intoxikací těla, s rizikovým stykem se závadovou subkulturou drogové scény a větším sociálním i zdravotním poškozováním sebe sama skrze rozlad emocí, poškození myšlení a soustředění (zejména v případě velmi rozšířeného pervitinu), trestnou činností v nekontrolovatelných abstinčních příznacích nebo pod vlivem toxické psychózy. Drogy kolující v pouličním světě nemají ověřitelný chemický původ složení, bývají ředěné neznámými látkami. Uživatelé drog mají obecně větší problémy s chováním ve společenství lidí, dodržováním norem, jejich pocit vyloučení a viny se stává jen potvrzením pro další rezignaci a její

přebíjení dalšími dávkami drogy. Uživatelé drog jsou společností mnohem více odsuzováni (pravděpodobně z předpokladu nebezpečnosti), a to i ve společenství klientů sociálních služeb pro bezdomovce, protože jejich výkyvy nálad, problémy s dodržováním řádu a celkově odlišné chování (hlučnější vyjadřování, urychlenost, zbrkllost, afektovanost a dráždivost) výrazněji narušují klid a bezpečí chodu služby.

Z hlediska cenové dostupnosti je nejrozšířenější drogou u mladších klientů sociálních služeb pro bezdomovce pervitin a marihuana. S intoxikovanými klienty je možnost spolupráce a poradenství téměř nemožná, proto je osvědčenou praxí takové klienty odkazovat na jiný typ sociálních služeb - Kontaktní centra, ambulantní poradny, anebo na zdravotnická zařízení s psychiatrickou péčí a možností detoxifikace.

Patologické hráčství

Hazardní hráčství (často kombinované s alkoholismem) připravuje člověka o veškeré aktuální prostředky a uvrhá jej do propasti dluhů, samozřejmě v kombinaci se ztrátou majetku a následným sociálním vyloučením, za doprovodu psychické hrůzy z nemožnosti dluhy splatit. Podle vyprávění hráčů, klientů sociálních služeb pro bezdomovce, se jedinou nadějí na vyřešení problémů mnohdy stává iluze, že nakonec (podle nereálného pocitu "životních investic") vyhrají velkou sumu peněz, doplatí dluhy a přestanou s hráčstvím. Ve výsledku tito hráči dál prohrávají své dávky hmotné nouze, důchody a mzdy, stejně tak svůj život a osobní vztahy. U mnoha bezdomovců, kteří mají zjevný problém s hráčstvím, se vyskytuje větší riziko sebevraždnosti z pocitu nesplacitelných dluhů a selhání v životě.

Klienty ohrožené hráčstvím je vhodné též odkazovat na léčebné programy terapeutického charakteru (psychiatrické nemocnice), protože problematika vyžaduje odborný přístup, který přesahuje rámec klasické sociální práce.

Hovořil jsem s mladým mužem, který ztratil práci a stal se obyvatelem squatu, jak by popsal touhu, která ho nutí dát všechny peníze do stroje s hrou, přestože si uvědomuje její dopady - nazval jí „hlasem, hlasem, který promlouvá skrze čísla automatu.“

3. VÝVOJ BEZDOMOVECTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE PO ROCE 1989

V České republice je fenomén bezdomovectví relativně novodobý. Tomuto faktu logicky předchází především politické zřízení republiky minulého režimu, tedy před rokem 1989, kdy právě státní aparát socialistického zřízení tuto problematiku aktivně potíral, případně zneviditelňoval. Zákony tehdejšího režimu cíleně přinášely sankce lidem, kteří nepracovali, nezdržovali se v příslušném místě bydliště či celkově viditelně nesdíleli nastavený společenský standard. Lidé, kteří se potulovali a nebyli vázáni k zaměstnání, byli trestně stíháni a odsuzováni k pobytu ve vězení za tzv. „příživnictví“, v jiných případech umístování do psychiatrických léčeben nebo podobných zařízení omezujících svobodu a projev. Zajisté existovaly četné případy jednotlivců, kteří setrvali stejně jako lidé bez domova dnes v nevyhovujících podmínkách a na pomyslném okraji společnosti (ubytovny, provizorní přístřešky, maringotky), přesto tehdejší stát z ideologického hlediska takové případy nezveřejňoval, nýbrž popíral a maskoval. (Srov. Štěchová, MVČR, 2019, online)

Po revoluci v roce 1989 se počty osob bez domova začaly znatelně zvyšovat, neboť první příčinou byla samotná dekriminalizace trestného činu příživnictví. Velké počty propuštěných či amnestovaných vězňů též přispěly svým početním dílem, stejně tak lidé s různorodými problémy, kteří se nedokázali přizpůsobit prudkým společenským změnám. Nemalý vliv na vzrůstající počty lidí bez prostředků též měla privatizace průmyslu a restrukturalizace celého trhu práce, který nebyl schopen poskytnout zaměstnání všem, jak tomu bývalo zvykem právě za minulého režimu. K větším podnikům byly zpravidla přidružené podnikové ubytovny, do kterých často přecházeli muži vyrůstající v dětských domech a internátech škol, a to ihned po ukončení vojenské služby. Pokud tito lidé přišli o zaměstnání, jak z osobních důvodů nebo z důvodu krachu samotného podniku, přišli zároveň i o zázemí. Samotná doba přinesla náhlou změnu životního stylu, se kterou se ne každý dokázal vyrovnat. Neméně problematické bylo přizpůsobit se politicko-ekonomické situaci a nabyté svobodě, která paradoxně na jedince klade vyšší nároky a zvýšenou odpovědnost za vlastní existenci. (Srov. Hradecký, 1996, s. 21)

Po roce 1989 (a zejména v době hospodářské krize kolem roku 2008) vnímám zvyšující se nejednoduchost pro občany (především s nižším vzděláním) sehnat si stabilní zaměstnání, které většinou podmiňuje dosažitelnost stálého a přijatelného bydlení. Objevují se i nové sociální nástrahy ve formě dluhových pastí a exekucí, novodobé formy podvodů (podomní prodej). Samotná povaha

finanční závislosti člověka na přežití ve společnosti předurčuje a živí, jak si troufnu říci, moderní predátory využívající nástrojů lichvy, splátkového marketingu či kupčení s pohledávkami za účelem rozšíření zisku, bez ohledu na společenské následky a osudy zadlužených jednotlivců. Současné společenské klima (rok 2018-2019) je obecně pokládáno za ekonomicky stabilní a třeba konkrétně do Libereckého kraje migrují za prací (průmyslová zóna, zahraniční výrobní podniky) velké počty cizinců z východní Evropy. V důsledku této migrace ale dochází k přeplnění soukromých ubytoven, které přirozeně pojímaly velké počty "potencionálních bezdomovců" (viz předchozí definice - často nezaměstnatelní lidé s nízkými příjmy). Soukromí ubytovatelé, dle mého pozorování situace, dávají přednost v ubytování garantovaným příjmům od zahraničních firem než místním jedincům, častěji tak dochází i k pronájmu celé ubytovny firmě. Během praxe v libereckém azylovém domě (kapacita 25 lůžek) jsem v uvedeném období zaznamenal zcela naplněnou kapacitu i v letních měsících, stejnou zkušenost měli i kolegové z nocleháren v celém Libereckém kraji.

Osobně vnímám, že kapacita sociálních služeb pro bezdomovce v Libereckém kraji je nedostačující. V případě opakování hospodářské krize a zvýšení nezaměstnanosti mohou počty lidí bez domova prudce narůst v krátkém časovém úseku.

4. SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRO LIDI OHROŽENÉ BEZDOMOVECTVÍM

Prostředí moderního státu České republiky lze s jeho nástroji sociální politiky a Zákonem o sociálních službách chápat jako komplexní aparát, který občana zajišťuje v mnoha sociálních událostech, které by mohly vést k existenčnímu ohrožení ekonomickou nouzí a následným sociálním vyloučením. Dávky v hmotné nouzi systému sociálního zabezpečení sice představují teoretickou záchrannou síť proti sociální události nedostatku prostředků umožňující přežití (existenční minimum), ale realita mnoha sociálně vyloučených lidí bez domova znamená sankční vyřazení z úřadu práce pro nespokojenost (tedy ztráta nároku na dávky hmotné), absenci dokladů, narůstající dluh u zdravotních pojišťoven, pokuty všeho druhu (exekuce) a mnohdy i neschopnost dodržovat základní provozní řády v sociálních službách určených pro sociálně vyloučené, ze kterých jsou opět tito lidé sankčně vyřazováni. Sociální vyloučení tedy v podmínkách moderního (tím i velmi složitého) státu představuje především „*ztížený přístup k institucím a službám (tedy k institucionální pomoci)*.“ (Švec, 2010, online)

Z hlediska materiálního blahobytu naší kulturní a civilizované společnosti je možné dlouhodobě přežívat alternativním způsobem života, tedy zajišťováním zdrojů z odpadu, žebrotou, obsazováním lokalit městské infrastruktury (parovody, dopravní konstrukce), nelegálním obsazováním squatů nebo i žitím v otevřené přírodě. Lidé bez domova běžně sbírají nedopalky a vysypávají si nespálený tabák do zásoby, mají systematicky zmonitorované vývozy popelnic a tedy i vhodné časy k prohledávání těchto odpadních kontejnerů plných spousty použitelných předmětů, kvalitního oblečení i potravin. Rizikem takového života je ovšem ohrožení kriminalitou (noční hodiny velkých měst), vzájemnou rivalitou, nemocemi z nedostatku hygieny, v zimních měsících mrazem (omrzliny, podchlazení) a zejména prohlubujícím se sociálním vyloučením a úbytkem schopností se do společnosti zapojit. Lze tedy mluvit o adaptaci člověka na prostředí a dobré schopnosti improvizovat, ale celkový koncept sociální exkluze vede k sociální smrti a následně i fyzickému zániku. Lidé bez domova nenápadně předčasně umírají zcela nepovšimnuti v bídě, alkoholismu a nezájmu. Kromě příslušníků této marginalizované skupiny a pracovníků na vyloučené občany orientovaných sociálních služeb se různé tragické životní příběhy k veřejnosti nedostanou. Ze své praxe mohu potvrdit, že jsem měl čest poznat mnoho zajímavých a inspirativních osobností, které vlivem výše zmíněné životosprávy „na ulici“ předčasně zemřely.

4.1 SOCIÁLNÍ SLUŽBY DLE ZÁKONA 108/2006 SB.

Poskytování sociálních služeb je v České republice vymezeno Zákonem o sociálních službách - 108/2006 Sb., kde v § 34 definuje typy sociální služeb: (Zákon č. 108/2006 o sociálních službách, 2006)

- a) centra denních služeb,
- b) denní stacionáře,
- c) týdenní stacionáře,
- d) domovy pro osoby se zdravotním postižením,
- e) domovy pro seniory,
- f) domovy se zvláštním režimem,
- g) chráněné bydlení,
- h) azylové domy,
- i) domy na půl cesty,
- j) zařízení pro krizovou pomoc,
- k) nízkoprahová denní centra,
- l) nízkoprahová zařízení pro děti a mládež,
- m) noclehárny,
- n) terapeutické komunity,
- o) sociální poradny,
- p) sociálně terapeutické dílny,
- q) centra sociálně rehabilitačních služeb,
- r) pracoviště rané péče,
- s) intervenční centra,
- t) zařízení následné péče.

V § 37 definuje a rozděluje sociální poradenství: (Zákon č. 108/2006 o sociálních službách, 2006)

- a) základní sociální poradenství,
- b) odborné sociální poradenství.

Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Základní sociální poradenství je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit.

Odborné sociální poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin a osob v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, poradnách pro osoby se zdravotním postižením, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí a ve speciálních lůžkových zdravotnických zařízeních hospicového typu; zahrnuje též sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností

Pro účely práce s bezdomovci bych prioritně vymezil následující typy služeb sociální prevence dle § 53 uvedeného zákona: (Zákon č. 108/2006 o sociálních službách, 2006)

Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.

§ 57 Azylové domy

Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- b) poskytnutí ubytování,
- c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

§ 58 Domy na půl cesty

Domy na půl cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob. Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí ubytování,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) sociálně terapeutické činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí.

§ 59 Kontaktní centra

Kontaktní centra jsou nízkoprahová zařízení poskytující ambulantní, popřípadě terénní služby osobám ohroženým závislostí na návykových látkách. Cílem služby je snižování sociálních a zdravotních rizik spojených se zneužíváním návykových látek. Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- a) sociálně terapeutické činnosti,
- b) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí,
- c) poskytnutí podmínek pro osobní hygienu.

§ 60 Krizová pomoc

Krizová pomoc je terénní, ambulantní nebo pobytová služba na přechodnou dobu poskytovaná osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života, kdy přechodně nemohou řešit svoji nepříznivou sociální situaci vlastními silami. Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí ubytování,
- b) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- c) sociálně terapeutické činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

§ 61 Nízkoprahová denní centra

Nízkoprahová denní centra poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby pro osoby bez přístřeší. Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- a) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,

- b) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí.

§ 63 Noclehárny

Noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování. Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- a) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- b) poskytnutí přenocování.

§ 68 Terapeutické komunity

Terapeutické komunity poskytují pobytové služby i na přechodnou dobu pro osoby závislé na návykových látkách nebo osoby s chronickým duševním onemocněním, které mají zájem o začlenění do běžného života. Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí stravy,
- b) poskytnutí ubytování,
- c) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- d) sociálně terapeutické činnosti,
- e) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. (Zákon č. 108/2006 o sociálních službách, 2006)

4.2 SOCIÁLNÍ SLUŽBY V LIBERECKÉM KRAJI PRO LIDI BEZ DOMOVA

V praxi sociálního pracovníka pokládám za velmi důležité orientovat se v mapě sociálních služeb příslušného kraje, protože při práci s klientem a stanovením jeho zakázky dotyčného obvykle pracovník přesměrovává na konkrétní odbornou službu. Každý Kraj jako samosprávný celek disponuje svým sociálním oddělením, které shromažďuje údaje o místních sociálních službách - vydává tzv.

katalogy poskytovatelů sociálních služeb. Liberecký Kraj má aktuálně na svých internetových stránkách k dispozici katalog uzavřený v roce 2017:

<https://odbor-socialni.kraj-lbc.cz/getFile/id:378501/lastUpdateDate:2016-10-24%2012%3A37%3A24>

Pro účely této bakalářské práce tedy vybírám konkrétní regionální sociální služby poskytující zejména pomoc bezdomovcům a lidem ohroženým sociálním vyloučením. V některých vybraných sociálních službách jsem osobně pracoval, absolvoval praxi nebo jsem s organizací spolupracoval při výkonu sociální práce.

4.2.1 AZYLOVÉ DOMY V LIBERECKÉM KRAJI

NADĚJE - azylový dům Za Plynárnou

Kapacita lůžek: 38 (12 pro muže a 8 pro ženy, 10 krizových lůžek)

Dům NADĚJE Za Plynárnou je rekonstruovaný objekt na okraji města Jablonce nad Nisou kombinující v sobě azylový dům, nízkoprahové denní centrum a noclehárnu. Organizace má ve městě dlouholetou tradici a je dobře známá klientům, mnozí bezdomovci zde opakují pobyt a střídavě využívají dostupné služby. Cena pobytu v azylovém domě je 70Kč/den, objekt je bariérový, třípatrový bez výtahu.

Návrat o.p.s. - azylový dům Speramus

Kapacita lůžek: 25 pro muže

Liberecký azylový dům působí ve městě od devadesátých let, zaměřuje se pouze na muže bez domova, které se snaží motivovat k pozitivní změně života. Mnoho klientů opakuje pobyt v důsledku svého selhání, ubytovací smlouvy jsou orientačně termínované na jeden rok s distancem půl roku k opakovanému pobytu. Objekt se nachází v centru města a vyžaduje rekonstrukci, ale svým osobitým způsobem stav vyhovuje nenáročným klientům. Cena pobytu v azylovém domě je 100Kč/den, objekt je bariérový, dvoupatrový bez výtahu.

Oblastní charita Liberec - Domov sv. Anny

Kapacita: 17 lůžek (6 matek a 11 dětí)

Domov pro matky s dětmi v tísní nabízí přechodné ubytování pro matky s dětmi bez domova, případně ve stavu nemožnosti domov využívat. Zařízení se snaží o resocializaci žen skrze sociálně terapeutické činnosti, nabízí pomoc s chodem domácnosti a výchovně vzdělávací aktivizaci. Cena za pobyt je regulována vyhláškou 505/2006 Sb, objekt je bariérový, dvoupatrový.

Oblastní charita Liberec - Domov sv. Moniky

Kapacita: 17 lůžek (7 matek a 10 dětí)

Jedná se o druhý objekt organizace (viz Domov sv. Anny) se stejným režimem a nabídkou služeb. Cena za pobyt je regulována vyhláškou 505/2006 Sb, objekt je bariérový, dvoupatrový.

Sociální služby města České Lípy - Dům humanity

Kapacita: 28 lůžek

Azylový dům nabízí ubytování lidem bez přístřeší nad 18 let, zejména mužům s trvalým bydlištěm z okolí Českolipska, v případě volných kapacit i lidem z jiných regionů. Organizace nabízí klasické služby azylového domu, sociální poradenství a pomoc s resocializací. Dům je dvoupatrový, první patro bezbariérové. Cena za pobyt je regulována vyhláškou 505/2006 Sb.

Sociální služby města České Lípy - Dům rychlé pomoci

Kapacita: 12 lůžek (4 klienti + 4 pokoje pro matky s dětmi)

Dům rychlé pomoci nabízí služby azylového domu pro matky s dětmi nebo pro osamělé zákonné zástupce, maximálně se dvěma dětmi. Sociální služba nabízí pomoc s nepříznivou sociální situací a pomoc s resocializací. Dům je třípatrový, bariérový. Cena za pobyt je regulována vyhláškou 505/2006 Sb.

Farní charita Česká Lípa - Azylový dům Jonáš

Kapacita: 68 lůžek (z toho 26 klientů s dětmi)

Azylový dům pomáhá ženám, mužům a rodičům s nezaopatřenými dětmi v tísni. Placené azylové ubytování zpravidla nepřekračuje rok a poskytuje bezpečné zázemí blízko centra města. Prioritou je snaha vést klienty k samostatnosti aktivizačními činnostmi a podporou motivace. Zařízení se nachází v areálu ubytovny, ale klienty mají možnost samostatného odděleného pokoje. Cena za pobyt je regulována vyhláškou 505/2006 Sb.

4.2.2 DOMY NA PŮL CESTY V LIBERECKÉM KRAJI

Most k naději - Dům na půl cesty (Liberec)

Kapacita: 10 lůžek

Toto odborné pobytové zařízení pro zletilé osoby (do 26 let) poskytuje podporu klientům, kteří opouštějí školu, ústavní výchovu, případně výkon trestu odnětí svobody. Zařízení slouží jako opěrný bod pro mladé lidi, které by pobyt v rizikovém prostředí ubytoven mohl vést k recidivám trestné činnosti nebo užívání drog. Klienti z tohoto domu na půl cesty často kvůli provozním sankcím přecházeli do azylového domu .

Snílek, o.p.s. - Snílkův dům na půl cesty (Jablonné v podještědí)

Kapacita: 10 lůžek

Zařízení poskytuje služby domu na půl cesty - pomoc a podpora při začleňování do společnosti zletilým osobám do věku 26 let. Bytový dům nabízí 2 byty a 3 dvoulůžkové pokoje, sociální poradenství, pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů. Doba poskytování služby zpravidla nepřesahuje jeden rok.

4.2.3 NÍZKOPRAHOVÁ DENNÍ CENTRA V LIBERECKÉM KRAJI

NADĚJE - Nízkoprahové denní centrum Za Plynárnou

Kapacita: 40 osob najednou

Nízkoprahové denní centrum v Jablonci nad Nisou navazuje na služby noclehárny a azylového domu v jedné budově, klienti noclehárny tedy mohou trávit den v hygienickém zázemí, mají možnost si vyprat, dostávají přídělky potravin.

NADĚJE - Nízkoprahové denní centrum Valdštejská

Kapacita: 40 osob najednou

Liberecké nízkoprahové denní centrum se nachází v centru města a je dobře dostupné, jeho nevýhodou je, že je oddělené od noclehárny, klienti tedy musí dojíždět autobusem, pokud využívají obě služby. Centrum je ideální pro první kontakt s bezdomovci, které do zařízení někdo doporučí, případně dovede jako doprovod (městská policie, občané).

4.2.4 NOCLEHÁRNY V LIBERECKÉM KRAJI

NADĚJE - Noclehárna Kateřinská

Kapacita: 32 lůžek (z toho 4 ženy)

Jediná liberecká noclehárna poskytuje lidem bez domova přístřeší za 20Kč/den, po přenocování ale v 8:00 klienti musejí odejít. Noclehárna je trvale vytižená, i v letních měsících bývá kapacita naplněná, v zimním mrazivém období pracovníci umožňují nouzové přečkání noci v provizorních podmínkách. Budova je stará, závislá na vodě z vrtu, který v létě vysychá. Zařízení je na samotném okraji města Liberec, velmi těžko přístupné bez využití autobusu, který pro mnohé bezdomovce znamená riziko dalších pokut. Nízká cena nocležného je tedy určitou kompenzací za tento stav. Dům je třípatrový, bariérový, vyšší patra ale slouží jako městské byty nízkého standardu.

NADĚJE - Noclehárna Za Plynárnou

Kapacita: 25 lůžek (13 pro muže a 12 pro ženy)

Jablonecká noclehárna je součástí jedné budovy (viz předchozí popis), pro účely noclehárny vyhrazuje jedno patro. Klienti za nocleh platí 30Kč, ale mohou po skončení služby přejít do přízemí do denního centra. Budova je na kraji města, ale dobře dostupná pěšky. Problematictí jsou klienti, kteří trvale sídlí v okolí domu, aniž by využívali oficiálně službu - pokřikují na své známé do oken, kupí v okolí odpadky, případně okupují v chladném počasí parovod.

4.2.5 TERAPEUTICKÉ KOMUNITY

ADVAITA, z.ú.

Kapacita: 15 lůžek (11 mužů a 4 ženy)

Terapeutická komunita slouží lidem závislým na návykových látkách od 18ti let k sociální rehabilitaci a reintegraci do společnosti formou terapeutického pobytu v trvání 7-15 měsíců. Mnozí uživatelé návykových látek ztratili zázemí a stali se bezdomovci, pobírají dávky hmotné nouze a učí se základním praktickým dovednostem, aby byli schopni jednou obstát samostatně. Do služby klienti přicházejí po ústavní léčbě nebo alespoň po absolvování detoxifikace na psychiatrii. Služba je ideální pro mladé lidi, kteří ještě mají motivaci ke změně.

5. TEORETICKÁ VÝCHODISKA ŘEŠENÍ BEZDOMOVECTVÍ V LIBERECKÉM KRAJI

V této kapitole budu vycházet z předpokladu reálné pomoci člověku bez domova za daných regionálních podmínek, nebudu se zabývat ekonomickou situací společnosti. Budu též předpokládat, že situaci řeší pracovník sociálních služeb, terénní pracovník nebo sociální pracovník. Z vlastní praxe mohu uvést poznání, že ne každý člověk vykazující známky "zjevného bezdomovectví" má automatický a okamžitý zájem o ubytování v některém ze zařízení sociálních služeb. Opatrný tuto myšlenku shrnuje: *"je důležité si uvědomit, zda a k čemu chce bezdomovec pomoci. Někteří předpokládají, že chce vést běžný kultivovaný život. To však nemusí být pravda."* (Opatrný, 2001, s. 57)

Stejně tak stávající klienti nocleháren nebo azylových často nemají chuť a zájem se posunout o kvalitativní příčku existence, přestože by reálné šance (za podpory pracovníků) měli. Praxí nízkoprahových denních center, nocleháren a azylových domů v Libereckém kraji je skutečnost, že se v nich opakovaně vyskytují klienti, kteří si na zařízení vytvořili jistou závislost a snížili tak nároky na vlastní samostatnost. Pracovníci těchto zařízení klientům přirozeně ze své lidské podstaty přejí lepší standard, ale často se takové přání může změnit ve vnučování, až podsouvání vlastních představ o životě, které klient (v pocitu podřízené role před autoritou) vnímá jako tlak a nerespektování jeho svébytnosti - tehdy "nečekaně odejde" nebo i doslova uteče. (Srov. Průdková, Novotný, 2008, s. 40)

Pokládám za důležité, aby pracovníci měli přístup ke kvalitní supervizi, případně mohli týmově intervidovat klientské zakázky. Práci s bezdomovci vnímám jako velmi citlivou činnost, ve které lze člověka těžko získat pro změnu, ale snadno ztratit nevhodným přístupem. Pracovníky sociálních služeb pro bezdomovce pokládám jako zástupce celé společnosti, ke které dotyční jedinci ztratili důvěru, proto jsem názoru, že by v první řadě měli zažívat důvěrné a bezpečné (tj. nemanipulativní a neodsuzující) přijetí zde.

5.1 PRVNÍ KONTAKT A NABÍDKA VHODNÉ SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Prvokontakt s klienty, kteří přicházejí obvykle v obavách do neznámého zařízení sociální služby, pokládám za nejdůležitější fázi navázání profesionálního vztahu. Lidé bez domova přicházejí

zubožení, s pocitem provinilosti, ve špinavém oblečení a páchnoucí, mnohdy je z nich cítit alkohol, kterého se potřebovali napít "na odvalu" před jednáním. Klienty v první řadě uklidní vřelý pozdrav a nabídka zájmu - ideálně formou otázky, co klient potřebuje. V případě, kdyby byl klient znečištěný způsobem, který by nedovolil pracovníkovi klidný rozhovor (nesnesitelný zápach), lze klientům nabídnout nejdříve možnost hygieny a domluvit se na jiném postupu. Doporučuji volit klidný a nehodnotící tón hlasu, respektovat, že člověk bez domova živořil bez hygienického zázemí venku, je hladový a unavený, v důsledku čehož může i působit zmateně a dezorientovaně. Cílem prvního kontaktu s klientem bez domova je zmapovat jeho situaci a nabídnout mu vhodnou sociální službu, ve které může začít pracovat na změně své situace (základní zázemí). Neméně důležité je u klienta co nejdříve zajistit finanční příjem - obvykle odkazem na systém hmotné nouze, nemá-li jiný příjem.

Hradecký uvádí, že "*každý jedinec, se kterým se setkáváme, je pro nás terra incognita (lat. země neprobádaná)*" (Hradecká, Hradecký, 1996, s. 51), touto myšlenkou naznačuje, abychom klienta poznávali a nesoudili instantním řešením. Ve své praxi se mi nejvíce osvědčil strukturovaný vstupní rozhovor, kdy jsem se nověpříchozích klientů nejprve zeptal na stručný příběh vedoucí k požádání o sociální službu a na přibližný plán. Vždy jsem klienty ocenil za odvalu a rozhodnutí požádat o pomoc, zároveň jsem klientům nechával kompetenci si rozhodovat o svém životě - ovšem v rámci hranice provozu sociální služby, kdy provozní detaily jsem průběžně doplňoval v rozhovoru. V důvěrné atmosféře byli zájemci o sociální službu vždy sdílnější, obvykle totiž předpokládali úřední formu jednání, kde zažívali nepřijetí a nepochopení. Podle typu sociální služby a zakázky klienta jsme vyjednali kontrakt (obvykle formou uzavření smlouvy - ústní či písemné, vyřízení nezbytné dokumentace - souhlas se zpracováním osobních údajů, atd.) a dohodli se na další formě spolupráce. Pokud klient jen projížděl městem, nemělo smysl ho vázat na zdejší úřady a zahajovat složité individuální plány, naopak pokud klient vyslovil zájem se usadit a pokusit se osamostatnit, dohodli jsme se na dlouhodobější rozfázované spolupráci. Pokud by pro klienta byla vhodnější jiná sociální služba, vždy jsme ho řádně edukoval a případně jsem kontaktoval organizaci hned při jednání.

V práci s bezdomovci je třeba uplatňovat velmi trpělivý a individuální přístup, osobně bych ze své praxe doporučil i pomalejší tempo spolupráce a spíše edukativní styl vedení případu. Bezdomovci mají obvykle zúžené představy o funkci úřadů a zákonů, nesou si hodně negativních zkušeností z jednání s úřady, kdy třeba neustáli složitost rozhovoru a emocionálně vybuchli (vztek v pocitu ohrožení, nepochopení ze strany úředníků), úřad jim pak mohl dát sankci, atd. V sociálních službách pro bezdomovce tedy doporučuji spíše charitativní přístup - dávat klientům opakované šance, být

schopen ustát konflikty a nebrat osobně silné emocionální výlevy, hledat reálné (byť i malé) životní cíle pro klienta a vést ho k maximální možné samostatnosti, aby se klient nestával závislým na instituci.

5.2 TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE A DOPROVODY

Terénní sociální práce je specifická činnost sociálního pracovníka v přirozeném časovém a prostorovém prostředí klientů - tím se mohou stát odlehle příměstské končiny, parky, městská infrastruktura (provizorní úkryty) ale i volná příroda. Sociální pracovník je mobilní (může i nemusí disponovat dopravním prostředkem), předpokládá se nedirektivní styl práce - snaží se navazovat důvěru s klienty, kteří nemají zájem o kontakt s institucemi, může předávat informační letáky, vozit potravinové balíky, mapuje úsek svého působení a přináší podněty na odborné konference. Cílem činnosti terénního pracovníka je oslovování cílové skupiny (dle zacílení zřizovatele služby) a zprostředkování sociálního poradenství. (Srov. Průdková, Novotný, 2008, s. 53)

Podle Matouška terénní sociální práce zahrnuje: "*depistáž, navazování kontaktů, poskytování sociální pomoci, mapování lokality včetně sběru, analýzy a sumarizace poznaných informací o příčinách, charakteru a intenzitě nepříznivé sociální situace cílové skupiny.*" (Matoušek, 2016, s. 242)

V Libereckém kraji terénní sociální službu pro bezdomovce pokrývá organizace NADĚJE, pracovník zařízení disponuje motorovým skútreem, má vytipované lokality, kde se sdružují komunity bezdomovců, snaží se sociálně vyloučené osoby motivovat ke změně nabídnou ubytování v azylovém domě nebo na noclehárně. Další místně působící organizací je Most k naději z. s., který poskytuje pro oblast dvojici terénních pracovníků, kteří mohou klientům dělat odborný doprovod při jednání s úřady a institucemi. Se službou jsem v praxi měl dobré praktické zkušenosti, např. když do azylového domu přišel žadatel s vadou řeči a horším intelektem, pracovníci s ním dokázali ještě téhož dne vyřídit dávky hmotné nouze a doprovodit ho zpět do domu. Terénní sociální pracovníky ještě samostatně poskytují města Liberec a Jablonec nad Nisou přes humanitní odbor. Pracovníci města často doprovázejí klienty při prohlídkách městských bytů a monitorují byty již přidělené.

Terénní sociální práci pokládám za velmi náročnou činnost pro zaměstnance uvedených organizací - většinu pracovní doby tráví venku (Liberecký kraj je v zimním období velmi chladný a deštivý, jsou tu sněhové kalamity), nemají často dostatečné odpočinkové zázemí, potýkají se s relativně nebezpečnou cílovou skupinou. Bývalá pracovníce terénní sociální služby hovořila o zkušenosti, kdy na ní dokázali bezdomovci verbálně útočit pod vlivem alkoholu, čekat na ní po skončení pracovní doby, žebrali peníze, vyhrožovali jí telefonicky, atd.

5.3 OBECNÍ ÚŘADY - ODBORY HUMANITNÍ

V práci sociálního pracovníka s bezdomovci, kteří jsou vázáni k příslušnému městu trvalým bydlištěm, je velmi vhodné spolupracovat s obecními úřady (humanitní odbory) ve věci přidělení městského bytu - a to ideálně s konkrétními zaměstnanci odboru, kteří mohou mít informace a zkušenosti s klienty, jejichž nepříznivá sociální situace může být trvalejšího rázu. Obvykle místně příslušní bezdomovci jsou pracovníkům úřadu dobře známí, mohou mít vůči městu finanční dluhy (opakované pokuty od Městské policie, nedoplatky za předchozí bydlení, velmi často poplatek za zpracování odpadů) a tím odepřený přístup k možnosti žádat o městský byt, což bývá podmíněno právě bezdlužností vůči městu. U lidí ohrožených bezdomovectvím, kteří se v nouzi ocitají prvně, je vhodné kontaktovat městský úřad co nejdříve a pokusit se situaci podchytit preventivním způsobem - podáním žádosti o městský byt a navázáním spolupráce s městem.

Liberecký magistrát od roku 2018 zavádí a testuje zahraniční projekt **Housing first**. Definici projektu volně překládám jako "*mezinárodně orientovaný přístup využívající základny nezávislého a stabilního bydlení umožňující jednotlivcům s vícečetnými problémy zotavit se a vymanit z bezdomovectví.*" (Housing first, online) Projekt se reálně opírá o kapacity městských bytů, které magistrát vyčlenil pro potřeby projektu. Statutární město Liberec vydalo vlastní metodiku, kde popisuje cíl projektu: "*Projekt Housing first je určen lidem, kteří dlouhodobě dlí mimo standardní bydlení a mainstreamové sociální služby je nejsou z různých důvodů schopny reintegrovat do bydlení (patří mezi ně lidé, kteří jsou bez přístřeší, využívají dlouhodobě azylového bydlení nebo komerčních ubytoven, opouštějí instituce, jako jsou dětské domovy, psychiatrické léčebny, výkon trestu odnětí svobody apod. a současně mají vysokou potřebu podpory). Jeho cílem je zprostředkovat této cílové skupině nezásluhovým způsobem co nejdříve vlastní bydlení jako základní lidskou potřebu a*

východisko pro důstojnou existenci (odtud název HF - bydlení především)." (Statutární město Liberec, 2017, online)

Projekt **Housing first** vyzdvihuje ideu nezásluhového přidělování bytů potřebným oproti klasickému samosprávnému řízení. Jako zásadní problém spatřuji fakt, že projekt ubírá reálné kapacity bytů z městského fondu, kam projekt umísťuje klienty, kteří nemají potřebné dovednosti v péči o svěřený prostor. Byty navštěvují terénní sociální pracovníci, kteří ale z kapacitních důvodů nedokáží uhlídat všechny povinnosti nájemníků. V komunitě bezdomovců (dle rozhovorů s klienty sociálních služeb) často zaznívá, že přirozeně vnímají "zmatek v přístupu města" - např. nechápou, proč město byty přiděluje zcela sociálně nekompetentním lidem z ulice, kteří v bytě nevydrží, a naopak nevyhovuje spořádaným žadatelům. Lidem bez domova není lehké objasňovat pozadí zahraničních projektů a politiky města (abstraktní oddělování kategorií žádostí o byty), zároveň ale osobně vítám jakékoliv inovativní pokusy o zlepšení situace zmíněných. Realizaci záměru projektu si dovedu představit v zahraničních ekonomikách, kde je vyhraněno více volných bytů pro sociálně vyloučené občany, na Liberecku ale projekt osobně vnímám spíše jen jako "sociální experiment".

Souběžně s projektem **Housing first** v Liberci funguje tradiční systém prostupného bydlení, kdy klienti sociálních služeb pro bezdomovce procházejí fázemi příprav na přidělení městského bytu. Z praxe ale vyplývá, že i takto připravení klienti bez dostatečné opory terénních sociálních pracovníků selhávají a o byty přicházejí ze sankčních důvodů.

5.4 DUCHOVNÍ PÉČE

Velmi pozitivní zkušenost v práci s bezdomovci jsem zaznamenal v "tiché spolupráci" s **Římskokatolickou farností - arciděkanství Liberec**. Klientům bez domova, kteří sebrali odvahu a zaklepali na farnost, se vždy dostalo lidského přijetí - mnohdy i s nabídkou farního levného ubytování (na cenové úrovni levnějších ubytoven) a řádné pracovní smlouvy na pozici pomocníka. Farnost tuto službu lidem nikde oficiálně nedeklaruje, nejedná se o registrovanou sociální službu. Reálně ale pobyty na faře klientům prospívají, protože jsou v čistém a chráněném prostředí, obvykle krátkodobějšího charakteru s apelem na osamostatnění. Kapacity lůžek mi nejsou známy, ale je povzbudivé, že se církev prakticky a se zájmem zapojuje do péče o nuzné.

Organizace NADĚJE je založena na principu šíření praktického evangelia a vedle oficiálních sociálních služeb nabízí i komplexní duchovní péči, která zahrnuje: Pastorační péči podle konfese klientů, nabídku osobních rozhovorů, naslouchání, pravidelné bohoslužby - často v ekumenické podobě a dopravu klientů z domovů do kostela na bohoslužby, zprostředkování křesťanské literatury, atd.

5.5 MEZILIDSKÁ SOLIDARITA

Tam, kde selhává státní aparát a přes síta zachytných systémů lidé propadají do bezdomovectví a opuštění, nastupuje (v ideálním případě) obyčejná mezilidská solidarita. Pokládám za odvěkou lidskou přirozenost poskytovat finanční almužny lidem v nouzi, případně konkrétní materiální pomoc. Bezdomovectví, jak již bylo řečeno, není jen fenoménem hmotného nedostatku, často tedy sociálně vyloučeným lidem pomůže i obyčejný lidský zájem, rozhovor a přijetí.

Zaznamenal jsem případy, kdy lidé bezdomovcům poskytují provizorní chatky na svých pozemcích a pečují o jejich základní zázemí. Různá neregistrovaná uskupení nadšenců pečuje o bezdomovce výdejem potravin na vybraných lokalitách v duchu dobrovolnictví. Pořádají se sbírky oblečení pro azylové domy a svozy jídla pro vybrané organizace. Na Liberecku se pořádá akce **Noc venku**, která má charakter tématické osvěty, atd...

Věřím, že alternativní metody pomoci lidem v nouzi se budou nadále prohlubovat a doplňovat sociální systém.

PRAKTICKÁ ČÁST

6. POPIS VÝZKUMU A PŘÍPRAVNÁ FÁZE

V praktické části bakalářské práce si stanovuji výzkumné cíle a popisuji použité metody výzkumu. Vzhledem ke své profesní zkušenosti s fenoménem bezdomovectví volím kvalitativní formu výzkumu, neboť vycházím z předpokladu jedinečnosti a neopakovatelnosti každé lidské osobnosti, kterou nelze zachytit "číselným" přístupem. Volím výzkumné metody zajišťující operativní volnost umožňující podle potřeby zaměřit se na důležité informační oblasti. Pracuji převážně s vlastní intuicí a citem, kterým se snažím naladit na respondenty, abych zajistil kvalitní svědectví o životě lidí bez domova.

6.1 VÝZKUMNÁ PROBLEMATIKA

Ve svém výzkumu se snažím porozumět situaci lidí bez domova a najít uchopitelné příčiny, které tomuto stavu předcházely. Pochopením příčin situace respondentů a snaze porozumět aktuálnímu stavu chci vytvořit základ pro porovnání s teoretickými východisky z bezdomovectví a zjistit reálné překážky, které návratu do normativního stylu života brání.

6.2 VÝZKUMNÝ CÍL

Výzkumný cíl bakalářské práce je porovnání teoretických východisek bezdomovectví s žitou realitou respondentů a explanace dat případových studií.

6.3 VÝZKUMNÝ VZOREK A REALIZACE

Respondenti jsou vybráni zcela náhodně formou osobního oslovení v organizaci NADĚJE - Za Plynárnou v Jablonci nad Nisou určené k pomoci bezdomovcům formou sociálních služeb typu

noclehárna, azylový dům, nízkoprahové denní centrum. Respondentům se představuji jako student bakalářského programu sociální práce, vysvětluji etické aspekty výzkumu (bezpečí, anonymita) a předpokládaný praktický průběh výzkumu - nahrávání rozhovoru na záznamové zařízení. Respondenti jsou osloveni v duchu dobrovolnosti, přesto každému po skončení rozhovoru nabízím drobný finanční příspěvek jako osobní poděkování za spolupráci.

Výzkum proběhl dne 8.4.2019.

6.4 METODOLOGIE

V této kapitole je popsána užitá metodologie výzkumu.

6.4.1 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

Strauss a Corbinová definují pojem kvalitativního výzkumu: "*Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.*" (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10)

Kvalitativní výzkum chápu jako prostředek k získání velkého objemu zdánlivě neklasifikovatelných dat, k jehož zpracování si mohu vytvořit vlastní klíč - teorii. Kvalitativní výzkum umožňuje prožitek vztahu se zkoumaným objektem (osobností člověka), k čemuž mohu používat přirozené vlastnosti jako empatie, citlivost, představivost, schopnost nezaujatě poslouchat a vnímat druhého. Kvalitativní výzkum mi dává možnost pružně reagovat na zajímavé situace (možnost se doptávat na konkrétní oblast, pokud ji vyhodnotím jako významnou a naopak). Předpokládám, že zajištění komfortu (pocit bezpečí, lidský přístup) a důvěrného vztahu s respondenty mi umožní získat co nejméně možno zkreslené informace o prožívání existence vybraných lidí bez domova. Použitím induktivní logiky při zpracování dat mohu vysledovat abstraktní vzorce a souvztáhnosti, ze kterých mohu následně zformulovat hypotézu, vytvořit předpoklad, navrhnout řešení situace, udělat odhad vývoje, atd...

6.4.2 NARATIVNÍ ROZHOVOR

Jako hlavní metodu sběru dat volím narativní formu rozhovoru s lehkou orientační strukturou tak, aby měl dotazovaný prostor pro biografické vyprávění, ale dostal se zároveň k tématu bezdomovectví a současné nepříznivé situaci. Existuje mnoho modifikací narativního rozhovoru, pro účely svého výzkumu si ale vytvářím vlastní koncepci, abych se v ní lépe orientoval.

Rozhovor rozdělují na následující oblasti:

- úvodní fáze (zahájení rozhovoru, technické informace, informace o záměru výzkumu, atd...)
- biografie (pobídka dotazovaného k vyprávění od začátku svého života)
- tématická část (až se dotazovaný dostane k oblasti tématu bezdomovectví, budu se operativně doptávat na důležité detaily)
- porovnání teoretických východisek z bezdomovectví a reálné zkušenosti dotazovaného s nabídkami řešení
- závěr (možnost se ještě doptávat, ukončení)

Záznam rozhovoru bude doslovně přepsán s možnými komentáři v závorce. Případná nečitelná místa ve zvukové stopě budou označena komentářem. Doslovnou transkripci vnímám jako ideální věrný záznam informací, se kterými lze kdykoliv pracovat i zpětně.

6.4.3 PŘÍPADOVÁ STUDIE

Podle Hendla jde v případové studii "*o detailní studium jednoho nebo několika málo případů.*" (Hendl, 2008, s. 102)

Případové studie představuje zachycení velkého objemu dat od respondenta (detaily z vyprávění, zachycení složitosti vztahů nebo příčin a následků událostí v životě respondenta) z celostní perspektivy. Předpoklad případové studie vychází z detailního poznání objektu výzkumu, které nám následně umožní porozumět podobným jevům/osobnostem. (Srov. Hendl, 2008, s. 102)

6.4.4 ANALÝZA OBSAHU PŘÍPADOVÉ STUDIE - EXPLANACE

Sesbírané informace, po přepsání a důkladném pročtení, se pokusím explanovat - tedy za pomoci logického uvažování vyložit, přičemž se budu opírat o předešlé zkušenosti se sociální prací s bezdomovci. Pokusím se vystihnout kauzalitu příčin a následků předurčující pád do stavu bezdomovectví a vyvodit teoretický závěr řešení, který zároveň porovná s prognostickým odhadem.

6.4.5 POZOROVÁNÍ

Podpůrnou metodou v tomto výzkumu bude pozorování respondenta za účelem zprostředkování představitelného popisu. Pokusím se vystihnout i základní osobnostní charakteristiku respondentů a další postřehy, které přinese spád rozhovoru.

7. PŘÍPADOVÉ STUDIE

Byly náhodně vybrány čtyři osobnosti z řad klientů nocleháren, azylového domu a nízkoprahového denního centra. Všichni byli poučeni o etických aspektech práce, podepsali informovaný souhlas s výzkumem a pořízením hlasového záznamu.

7.1 MLADÝ MUŽ UŽÍVAJÍCÍ PERVITIN

Zběžná anamnéza - 22 let odhadem, uživatel pervitinu injekční formou, opakovaně selhávající v sociální službách pro nedoplatky za služby, případně konflikty s personálem, sankce v zařízeních, opakované ztráty OP, ohrožen zavadovými lidmi, tráví bezprizorní čas na denním centru a spí na ulici, nemá žádný legální příjem. Byl chovancem dětského domova, má kontakt s nevlastním otcem, je samotář. Mluví urychlenou řečí, která je signifikantní pro uživatele pervitinu, překotné a zbrklé mluvení, vypadal relativně čistě a fyzicky zdatně, měl přívětivou náladu, proto se přihlásil k rozhovoru. Aktuální zakázka je získání občanského průkazu, který opakovaně ztratil a pak snaha hledat práci s ubytováním.

7.1.1 DOSLOVNÁ TRANSKRIPCE DAT

Takže začneme, takže nahráváme teďka znovu, souhlas máme hotový. Já bych se zeptal na Vaše dětství, jak začínal Váš život? No můj život, prostě tam, já jsem skončil v kojeneckém ústavu po narození a nějak asi po dvou a půl letech jsem byl adoptován rodiči ze Stružince... Tomu tak bude dál.; **Jak jste říkal, jak adoptovaný rodiči?** Tam šlo jako, z toho... Já jsem byl v Broumově, tam prostě už je to teď zrušené, přede mnou měl nějaká dvě dvojčata, která byla prý ještě horší než Já. No a po (nedokončí)... Prostě ta máma byla alkoholička, táta to nějak zvládal ale pak se rozvedli, když jsem nastoupil do léčebny v Přestálkách; no a tam jsem byl asi čtyři roky, potom sem přestoupil abych byl blíž, šel jsem do Vrchlabí, to bylo asi 30km a pak jsem šel do Kutné hory, kde jsem se učil opravářem zemědělských strojů; **To jste dodělal tu školu?** Ano.; **Takže máte střední odborné učiliště?** Je to tedy bez maturitního oboru. **A jak to vypadalo dál, Váš život?** No já jsem se pak tedy vlastně učil a šel jsem do Zeosu – což je zemědělství v Lomnici nad Popelkou, oni mají další střediska ve Stružinci, v Nové vsi a takhle a po měsíci mě vyhodili, protože jsem si tam přivedl dívku.; **Na pracoviště?** No do bytu, který jsem měl pronajatý...; **Tak co bylo dál, co následovalo?** No a pak prostě jsem se ocitl na ulici, protože mě vyhodili jak z bytu, tak z práce.; **To Vám bylo kolik let? 18 Takže první zkušenost s pobytem na ulici uvádíte... (18)** No tak jsem prostě jel do Liberce, tam jsem byl dva a půl měsíce... a se sádrou jsem pracoval, jezdil jsem pravidelně do práce a přivezl jsem si denně domů tisícovku... Ale prostě byla za den utracená, za jídlo, za alkohol a další věci...; **Kde jste přespával třeba?** U kamarádky, která měl dvě děti, a kamarád, který bydlel jen přes silnici, tak prostě nám pomáhal takhle - on tedy ještě chodil do školy... Já, co se týká právě drog, tak jsem se přestěhoval pak do Liberce do Domu na půl cesty a pak k Vám (NADĚJE)...; **To Vám někdo doporučil ten Dům na půl cesty?** To jsem právě zjistil přes sociální pracovníci v Lomnici nad Popelkou a táta mi pomohl zaplatit nějakou tu tisíc korun zálohu a dva tisíce mi dal do začátku na živobytí... Posléze jsem si s panem, eh, - s jedním sociálním pracovníkem jsem si zařídil na úřadu práce peníze - hmotnou nouzi, ze které jsem si platil nájem a po třech měsících jsem si zařídil i práci.; **Jaký vztah máte teď s rodiči?** Táta bydlí tady v Jablonci a snažím se to prostě nějak urovnat, abych mu mohl pomáhat, pak mi zařídil rodný list a pomohl mi i dojít na úřad, kde to bylo zjištěno, a dneska i tam právě zařídí občanku.; **A je třeba možnost, že by Vás vzali k sobě?** Ne... Má to nějaký důvod? Tam to bylo... Táta mi tenkrát řekl že buďto budu bydlet na pracovišti kde jsem pracoval v tom Zaosu anebo můžu bydlet u něj, jenže když si práci stačil rozmyslet, tak to jsem byl po nějaké době v Karvinné, když jsem vlastně odešel od Vás (azylový dům) tak na druhý den jsem jel do Karvinné a táta týden předtím než jsem doskočil na zem (?), tak umřel, no a inventář se prodal, no teďka táta s tetou teď mají peníze prostě...; **Jak dlouho jste takhle teď po různých zařízeních, např azylový dům nebo NADĚJE?** No, právě jsem teďka tady a snažím si zařídít občanku a půjdu bydlet třeba sem (azylový dům)...; **Jak dlouho jste tu od těch 18ti?** Jsem tu asi pětkrát spal, nahoře na noclehárně a pak jsem dostal zákaz, protože jsem přišel z práce a paní Kájinková jsem řekl, že jí zlomím vaz (nepřiměřená reakce ve stresu?)... Měl jsem půl roku zákaz, teďka do 1.3., jsem tu měsíc na noclehárně a na denním centru, snažím si zařídít občanský průkaz a pak to doufám nějak,...; **Co Vám tahle nejvíce brání ve fungování ve službách? Bude to takový nějaký opakovaný problém s nějakým režimem, pravidly?** Ne, totiž tady

já jsem tady měl 33kč přesně a měl jsem náhradní doklad, jenže oni to nějak pozměnili a nevzali mě s náhradním dokladem – tak budu muset s občankou.; **Takže nevidíte, že je to porušení pravidel?** No že bych udělal něco špatného, ne... Měl jsem náhradní doklad, měl jsem 33 Kč a ona nechtěla mě pustit, kdyby tady byl někdo jiný, určitě by mě pustili, ale ona prostě ne...; **Já bych se zeptal na Váš aktuální stav a chci se zeptat otevřeně na ty drogy?** S drogami se snažím přestat, co se týče pervitinu, kouření i omezuju... Cigarety nebo trávu? S trávou nepřestanu nikdy, to jse se tedy zařek... Ten pervitin to jsem si dal i žilou... rád bych přestal, našel si bydlení a pak třeba i rodinu.; **Kde na něj berete peníze, na pervitin?** Kde beru peníze? No to dostávám zadarmo... Je to prostě, co se týče přátel, ja mám kamaráda prostě, se který bíbneme, děláme krávoivny, třeba si dejmetomu dáme, támhle lítáme po lese, hrajeme šiškovou válku, slovní fotbal a takovýhle krávoivny...; **To je nějaký starší kamarád?** Je mu 33 let, taky už má hodně za sebou, ale taky dluží – asi jedenáct a půl milionu a prostě co se týče jeho života, tak on si třeba v osmnácti vydělal první milion a prostě má to tak, že nemůže mít ani paušál, který má tedy přes někoho, ale je to skvělý člověk, stará se o mě asi tak půl roku, co jsem přijel z Karvinné, máme spolu dobrý vztah. Sice se občas rafneme, ale to asi nemá ...; **Já bych se zeptal na ten pervitin – to berete šňupáním?** Jehlou... Občas si i šňupnu, ale to je tak občas za měsíc. Ale neberu to zas tolik, že bych třeba každý den, že bych na tom čtrnáct dní nespal, ale jednou za čtrnáct dní si prostě udělám, ale vím, že i to udělá právě víc, než kdybych si to dával každý den.; **Máte třeba k tomu nějaký náhled, že kdybyste se závislosti zbavil, Váš život by měl lepší kvalitu?** Určitě; **Máte za sebou nějakou léčebnu?** Jo jako léčebnu z drog? Ne. Do toho ani sám nepůjdu.; **Proč?** Protože vím, že na tom nejsem zas tak špatně, že bych to nějak nedokázal sám, nevydržel i dyl, vydržel jsem to i měsíc, nebo dva, ale takhle šlo o to – měsíc jsem to nevydržel, dal jsem si, a zase třeba další měsíc jsem to neměl, bylo to v pohodě prostě jako; neviděl jsem žádné změny v charakteru nebo že bych třeba byl nervní nebo něco, vůbec, ale zase se to třeba proměnilo, víc jsem kouřil trávu, ale to je pořád lepší než brát...; **Myslíte, že si udržíte nějaké zaměstnání tímto stylem? Nebo jestli vůbec chcete?** Taky by to bylo určitě, já jsem teďka nedávno byl v práci, ale pán mi řekl, že prostě... ale nic jsem nebral, a řekl mi přijďte za týden, teďka tady pro Vás není práce, protože jsem svážel a měl jsem práci hotovou...; **To byla nějaká brigáda, nebylo jako HPP?** No čistě, nebylo to vedený ani na úřadu...; **Jak vnímáte svoji situaci, vidíte, že jste v podstatě bezdomovec v mladém věku?** No nevidím to, že by to bylo nějak nejhorší, já - všdycky se dokážu postarat, jak jídlo, jak i tu trávu, tak prostě i ty cigarety, cokoliv si dokážu zařídit sám, aniž by i kdokoli pomáhal. ; **Je v tom taková nejistota, že vlastně nevíte kde přespíte, kdy dostanete peníze...** No... já jsem teďka pod balkonem, kde neprší, nefouká tam vítr, ale vím, že třeba tam občas přijedou policajti, ale když tam přijedou, tak si sednu na lavičku, uklidím si věci a když odjedou, tak se tam prostě vrátím, anebo je uprosím, aby mě tam do rána nechali se vyspat, protože si mysleli, že tam někdo krađe... je tam takový starší pán, který často vylézá z okna, kouří, tak tam jdu prostě večer, kolem osmého nebo devátého...; **Já Vás tedy už znám nějakou dobu, přijdete mi klidnější, rozumnější... ale nějaký posun...?** Kamarád mi nabídl, že když si dneska dojdu pro občanku a otevřu si živnostenský list, což můžu jakoby, tak bych mohl v podstatě jít do Mladé Boleslavi pracovat pod ně... ; **Jak dlouho tu občanku nemáte?** Asi tak dva měsíce, jsem jí ztratil, když jsem právě hrabal v popelnících a jak jsem se tam nějak naklonil, tak mi vypadla, nebo něco...; **Už se Vám to opakovalo tohle Taky; Je to nějaký základ všeho – mít doklady v pořádku a hlídat si je...** Teďka tu občanku, pak ten řidičák...; **...všechny ty dávky Vám bez občanky nemohou vyplatit...** Ale mně nejde zas tolik o ty dávky, protože si prostě pak připadám prostě jako debil, že nemám práci a že pobírám dávky...; **Také kvůli zaměstnání potřebujete občanku...** Já jsem se právě teďka dostal i na náhradní doklad do práce.; **Napadá Vás, jak z takového života vystoupit? Jak z toho všeho ven, nebo máte nějaký cíl, kdybyste chtěl něco víc?** Asi tak 120km vzdálenou bývalou přítelkyni, kterou bych rád třeba ještě navštívil a třeba to s ní dal dohromady...; **Vy jste se nějak rozešli?** Hm, před čtyřmi lety.; **To se Vás nějak dotklo?** Hrozně se mě dotklo, jsem zničil telefon, počítač, všechno, nebýt jsem na tom internetu, prostě jsem s tím každou chvíli švihnul, kdyby něco takového...; **Ona normálně bydlí, pracuje?** Ona bydlí, studuje ještě, teďka půjde na maturitu, pak na vysokou dělá – veterinu a rapuje, její táta je ředitelem dětského domova v Dolních Počernicích, tam jsme se seznámili, když jsem tam byl na dětském táboře, bylo mi tam s ní vážně pěkně.; **Co by Vám ještě pomohlo dostat se z toho?** Asi nic jiného, já sám si musím pomoci.; **Já Vám nechci nic podsouvat, ale viděl bych jako příčinu - ty drogy, nejde fungovat v normálním životě a zároveň brát pervitin.** Dá se, kamarád to takhle také má, v 33ti letech normálně chodí do práce, a přitom do toho trochu smaží, hulí, občas se napije, když má tu náladu. A jeho brácha mě teďka požádal, jestli bych mu nesehnal drogy. A já u říkám: „prosim Tě kamaráde, tohle asi ne, za prvé nejsem ničí dýler, za druhé máš bráču anebo máš ještě děti, má dvě dvojčata, měl by ses o to starat“ on: „hm, tak dobrý, tak čau“... Tak jako co mám dělat, a ještě i řekl: „tak mu klidně dej příště pěsti“. Já nebudu shánět nikou drogy, kdo má děti nebo prostě...; **Každopádně to působí, že to nevnímáte jako problém.** Nemusím to brát, ... když to nebudu mít nějak před sebou, tak to brát nemusím. Kdybych tady měl v ruce ten "?" (název drogy) tak si to teď nedám, ale dám si to třeba ráno, až přijdu z práce... Není v tom problém, že bych to musel brát každý den.; **Já bych Vám jen poradil, kdybyste třeba někdy časem změnil názor, tak ideální je hlásit se do nějaké oficiální léčebny, do psychiatrické nemocnice, kde jsou programy pro závislé – tam můžete projít léčebným programem a pak je možnost ještě jít do terapeutické komunity, tam už je jiný režim, jsou tam mladí lidé jako Vy, učí se tam úplně od začátku, pracovat, fungovat... Tohle mě napadá jako taková cesta...** Tohle bych si kdyžtak vyřešil sám, nechci to sdílet s nikým jiným, stačí že to ví pár lidí, Vy, a nebudu se s tím svěřovat, já nevím, dvacetí jiným lidem...; **To berte jenom jako takovou nabídku, kdyby třeba někdy, kdybyste byl v úzkých, byla by to jedna z cest...** Ztratil bych tím hodně. Teďka bych s kamarádem chtěl jet na Kanáry, tak bych si rád chtěl převydělat nějakou korunu, tam třeba dva roky skončit, vydělávat, tady je to o ničem.; **Takže byste ztratil svobodu?** Ano; **Co Vás ještě napadá k aktuálnímu stavu?** Ještě jednou?; **Co Vás napadá k aktuálnímu stavu tady v tom zařízení – na denním centru.** Já sem chodím kvůli tomu... Já bych sem normálně asi nechodil, ono jde o to, že venku je prostě nuda, není co dělat, a ve městě pořád někde chodit – to si raději sem sednout, popovídám si támhle s Adou, Adamem – kamarádem, pak se půjdu třeba projít, jako dneska na úřad, pak se vrátím na oběd, odpoledne říkal Honza, že přijede kolem páté, tak doufám, tak si sedneme někde v lese, pak si někde usteleme... to bude v pohodě...; **Až budete mít občanku, budete tady spát? Nebo nemůžete?** Ne... Nebo jako asi jo, ale to by muselo fakt jako něco – že bych neměl ten spacák, tak třeba tři dny si můžu vzít dluh...; **A Vy tedy máte venku nějaké útočiště, nějaké skrýše?** No právě spoustu, třeba jsme spali tady na Brandlu v tom baru, než to zazdili... Víme o pár squatech, kde se s lidma dalo spát, nebo třeba v parku tam pod balkonem... Nedělají bordel, nekradou, nebo tohleto. Já mám třeba příklad - jeden Cigán, bral mi věci, a já jsem si pro jistotu prostě dával věci jinam, on tam vařil buchny, myslím, že se může nakazit... no, po chvíli to zahodil a já jsem to našel i s občankou a takhle, jako řekněte mu, že prostě nic nemám... Já nemám nic jako žádný nemoce nebo to...; **Je třeba nějak možnost s tou Vaší rodinou spolupracovat?**To asi jo, ale já teď' ... dlužím sedm set a tátovi teďka stavku za ten rodný list a občanku, no prostě nejde i pořad jenom využívat tátu, i když ty peníze má, nepotřebuju, on si myslí, jako že když bude mít peníze já ho budu potřebovat...; **To je biologický otec** Nevlastní otec... (nesrozumitelné) Na mě to působí tak, že když přijdu za tátou, tak je to prázdné, ... on teď chodí do práce, je to takový normální člověk, táta sice kouří, to ho nechávám, nepije, nebere drogy, nikdy nehulil, nic takového nedělal, a máma, která prostě brala... alkohol, tam to bylo každý den, jak byla uzavřená, tak byla nachcaná...; **Jak to vnímáte, jak na Vás působilo takové prostředí?** Strašně, tak moje máma mě kolikrát chtěla nechat v Oboře, což je něco jako ... osada, prostě tam jsou lavičky, rybník, a je to jakoby kousek od křižovatky na ten, na Tábore. Tam nahoře je kopec ten se jmenuje „Táboritova rozhledna“ a nahoru vede přímá cesta...; **Napadá Vás, jestli Vám něco nechybělo v životě, že to může být následek toho všeho?** Spíš si myslím, že jako vlastní rodiče a bratr, kterého jsem neviděl... **Víte něco o vlastních rodičích?** Ne... To bych asi nerozváděl. Víme, že jsem se narodil jako (cituje

jméno), jsem narozený jako (cituje) po tátovi, ale nic jiného nevím... Nerozváděl bych to dál. Nikdy jsem je neviděl, nikdy jsem je nepoznal. A jestli mě hodili do kojeňáku, tak si za to můžou sami, něco udělali špatně... prostě kdyby (nesrozumitelné)... nechají přede dveřmi a jdou pryč.; **Třeba tohle téma – probral jste to někdy s nějakým odborníkem, třeba terapeutem?** Ne, tohleto bych úplně nezvládl, já prostě jsem už to jednou zkoušel, zkoušel jsem to tý... psycholožce tak, že mě vyhodila... Fakt jsem do ní hučel. ; **Hučel – jako že jste vyprávěl?** No hučet znamená – mluvit, furt mluvit, furt mluvit a ona už z toho byla v rozpacích, tak řekla: „držte pejska“ a musíte odejít...; **To Vám někdo doporučil nebo jste na to přišel sám?** To jsem přišel já sám, ale já jsem chtěl prášky, a žádná mi nedala, řekla běžte... Neměla strpení dost.; **Možná to byla psychiatricka?** No prostě takové to – když přijdete, ona si s Vámi popovídá, jak se máte, a napíše Vám nějaké léky, a to je všechno co k tomu Vám může říci.; **To vypadá, že to spíše byla psychiatrie, psycholog většinou léky nepíše... To může být také téma, které byste mohl zpracovat, přes nějakou poradnu...** To bych tedy asi ani nedoporučoval.; **Mohu se zeptat, teď jste tedy úplně bez peněz?** Já teď nemám vůbec nic, já nic nepobírám.; **Dávky hmotné nouze nemáte nastavené?** No... nejsem přihlášený, sankci jsem měl od srpna, tak jsem se měl přihlásit do třetího měsíce, tak už by to snad mělo vyjít, ale nemám občanku...; **Občanka tedy bude dnes? Tak se můžete zastavit i na ten úřad práce?** Nemůžu na úřad práce, když nemám občanský průkaz, to mi dají až po měsíci...; **Hlavně abyste se zaregistroval...** Táta a to by ... nestačilo, že jo, půjdu tam s náhradním dokladem, můžu zařadit občanku...; **Tady spolupracujete s kolegyní sociální pracovníci? Máte rozjednaný případ?** Ano, má mě ráda, ne že bych s ní měl případ nějak rozjednaný, ale jde spíše o to, že s tou ženskou si rozumím, je v pohodě. Ale většinou tyhle věci si řeším sám.; **Jaký máte třeba plán na tento měsíc?** Kolikátého je? Já nevím co bude za pět minut, jako! Ale jako určitě pokusím se nebrat ty drogy a chtěl bych někam vyjet, třeba na ty Kanárské ostrovy, Malorku...; **Napadá Vás ještě něco důležitého, co byste chtěl říci ke svému životu?** No, (nesrozumitelné) chtěl bych pracovat, byl jsem v Densu, ale tam jsem to podělal...; **Ale práci si najít umíte, to není asi problém.** Tady je spousta zaměstnání, kdykoliv člověk chce... můžu dělat třeba automechanika, v Mladé Boleslavi, tam určitě hledají, nebo můžu do Prahy, já v Praze mám takovou práci na černo, si třeba přivezu tři tisíce zpátky...; **Je to takové žití ze dne na den?** Myslíte ty tři a půl tisíce? To bych si mohl koupit azyláka... ale posledně jsem tam měl zákaz. ; **Tak já děkuji za rozhovor, nebo máte ještě něco?** Asi ne... ale budu se pokoušet nějakou tu práci. **Tak jo, díky!**

7.1.2 EXPLANACE ROZHOVORU A DOPORUČENÍ

Jako důležité téma respondenta vnímám opuštění biologickými rodiči (z neznámých a nepoznatelných důvodů) v kojeneckém věku, respondent vyrůstal v dětském domově, který mu nedal zažít přirozené rodinné vzorce. Respondent uvádí, že zažil i patologické vzorce u náhradních rodičů později, matka alkoholička. Respondent je zřetelně ohrožený syndromem závislosti na návykových látkách - je uživatelem pervitinu, injekční aplikace. Vede nezřízený život ve smyslu struktury, přežívá ze dne na den, má opakované problémy v sociálních službách (klienta znám z předchozího zaměstnání v azylovém domě Speramus) - naráží na hranice pravidel, jedná konfliktně, zejména ve stavu intoxikace. Respondent odmítá jako řešení své situace podstoupení ústavní léčby, uvádí stále pocit, že kdykoliv může přestat sám - to ale vnímám jako prakticky vyloučené. Respondent užívá i marihuanu, opíjí se, nemá žádný opěrný bod v životě, velmi často řeší absenci dokladů, které ztrácí vlivem svého životního stylu. Není registrován na Úřadu práce, z rozhovoru vyplývá, že neví, co je za datum, není tedy schopen držet termíny a bývá sankčně vyřazován z evidence úřadu.

Respondent uvádí podivné přátelství se starším mužem, 33 let, který mu dává pervitin zdarma. Mojí osobní hypotézou je ohrožení sexuální tematikou, respondenta vnímám jako zranitelného a manipulovatelného, který je ochoten za drogy (pervitin a marihuana) snést přikoří. Tematika nebyla probrána v tomto rozhovoru, ale vycházím z předchozí profesní zkušenosti, kdy klient popisoval podobné vztahy s jinými staršími muži.

Respondent má nereálná očekávání - hovoří o cestě za výdělkem na Kanárské ostrovy a jiné exotické destinace, přitom nemá doklady, má velký problém si zajistit občanský průkaz (nedisponuje

financemi, ze kterých by zaplatil správní poplatek), půjčuje si peníze od nevlastního otce a kamarádů, ale pak je bezúčelně utratí za nesmyslné výdaje.

Respondent často migruje po sociálních službách, mění i lokality bydliště, pracuje nárazově nelegálním způsobem, má dovednost přežívání, ale z hlediska budoucnosti postrádá smysluplný směr. Respondent je ohrožen přenositelnými nemocemi - sám uvádí v rozhovoru, že "nic nemá", ale pokud si aplikuje nitrožilně pervitin, a pokud se naplňuje hypotéza o rizikovém sexuálním styku, může zde být možnost nákazy.

Respondent přežívá převážně venku, spí ve squatech, ve volné přírodě, v případě chladného počasí a předávkování (nebo opilosti) může prochladnout, je ohrožen násilím ze strany jiných uživatelů drog. Respondent vlivem své závislosti může jednat impulsivně, je zde hypotéza kriminální činnosti v případě velké nouze - krádeže. Respondent se tak může dostat do konfliktu se zákonem.

Respondent má nezmapované pohledávky jak osobní, tak i institucionální - není jasné, jestli má exekuce, téměř s jistotou bude mít pohledávky u dopravních podniků za nelegální jízdy.

Vedle uvedených rizik ale u respondenta vnímám i potenciál určité "bystrosti". Pokud by respondent došel k názoru, že si se závislostí sám neporadí a byl by ochoten podstoupit léčebný proces, mohl by být resocializován. V případě pozitivního vývoje by mohl být schopen začít žít spořádanějším životem a napravit si své existenční těžkosti (dluhy, exekuce) a vytvořit zázemí. Věřím, že by byl schopen partnerského soužití, dále by mohl profitovat ze vztahu s nevlastním otcem, který vykazuje zájem (dává rady, nastavuje hranice, půjčuje peníze na doklady).

Respondent sám uvedl, že má důvěru k pracovníkům, kteří jej dokáží přijmout (bezprostředně). Respondent často užívá různé druhy provokace k testování pracovníků, což lze chápat jako určité dětské projevy touhy po pozornosti a jistoty. Místní pracovníci zařízení řekl "že jí zlomí vaz", za to dostal sankci, ale nechci sdělení zlehčovat.

Teoretickým východiskem situace by tedy mohl být léčebný pobyt, kde by klient zpracoval svou osobní historii vedoucí k užívání drog a sociálnímu vyloučení. Kdyby respondent pokračoval v léčbě do terapeutické komunity, mohl si vžít nové vzorce chování a pojmout život novým směrem. Otázkou je, za jakých okolností respondent dojde k poznání, že současný život skutečně nemá dobrou prognózu. Předpokládám, že "rady" respondent není schopen slyšet, ale může dojít negativní zkušeností k "rozumu".

7.2 SENIORKA S DŮCHODEM 4000 KČ

Zběžná anamnéza - seniorka ve věku 67 let, působí oduševnělým bohémským dojmem "ze staré školy", velmi ochotná a sdílná, důvěřivá, opakovaně v existenční nouzi, s nízkým důchodem, byla již umístěná v domově seniorů, ale neplatila nájem a ocitla se na ulici, vrátila se do sociálních služeb sociální prevence, spolupracuje s NADĚJÍ delší dobu, měla ve své osobní historii znaky sociální patologie - ohrožení bezdomovectvím za minulého režimu, což bylo skryto pobytem na psychiatrii...

7.2.1 DOSLOVNÁ TRANSKRIPCE DAT

Dobry den, tak ja bych se Vas chtel zeptat – jste tady v organizaci NADĚJE, jste na denním centru? Já jsem zatím na noclehárně, v červnu bych měla jít na ubytovnu, na azyl.; **Mohu se zeptat – kolik je Vám let?** No, mně je dost už, 67.; **A jak jste dlouho tady v NADĚJI?** Já jsem tady sedmý měsíc.; **Takže tedy normálně bydlíte na noclehárně, chodíte na denní centrum?** Ano, ale chodím také do města, já tady jako... není tady vězení, můžeme ven, když potřebujeme.; **Máte nějaký příjem, nějaký důchod?** Já mám důchod, předčasný, já mám malý – čtyři tisíce, životní minimum, ale ještě budu chodit na sociálku, víte, aby mi přidali, takže vlastně bydlení a všecko platím ze svého důchodu a zbyde mi málo na pochoutky, na dobré jídlo...; **A kde jste bydlela před NADĚJÍ?** Já jsem bydlela, já jsem to měla dobré, já jsem bydlela od radnice, od bytáku v Kokořině, v domě seniorů, ale neplatila jsem nájem, tak mi odebrali klíče... dali mě ven a je to teď na Velikonoce rok.; **To jste neplatila, že Vám to nestačilo, nebo jste zapoměla třeba?** Začali hrozně zdrazovat jídlo..., já jsem to takhle, já jsem tam měla založené to SIPO, no furt jsem si tak myslela, že už je čas a měsíc jako rychle uběhl a již po měsíci nebyl čas a pošta mi to nechtěla vzít.; **Takže s penězi Vám to nevycházelo...** S penězma, protože v té době jsem byla vyloučená ze sociálního zabezpečení, ale už mě vrátili zpátky, co jsem tady, už tam můžu začínat chodit.; **Dobře, kdybyste se teďka zeptal – ve Vašem životě, kdybyste se třeba vrátila do dětství, kam až vzpomínáte a zkusila povyprávět o svém životě jako o celku...** Do dětství... Po Němcích jsme dostali barák na konečné v Ostašově... měla jsem ještě tři sourozence, jedna se jmenuje Marie po mamince, té se povedl docela život, tu si vzal takový vysoký Němec jako jste Vy, jenže v 73tém nám tam náhle umřel, víte, a můj pán umřel v Jablonci v roce 75, v bytě. Náš Karel, když tam jedu, tak vždycky říká: „A Vy máte stejné osudy, s tou Máňou, neotravujte mě, obě jste se... to, ta se rozvedla, Ty jsi se vůbec nevdala, vůbec nemáš vdovský důchod“, prostě jsem nějak právnický... Něco je moje vina, ale dost jako právnický jsem dost... taková pošlapaná... že, jako že ně je hůř, než by mi mělo být, ale tady jsou ty peníze... Možná že se to napraví, půjdu na sociálku a nějaké peníze se i nahnou, když budu živá... v lednu se nám 900 zase nahnou.; **Ještě k tomu dětství, takže Vy jste vyrůstali v nějakém domě...** Jo, po Němcích jsme žili na konečný v Ostašově.; **A třeba nějakou školu jste navštěvovala?** Já jsem dělala holičku v Liberci... holička, a pak jsem takhle chodila po hotelích, a po rájích, po jednotě, myla jsem nádobí prostě.; **Byla jste vdaná?** Já jsem takhle, já jsem svobodná, já jsem měla mužský, ale jsem svobodná, mám to i v občanském průkazu, že jsem svobodná.; **Takže vždycky jste měla nějaké bydlení, s prací spojené...** Já takhle, když mě na Velikonoce vyhodili, tak jsem putovala všude, pan vedoucí tady může vzít až po třech měsících a byl na mě dost naštvaný, protože měl pravdu, paní Milado, vy už jste měla takovou pěknou jednu místnost, zařídili jsme Vás, střechu nad hlavou, ta je to takové na dožití, jenže já nevypadám na to že bych dožila. Vedle mě třeba spaly báby 90 roků, osmdesát sedm, že jo, a já jsem ještě byla taková čiperná, čilá. **Kde to bylo?** V Kokořině, Slunná ulice, 440, mám tam dluh 16 tisíc od města.; **To byl tedy ten nájem, kvůli kterému Vám vypověděli smlouvu. Když se vrátíte k Vašemu životu, jak jste třeba žila?** Jak jsem co? ; **Jak vypadal Váš život, jestli jste pracovala jako holička, kdybyste popsala něco...** Já jsem byla v pohodě, nebyla jsem ošklivá, hezky jsem se strojila, bylo levněji a šlo to, taknějak šlo to...; **A kdy přišel nějaký zlom, stalo se něco významného ve Vašem životě?** Měla jsem potom jednoho synečka, a to už i jako za komunistů jsem na tom byla dost blbě jako, otěhotněla jsem a z hotelu mě dali ven, ale právnický za komunistů bojovali jako lvi za mě, vrátili i nemocenskou i mateřskou, i na oblečení mi dali na děťátko, jenže už bylo velké, nakonec mi ho odnesli do adopce... Kudy chodím, mám takovou povahu, jsem ve znamení Štíra, my jsme taková tragédie, buďto se nám vede dobře nebo nedobře, a akdyž se nám vede nedobře tak na všechno hudrujeme... tak vždycky říkám, vy vždycky chválíte komunisty, ale také nebyli dobří, tak mě vzali s tím bydlením do Kosmonos, ale nedávali mi léky, říkali, to je taková normální žena která nám čeká devět měsíců na porod. Chlapeček byl pěkný, blondák, 2kg padesát, dneska má 33 roků a pak mám ještě jednu dcerku postiženou, tu mám v

Harcově v ústavu, té jsem dala křestní jméno po sobě (cituje) a ta má třicet let. Celou tu revoluci. ; **Jste nějak v kontaktu?** Jo, to není tak daleko, nedávno mi jí sem přivezli ukázat z ústavu, asistenti... No, spíš málo ta jezdím... Právě že jsem žila na vyšší úrovni, ale teď už to nemůžu přirovnávat, tak někdy se cítím taková divná, ušlapaná, bolavá... Jdu třeba do města, když vím - že to jsem měla za komunistů, také to pěkně oblečení, teď je třeba demokracie, a to všechno jsem byla, a najednou jsem jinak oblečená proti lidem a hlavně mě mrzí, že nemám ten klíč, když jdu kolem těch baráků a teď vidím, že ti lidé spokojeně zalézají ať jim je jakkoliv, tak i s těma chmurama nebo veselostí mají kam zalézt. A já nemám kam, já jsem pořád odkázaná tady, mám takový pocit méněcennosti... Já se nerada lidem svěřuju!; **A vy jste zažila stav, že jste byla úplně na ulici?** Já jsem na ulici byla, ale měla jsem vředy - jestli se tomu říká štěstí - vředy mě chytli najací lidi do bytu, prý - nesedte tady, ale nebyli dobří, říkali, že je vše drahé a chtěli peníze... Ale třeba jsem žila i ve velkoměstě, tam mě odvezli na nějaký barák k Čelákovickým, asi třicet sedm byl vlak a každý den jsem jim musela sehnat 200Kč, tak se teď za to docela stydím... A pak to bylo v Liberci, zase jsem seděla, zase jsem měla být jako bezdomovkyně venku a zase přišel jeden chytrolín, a zase, že blízko NADĚJE má byt, že Vás vezmeme, ale musíte nám shánět peníze... Tak dvě stě korun jsem jim sehnala denně, ale dnes bych to nedělala, vím, že lidé nemají peníze, stydím se za to, ale měla jsem střechu nad hlavou, jako že jsem nebyla tak viděná, že jsem furt venku v kamerách, a měla jsem tu střechu nad hlavou, ale usoudila jsem, že lidé jsou nekalí, využijí člověka i v svízelné situaci...; **A jak jste ty peníze sháněla? To jste někde jako sebrala?** Já jsem taková komunikativní povaha, hezky jsem mluvila, nikdy jsem neurážela, s prosbou jsem šla, a někde jsem dostala...; **Jo, že jste si řekla, chápu...** Pak jsem odjela z Liberce a zkusila jsem tady v Jablonci, mám tu trvalý pobyt, chodím do takové církve, kde chodí ředitelka tadytoho domu a já jsem jí řekla, v jaké jsem situaci, že jako bych zase seděla venku, že u lidí nemohu být, že musím shánět peníze, že budu na lavičce a podchlazená, tak mě sem dala paní ředitelka... Milena Havrdová, a nijak nezneužívejte situace, co Vám vyprávím, to jste mě poučil, že to je jen pro Vás.; **Já bych se vrátil teďka k aktuálnímu stavu? Máte nějaký plán tady?** Oni mě dají na ten azylák, protože jsem narozená na podzim, i když je horké léto, každý den ráda chodím upravená, tak bych tady přežila léto, a snažila bych se sehnat k mým narozeninám, jít na sociálku a odrazit se od toho.; **Třeba do nějaké bytu nebo domu seniorů?** Domovy důchodců beznadějně obsazené, do bytů 60 tisíc žádostí, jedna malá místnost by mi stačila.; **Já bych se zase vrátil k Vašem životu, když jste byla mladší, zažila jste stav, kdy jste byla na ulici bez peněz? Nebo partnera?** Ani ne, já jsem za komunistů brala 1400 po hotelích, když jsem dělala o nedělich tak 1600, byl barák, neplatil se nájem, byla zelenina, byly ovocné stromy, byla pole, možná že ještě pojedu za Karlem, ale to už mi asi ukradl, ale chci se tam ještě podívat do Liberce - na ten ústav, katastrální... Bez peněz jsem tak nebyla, začala jsem jezdit do Prahy, tak jsem s tím bříškem šla na gynekologii, za šest neděl jsem nemohla pracovat, tak mě dali do Kosmonos. No, i za komunistů jsem byla jeden čas v sociální tísní s tím chlapečkem. Tak mi pomohla ta Mladá Boleslav, neměli mě za blázna, ale léky mi nedávali, vedli mě jako matku, komunisti mě takhle skryli. Partneri jsem měla, asi mám smůlu, stárnu, oni mi umřeli... To jsem jednou panu vedoucímu říkala, a i bratrovi - „ty už nezačíněj s dalšíma chlapy, ty choď sama, žij sama, ty cos měla, všechno umřelo, buďto nešťastnou náhodou nebo úraz vysokého napětí...“ Říkám, já jsem tragéd, být herečkou, mohu hrát tragické filmy...; **Jací byli vaši rodiče?** Maminka chodila pracovat na pole, vozila nás tam, tatínek taky - sebrali nám hospodářství, šel do JZD, maminka do Liazu, možná, že se uhodila o nějaký velký stroj, maminka mi zemřela brzy... Tatínek 67. ; **Jak tady spolupracujete se sociální pracovníci?** Já pracuji s panem Hánou, do města nechodím na radnici, tam mám dluh...; **Řešíte ty dluhy nějak? Máte ještě nějaké jiné?** U elektrikářů, půjčky nedělám, do toho se nepouštím, mám ráda to co mám, třeba jen ty 4000 a kdyžtak si dojdu na sociálku a třeba něco přidají; **Kdyby se Vám mohlo splnit přání s bydlením, jak by to vypadalo?** Moje holka je pohyblivá, chodí, docela hezká, dali jí do jedličkova ústavu do učení - jako hospodyňku, šít, zašívát, vařit, uklízet, kdybych ještě žila, vzít si jí k sobě, nenechat jí státu na krku.; **Myslíte, že bude reálné získat prostředky přes sociálku na bydlení? Kdybyste městu doplatila...** Určitě, určitě... **A co říká třeba kolega Hána?** Že zavolá na radnici, tady mě může nechat do 70ti let a pak ať mi najdou nějaké ubytování, ta která mi dala trvalý pobyt - mají se postarat o staré lidi. **Každopádně tady v NADĚJI máte zázemí, vycházíte dobře.** Já se chovám klidně, já jezdím i do Liberce do knihovny, mám tam toho Karla, co dva dny jezdí na dialýzu, jako do Liberce, pomáhali mu s ledvinami. Vidíte, zas má všechno, má všecko, zázemí, je vdovec, bere vdovecký důchod, má auto v garáži, ono je to takový nějaký takhle - rozdělený...; **U něj byste nemohla bydlet?** On je velký nervák. Já myslím, že Máňa ho vezme do Německa, teď zešel Siegfried, to byl dobrý švagr a ona dětem nechala byt a sama šla do podnájmu, a já bych po ně dostala ten byt v Gagarinovce. A na to nejhorší věci nechci pomyslet, protože se nemají špatné věci přivolávat, mám ráda horoskopy, ráda čtu, astronomii. ; **Jak byste zhodnotila svůj život astrologicky?** Někdy jsem tragéd, někdy má štěstí, někdy žiji takhle v průměru, s těma třema tisícema... to jde... **Zažila jste etapu, kdy jste měla dostatek?** Měli jsme usedlost, to byli kozy, koně, krávy, slepičky, pak to ale zabrali... ale někdy pane SP, ze mě také vytlče, že to nestojí za nic, co říkají lidi, já mám ráda pravdu, prý ať už nenaříkám, každý je takový smutný, ať nenaříkám... Já mám někdy takovou povahu, že řeknu, jak to vidím reálně nebo si to nosím v sobě...; **Mluvila jste někdy s psychologem o svém prožívání?** To ještě ne. Tady do NADĚJE chodí pan Kalpakcis, zkusil mi hledat toho synečka...; **Ten je skvělý, s tím si můžete povídat o všem... Co myslíte, že by bylo východisko z této situace?** No někdy mám špatné myšlenky, třeba zemřít, ale pak si říkám, že jsem ještě tady, že chodím docela zdravě, někdy má člověk černé myšlenky, kdybych se už neprobudila... ; **Máte z něčeho radost?** Já mám radost z přírody, já mám ráda hezké věci, kytky se už vytahují, rostou, radost mám, když vidím příbuzné, no a pak když uvidím holku z Harcova a za druhé mám radost, že se jim podařilo odejít odsud.; **Máte tady nějaké kamarády?** Já se kamarádím, já má takovou zvláštní povahu, hodně chodím sama, já jsem samotářská, když vycítí, že ty charaktery jsou tu různé - jste na azylu...; **Hodně lidí s hodně problémy...** Každý to na sebe neprozradí. Radost mám z toho, že je duben, slunce svítí, je tu klid, včera jsem si četla, že jsme tady ze všech měst na sedmém místě nejlepší úrovni.; **Napadá Vás závěrem něco důležitého?** Myslím si, že si musím na sebe dávat velký pozor, protože měla jsem příbuznou, vod... (?) já jsem pak s ním žila, on mi pak zemřel, ale měl ještě manželku - žila v takovém příšerným baráku, udělala velkou blbost - ona byla velká alkoholička, já nepiji, ani nekouřím, ani mobil nemám - vše je ztráta peněz, druží pořád shánějí nějakou kartu, umím si sama promluvit, ale ta Mařena byla dlouho v Kosmonosích a primář napsal pojistku a někdo jí v baráku zabil. To je takové trauma, Byla ožralá, nadávala nám, policajti nemohli zakročít, házeli jsme jí jídlo. Zabíjet jí neměli... Teď by pro peníze udělali ledacos... ; **Potřebujete se opatrovat...** Jo opatrovat.; **Bude jedenáct hodin, můžeme to takhle ukončit? Děkuji za Váš život, vyprávění...** Jak se jmenujete? **Je to na tom papíře** (informovaný souhlas)...

7.2.2 EXPLANACE ROZHOVORU A DOPORUČENÍ

Respondentka vypráví o svém životě, vyučila se holičkou a pracovala po hotelích, migrovala, mnoho příjmů asi nebylo evidovaných, protože má ve svém aktuálním věku velmi nízký starobní důchod. Má dvě děti - syna, se kterým nemá žádný kontakt, kterého má pravděpodobně z neplánovaného vztahu. Respondentka uvádí stav nouze v minulém režimu, kdy čekala dítě a neměla zázemí, byla umístěna na psychiatrii z důvodu zázemí, uvádí, že bez medikací. Druhá dcera je mentálně postižená a je v místním zařízení pro hendikepované, občas jí navštěvuje.

Respondentka byla vdaná, manžel ale zemřel, uvádí, že nemá vdovský důchod a nazývá stav, že je "právnicky pošlapaná". Respondentka měla další vztahy, ale uvádí opakování tragických událostí (časté úmrtí partnerů, úraz na vysokém napětí, atd.) Aktuálně má přítele ve své věkové kategorii, který disponuje zázemím, ale respondentku si k sobě vzít nechce.

Respondentka zažila vícekrát status bezdomovkyně, uvádí zážitky, kdy seděla bezprizorně na lavičce a ujímali se jí lidé, stejně tak lidé riziková - nabídli jí zázemí výměnou za účelové žebrání a odevzdávání zisku. Respondentka byla takto "zavlečená" poblíž k Praze, ale vrátila se zpět do rodného kraje. Nocovala na veřejném prostranství, ale jako žena měla více pochopení od druhých. Respondentka byla, a je stále, v řešení humanitního odboru města Jablonec nad Nisou, v organizaci NADĚJE je opakovaně - využívá služeb denního centra, noclehárny, azylového domu - střídavě.

Respondentka měla díky spolupráci pracovníků organizace NADĚJE a humanitního odboru po několikaletém vyjednávání města zařízení domov pro seniory, který doplácela z doplatku na bydlení, přesto platby opakovaně zanedbávala a pro celkový dluh cca 16 000 Kč jí byla vypovězena smlouva. Respondentka je tedy aktuálně seniorkou bez domova přežívající na noclehárně.

Respondentka, hypoteticky, vedla trochu bohémský život, nevytvářela si zázemí, nedokázala si vytvořit finanční rezervu, předpokládala, že se "režim" postará o sociální záležitosti, nepředpokládala "těžkou dobu" v demokracii. Vzpomíná, že za minulého režimu si dopřávala pochoutky a kvalitní oblečení, je možné, že disponovala dobrými financemi i mimo oficiální příjem (spropitné za kadeřnické služby).

Respondentka uvádí, že se v domově seniorů nudila, že "ještě není stará bába", a potřebuje pocit života. Zároveň naznačuje sklony k melancholii - občas myslí, že by se nejraději neprobudila, mohou zde být životní viny, pocit zmaru. Respondentka smýšlí určitým transcendentním způsobem - zajímá se o astrologii, nachází korelace mezi svým znamením štíra a tragičností osudu, vnímá častá umrtví blízkých.

Respondentka působí docela spokojeně ve službách NADĚJE - má skromné zázemí, kontakt s lidmi, stěžuje si na mladé klienty, kteří se neumějí chovat. Je ale škoda, že ztratila zázemí domova seniorů jako jistotu, protože to pravděpodobně nebyl lehký proces ze strany pracovníků - klientka si nehlídá platby, má malý příjem, pravděpodobně stálo mnoho úsilí domov seniorů zajistit. Aktuální stav, jak respondentka uvádí, je převaha žádostí nad kapacitami. Klientka se těší oblíbě pracovníků a je čistotná a nekonfliktní, takže má určitou formu jistoty, že v azylovém domě s určitým dohledem a na dobu určitou (říká, že do 70ti) vydrží.

U respondentky bych navrhoval teoretické řešení zopakování možnosti umístění v domově seniorů, kde již byla, a to na základě osobního doporučení. Respondentka a pracovníci by se mohli opřít o zkušenost "nezodpovědnosti" a zabezpečit nějakým automatickým způsobem platby (trvalý příkaz, plná moc). Respondentka by tímto způsobem měla jistotu zázemí, zároveň by si mohla cestovat volně po městě, disponovat skromným rozpočtem, případně prohlubovat vztah s přítelem Karlem.

Respondentka nevykazuje zjevné známky bezdomovectví, není hrubá, nepije alkohol, mohla by se hypoteticky ještě sociálně realizovat ve smyslu užívání si kultury a života samotného.

7.3 SENIORKA SE ZKUŠENOSTÍ DOMÁČÍHO NÁSILÍ

Zběžná anamnéza - seniorka ve věku 65, bývalá dělnice v textilním průmyslu, chovankyně dětského domova (od kojeneckého ústavu), rozvedená, se zkušeností s fyzickým násilím ze strany nového partnera, má zkušenost se zjevným bezdomovectvím, má nízký důchod ve výši 7000 Kč, působí simplicítním dojmem, mluví v jednoduchých větách, neupravená, má konkrétní realizovatelnou vidinu bydlení v menším městě.

7.3.1 DOSLOVNÁ TRANSKRIPCE DAT

Tak dobrý den, takže, jak jsem Vám říkal, dělám výzkum do školy, chtěl bych se dozvědět něco o Vašem životě, co Vás přivedlo do zařízení NADĚJE, jaké máte zkušenosti s bezdomovectvím, případně nějaké východisko najdeme, jsem Vám dal informovaný souhlas a nahráváme, rozhovor. Já bych se třeba zeptal na Vaše dětství, vzali bychom život od začátku. Tak to bylo v dětském domově do 16 let, byla jsem od kojeneckého ústavu moc dobrá to nebylo, rodiče mi umřeli, tatíkoví bylo 56, mamce 72, měla jsem tety, různě...; **Na co si vzpomínáte z toho dětského domova.** To nebylo moc dobrý, musela jsem tam být, dokud jsem nešla do těch Semil do Kolory, na internátě, a pak jsem šla od sedmnácti... začala dělat do Semil, vydržela jsem do roku 89, pak mi umřel manžel v roce 2010 ; **Kolik Vám je teď?** 65; **Když se vrátíme k nástupu do práce? Hned jste měla bydlení?** No, to jsme jako žádali na bytovém družstvu na bydlení, a roku 80 jsme se tam mohli nastěhovat. ; **Jaký jste vedli život, obyčejný?** No, takovej obyčejný, on byl hodnej.; **Proč jste se rozvedli?** Udělala jsem chybu, nedalo se to vydržet, 2009, no prostě, na to mě naved ten z Rohovnice, ten Horolák, ; **K čemu navedl?** Abych se rozvedla? To byl přítel ; **Jak Vás navedl?** Ten přítel dost pil, alkoholik, napadal mě, mlátil, takový věci to se nedalo, tak jsem utekla sem. Jsem byla samá modřina, musela jsem to udat na policii, musel zaplatit 7000 Kč pokutu, kolikrát jsem měla svědka pana Fuchse. **Jak to vypadalo, když Vás napadl?** To bylo hrozný, pořád mě tahal po zemi, tohle mě bolí, hrozný chlap, to se nedalo. ; **Jaký byl manžel?** Ten byl hodnej...; **Manžela jste opustila a u přítele, který Vás napadal, jste i bydlela?** Bydlela, bydlela, chvíli ano. ; **Jak jste se dostala sem, byla jste na ulici?** Tři roky jsem byla na ulici, pak jsem přišla na úřad, oni zavolali do Jablonce, já jsem okamžitě přijela sem, v ubytovně v Kopidlně, policajtko mi tam vyházel věci, měla jsem tam věci, byla jsem v baráku, to mi nabídla nějaká cikánka... ; **Jak jste zvládala zimu?** V zimě to bylo hrozný. Spala jsem po lavičkách, po nádržích. ; **Měla jste oblečení?** Pak jsem to našla tady, městský úřad zavola sem a hned mě vzali na noclehárnu, později s kolegyní na azyl. ; **Někdy předtím jste využívala podobnou službu?** Prvně, s manželem jsem rozvedená, už nežije 2010, má bratra ve Vrchlabí ; **Jak jste na tom s financemi?** 7000 tisíc důchod, po exekuci.; **Jakou máte vizi, kdy byste chtěla bydlet.** Normální soukromý byt, to je soukromé, na jídlo by mi zbylo – to je asi 3000 a něco. Co by mi zbývalo.; **To je ještě dobré, lidé mají menší důchody. Jak jste prožívala pracovní období v životě?** Chvilí jsem běhala u pošty, ; **Kde jste byla nejdéle?** V Koloře – textil, to se tkalcovalo; **Co Vás bavilo po práci – muzika, fotbal, hokej, chodila jsme hrát fotbal, hodně, manžel asi 17 roků, byl ve výboru, dělal rozhodčího, ten tomu rozuměl.** Já jsem končila, když třeba hráli žáci, končila jsem večer s dospělými. Tam bylo hodně známých... Tady je to jiné, žebraj jak vidí peníze, jdou po Vás. Proto říkám, že chci okamžitě pryč.; **Jak se k Vám chovají mladí lidé tady?** Tak třeba ten Pepa je hodný, Jak kteří, to jsou ostudy, neřeknu, že jo, jedna holka mi nadávala ty špíno, jsme se chytly, že půjdu za vedoucí, ale já to tady беру... **Na jak dlouho to tady vidíte ?** Nemůžu říct na jak dlouho, ale chtěla bych jít. **S tím bytem Vám pomáhá kolega/kolegyně,** Ona mi pomáhá. Ona ještě tam zavolá. **Zkuste povyprávět o svém bezdomovectví na ulici.** Vypadalo to hrozný; **Jak vypadal Váš obyčejný den.** Hodně jsem zhubla, nikomu bych to nepřála.; **Pila jset alkohol?** Piju pivo, ale alkohol ne. **Měla jste již důchod?** Poloviční, invalidní, kolem 6000. **Jak se k Vám chovali kolemjdoucí.** Jak kteří, co, s některými to nešlo, hrozný, v týhle době. ; **Nějaká nebezpečná situace?** Ani ne, to jsem spala na nádraží, tam mi ukradli doklady a telefon, bulhaři mě naložili do auta a odvezli a ukradli mi to, telefony dva, občanka, peníze v hajzlu, nahlásila jsem to, nic nenajdou. A ještě jednou, jsem šla na pouť a hned...; **Když jste byla na ulici, neměla jste přítele?** Byla jsem samotářka.; **Věděla jste, kde si říci o pomoc ? – pak jsem si zašla na ten úřad...; To byl dobrý krok, sebrala jste odvahu.; Jak se k Vám chovali úředníci...** Hrozný, trochu to zavařili oni, i s tím bytem, brácha se na to ptal... o čem se bavíme - já jsem měla družstevní byt s manželem, On tam pak zůstal, byl nemocný, byl v Lomnici – špitál, tam je LDN a tam zemřel. Měl rakovinu a hodně kouřil. **A ten přítel byl ještě souběžně?** To bylo ještě za živa, ještě byl.; **Vy jste od toho přítele odešla,** byla jsem samá modřina. A okamžitě jela sem, samá modřina ; **On Vás atakoval průběžně...** pořád, mám na to svědka, pana Fuchse, má traktory, statek, vždycky mi zaplatil, ale přišel ožralý a bylo...; **To jste dobře udělala... Máte teďka někoho blízkého, kamaráda?** Mám tady sestru, nebo tady toho Pepička – klient, musel odejít, byl tu přes pět let, tak si našel na vojenské ubytovně, tam můžou kouřit... Ale hraje automaty, ty herny, říkám, vykašli se na to...; **Máte nějaké dluhy?** Mám exekuce, tady mi pomohla terénní pracovnice, do pěti let to mám splacené – oddlužení, mám to od léta, do pěti let to bude splacené. Z čeho byly dluhy, asi z bytu, ale my jsme to platili. ; **Máte trvalý příjem...** Pán mi tam dal telefon za korunu, tak z toho byla exekuce a telefon nikde, pak šel do basy, ; **To byl nějaký podvodník** Ano... **Co ještě z toho bezdomovectví... Jak jste přežívala zimy?** To bylo hrozný v té zimě, přšelo a sněžilo, musela jsem to dát nějak. ; **Dokázala jste usnout někde veřejně?** No spala jsem na lavičce, na nádraží, policajti nás moc nekontrolovali, viděli mě a jeli dál. To není trestný čin, jenom na tom autobusáku tu kačenu – chtěla občanku...; **Doklady máte v pořádku.** Já si to hlídám, aby mi to nevzali; **Co jste jedla?** Kdo mně dal peníze, tak jsem mu je pak vrátila, něco bylo; **Když se vrátíme do dětského domova, jestli necítíte nějakou nevýhodu. Lidi měli rodiny, zázemí...** Špatný, hlavně s vychovatelema, byli přísní, jedna mě zmlátila bezdůvodně, máti se nedala; **Matku jste poznala?** To jo, tatínek umřel, potom byla v 83; **Proč jste skončila v děčáku?** Prostě sociálka odebrala, brácha už je po smrti také, uřízli mu nohu, léky; **Napadá Vás ještě něco zajímavého? Jako řešení byste měla byt ve Smržovce?** Soukromý nájem, za 3000 tisíce, to by i zbylo, dostanu telefonní číslo, je docela slušný.; **Kouříte?** Sem tam, tady se musí chodit ven, tady se nesmí kouřit v baráku, alkohol nic, hned zákaz. Je tu ale čisto a klid.; **Kolik máte na pokoji klientů...** Jsme dvě, jedna čeká dítě, asi půjde... Tam jsou také dvě; **Vnímáte, že Vám to tady pomohlo?** Já bych řekla, že jo, mám střechu nad hlavou?; **Kdybyste byla zase venku, budete vědět, kde požádat o pomoc...; Tak já Vám děkuji z rozhovor.**

7.3.2 EXPLANACE ROZHOVORU A DOPORUČENÍ

Respondentka vyrůstala v dětském domově do 16ti let na intervenci úřadů, je zde oprávněný předpoklad neřešitelné dysfunkčnosti primární rodiny, nápadný může být věkový rozdíl partnerů - 16 let. Respondentka popisuje dětský domov jako zkušenost "hroznou", uvádí přísnost pracovníků, možná i tvrdost, dojem nemá příjemný.

Respondentka šla brzy pracovat do místního textilního průmyslu, byla na internátě, brzy se vdala a podle vyprávění vedla obyčejný život s prostými zájmy. S manželem měli družstevní byt, ale manželství hodnotí jako chybu, přestože manžela označuje za "hodného". S manželem se rozvedla, ten v roce 2010 zemřel v nemocnici. Respondentka měla souběžný vztah s mužem, který vykazoval známky zjevného alkoholismu, bydlela u něj nějaký čas, ale stávala se obětí jeho agresivních výpadů pod vlivem alkoholu. Zážitky popisuje jako "hrozné", útoky byly opakované, bylo řešeno s policií. Respondentka "utekla" zpět do rodného libereckého kraje, kde byla zjevnou bezdomovkyní 3 roky.

Respondentka spala na nádraží a venku na lavičkách, přežila 3 roky bez pomoci sociálních služeb, dostávala od lidí peníze na jídlo, dokázala přežít zimu a mrazy, hodně zhubla. Respondentka uvádí, že nepije alkohol, ale pivo bere jako normální stravu - není jasné, nakolik se jí dotkla závislost, aktuálně ale nemá problém s alkoholem v azylovém domě.

Respondentka zažila hrubost prostředí na ulici, popisuje zkušenost s kriminální skupinou z Bulharska, která jí okradla o peníze a doklady. Respondentka pravděpodobně nedokázala rizikové situace řešit jednáním s institucemi, mám zde hypotézu nekompetentnosti vlivem pobytu v dětském domově (přísné kontrolující a omezující prostředí), zároveň respondentka nedisponuje potřebným intelektem, aby obstála ve složité společnosti. Přes tuto diskvalifikaci přesto jmenovaná dokázala překonat ostych a zajít si na městský úřad a požádat o pomoc. Pracovnice úřadu respondentce zajistila pobyt na noclehárně v Jablonci nad Nisou, odkud dále přešla do režimu azylového bydlení.

Respondentka za pomoci sociálních pracovníků vyřešila exekuce formou oddlužení, během následujících let se tedy zbaví dluhové zátěže, disponuje důchodem cca 7000 Kč, který se po oddlužení navýší. Respondentka má předpoklad bydlení v malém městě Smržovka v soukromém bytě, kde by platila jen 3000 Kč měsíčně, což by jí umožnilo skromně, ale stabilně, vyžít.

Respondentka má negativní zkušenost s klienty nízkoprahového denního centra, zejména s mladými lidmi, se kterými neumí vycházet - žebrají od ní peníze, cítí se nejistě v konfliktech, má tendence řešit spory přes autoritu (model z dětského domova).

Vnímám respondentku jako schopnou si pohlídat platby a udržet pronajatý byt, zároveň může být ohrožená v případných nových vztazích s muži - mám zde intuitivní předpoklad, že může přitahovat hrubší charaktery rizikové povahy. Respondentka uváděla agresivního přítele jako "do určité míry zajímavého", v klidném manželství se necítila dobře. Respondentce bych doporučil trvalý kontakt s terénními pracovníky sociálních služeb, na které by se mohla obracet s nenadálými problémy.

7.4 SENIOR BEZ ZÁZEMÍ

Zběžná anamnéza - senior ve věku 72 let, zcela bez prostředků (po okradení), ale s pravidelným důchodem ve výši 9337 Kč, je zde podezření na patologické hráčství, respondent má zjevné dlouhodobé problémy s financemi, které "maskuje" historkami o okradení - opakují se nápadně často dle komentáře pracovníků, nepije příliš alkohol, neutrácí za jídlo, má dostatečné příjmy na nízkoprahovém denním centru; rozveden, bez zázemí - námezdní stavař po většinu života...

7.4.1 DOSLOVNÁ TRANSKRIPCE DAT

Dobrý den, mě by zajímal Váš život - z nějakého pohledu životního příběhu, jak jste se dostal do sociální služby pro lidi bez domova, co k tomu vedlo, případně nějaký návrh jak z toho ven všeho, plány do budoucna...; Takhle, já tedy mám tři děti, z toho dcera jedna je invalidní, tamty mají jako svojí rodinu ... a prostě nemají čas, aby se pak ještě starali o mě... takže já jsem vlastně chodil po Liberci, sháněl jsem ubytování, všechno bylo plné, až tady – to jenom díky liberecké nemocnici, byl jsem tam s nohou, nemohl jsem chodit, došlápnout na chodidlo, tak mně to ošetřili a tak jsem jim říkal, já jsem prostě venku na ulici, nemám kam jít, tak jedna sestřička byla ochotná a zavolala tedy sem a odvezli mě potom po ošetření.; **Já bych se zeptal, kdybyste začal úplně od dětství, vrátil se úplně na začátek života, jaký Váš život byl, jak to začalo všechno?** Do tří let jsem bydlel v Košťálově s rodičemi, s tetou a babičkou a táta prostě hledal všude možné práci a na tom Semilsku nemohl nic najít, tak si našel práci tady v bývalém Plastimatě, jenže to je vlastně šedesát let zpátky, že jo, tak se s nima tam domluvil, dostal tady na kopci nahoře baráček a tím jsme se vlastně přestěhovali sem, a tady prostě jsem chodil do školy na základku, tady v Jablonci, ještě jsem chodil do té zelené školy, ta už neexistuje, ta je zbouraná, a tady jsem byl do 1965 roku, pak jsme se přestěhovali do Liberce, zas tady ten Plastimat se rušil a v Liberci se dělal nový, tak táta tam zase šel, dostal byt na Králově háji, když udělal dvě hodiny, tak dostal kvartýr, a bude dělat zaměstnance v tom Plastimatě... No a 66-68 jsem šel na vojnu, přišel jsem z vojny, předtím ještě bylo učiliště, naproti Starým Lázním, tam jsem se učil frézařem, takže jsem se vlastně učil zpátky pro fabriku... No a pak jsem teda šel na tu vojnu, 65-68, šel jsem zpátky no a začal jsem já hledat bydlení pro sebe, měl jsem i družku, tak jsme, respektive rodiče mi našli, tenkrát se to jmenovalo družstvo Sever, u nich se nechalo prostě získat byt, ale nedostávali jsme žádné peníze, dostávali jsme jen pásky, kolik si kdo vydělal za měsíc, a čím víc měl na kontě, tak se pak dostal do těch přednějších bytů, já jsem byl původně až ve třetím baráku, za rok jsem se dostal do prvního, já jsem dělal, jak to šlo, ve dne v noci, ... takže... takhle nějak, to jsem byl dvacet let ženatý, do 89, pak jsem se rozvedl s bývalkou a pak jsem jezdil po stavbách, hledal jsem hlavně stavbu s ubytováním...; **...to jste jakoby nechal byt manželce?** No, to jsem musel prodat, protože ona chtěla vyplatit, měli jsme byt v paneláku na Horní Kopečné, no pomaličku už jsem se dostával když se to prodalo... takže jsem asi deset let takhle jezdil postabách, ale s ubytováním, pak jsem začal marodit, a šlo to vlastně všechno do kopru...; **Marodit s čím?** No vůbec, celkově... pak mě navíc ještě chytly oba dva klouby kyčelní, takže teď už mám tedy umělé, proto ještě pajdám, protože jsem byl loni v květnu na operaci, a ještě to furt není ono... takže s tímhle jsem se pak dostal do takové situace, že jsem vlastně neměl kde být... Tak jsem spal normálně i na zastávkách, pod mostem, kde se prostě dalo... Tak asi nějak takhle v kostce...; **...kdybyste se zeptal na tu Vaší manželku, jak je to dlouho po rozvodu, proč to vzniklo...** Já Vám to řeknu slušně, tak prostě sháněla jiné chlapy, já jsem moc na to neměl čas, do práce, do jedné, pak ještě na stavbu, byl jsem rád, že jsem přišel domů, praštil jsem sebou, vyspal se a pak ráno znovu... Takže jsem měl takový koloběh, takže

tímhle to všechno zhruba vzniklo... **To byl Váš nápad, rozvod?** To byl můj nápad, já jsem pak zjistil, že zahybá, tak takovou ženu doma nepotřebuji, ještě navíc doma tři děti...; **Je to taková škoda zázemí, že jste to ztratili...** No... právě, jak říkám, mně by stačil nějaký podnám, jedna větší místnost, kde bych měl postel, nějakou tu kuchyňku, sociálku, nic nepotřebuji, když jsem sám. **A důchod máte nějaký? Mohu se zeptat, kolik Vám chodí?** No teď mi... mně to, ještě strhávají exekuci, tak mám asi 9 337 Kč...; **Tak to je dobré, jsou lidé, kteří mají mnohem méně... přemýšlím, když jste po tom rozvodu prodali byt, tak už jste žádný neměl?** Tak pak jsem jezdil po těch stavbách... **Jak to vypadalo, to byly nějaké stavební buňky?** To byly většinou v baráku, byly nějaké volné místnosti, tak jsem si to dal dohromady, abych tam mohl bydlet, tak to nějak šlo... **To jste jezdil po republice, nebo jste byl tady?** No všude možně, kde jsem sehnal práci a hlavně s ubytováním. ; **A už jste neměl žádný pevný bod, kam se vracet...** To ne... ; **A kdy jste se ocitnul úplně na ulici nebo ve stavu, že nemáte žádné bydlení, kdy to bylo poprvé...** No to je před pěti rokama, já jsem právě marodil, neměl jsem práci, měl jsem jen důchod, párkrát mi ho ukradli, tak jsem si musel půjčit, že jo... každý chtěl ještě něco navíc, tak jsem to tak nějak pytlíkoval...; **Takže do té doby jste vždy dokázal vyžít, vždy jste pracoval, zkušenost máte až pět let zpátky s nějakou nouzí...** Tady jsem vlastně od 6 ledna, a to tedy díky té sestřičce v nemocnici, všechno bylo plné. ; **A nějaké jiné sociální služby, třeba azylové domy?** No, sháním, a sháním třeba i pro ty seniory, jak mají, ale tam jsou šílené podmínky, tam třeba na Rudě ve starobinci, základ miniálně od 12-15ti tisíc a jinak žádost podat a čekat pět až deset let, říkám, to už taky na mě mohou růst kytičky, než se tam dostanu, takže s tím bydlením, takhle to je, je to šílené, sháním tedy takhle, nebo jezdím, je to katastrofa, já kdybych měl jednu větší místnost, sociálku, kuchyňku, víc nepotřebuji, to by mi bohatě stačilo...; **Máte někoho blízkého, někoho, komu můžete věřit, nějaké kamarády nebo nějakou družku?** Měl jsem tady jednoho dobrého kamaráda, ale ten mi před třemi roky umřel, my jsme dělali ve fabrice, dělali jsme vedle sebe, byli jsme kamarádi, jak se říká na život a na smrt. ; **To byl taky tady v azyláku...** Ne, on měl ve Vratislavících baráček, byl milionový chlap, byl tedy o pět let starší, ale fajnový...; **Napadla mě taková možnost, kdybyste měl někoho důvěrného, možnost se podílet na nějakém nájmu...** Já vím, co myslíte, teď už bych nikoho nesehnal, říkám, už tolik známých nemám jako dřív. Co jsem měl, to se všechno rozprchlo, kolikrát nevím, kde jsou... ; **S tou bývalou manželkou máte nějaký kontakt?** Ne, ; **a s dětmi, s dětmi jo...; Máte zášť... na ní, na děti?** Na ní, na děti ne, teď právě bude mít dcera v červnu holka padesátku, musím nějakou kačku ušetřit... **Mají nějaké rodiny?** Ano, mají, už mám i pravnoučce...; **Můžete přijít na návštěvu?** Dvakrát třikrát do roka tam jedu třeba, oni mají svoje rodiny, já se mezi nechci míchat, mají svůj život, už žijí úplně jiným životem, než jsem žil já... **Co byste nazval, že byla taková nejdůležitější událost ve Vašem životě, co Vás nejvíce ovlivnilo? Nejsilnější...? Rozvod, říkal jste, že jste zanevřel?** No, my jsme se rozváděli na třikrát, pak už jsem potřetí řekl – ne , konec, hotovo... Zkoušeli nás dávat dohromady, ale člověk pak už nemá důvěru...; **A nějakou partnerku po manželce?** To jsem také měl, ale tam to také nehrálo, 28 let už jsem sám...; **Vy jste byl vždycky samotář?** No, jsem spíše takový, takový...; **Když se vrátím k tomu, jak jste přecházel z práce do práce, jestli tam byl nějaký výpadek, kdy jste byl na ulici...** No, tenkrát to šlo, když jsem viděl, že se mi to nelíbí, takže třeba dodělám jenom měsíc a mezitím jsem si našel jinou práci, tady jsem skončil a hned nastoupil do nové. No, taky jsem si mohl dát třeba týden oraz, ale prostě když jsem kdekoliv viděl točit se míchat, tak jsem tam prostě musel být, jak se říká... nehledě na to, že mě ta zedničina bavila, mě to baví dodnes, kdybych mohl, tak tady možná nejsem už, zatím to holt nejde...; **Za co jste třeba nejvíce utrácel peníze, když jste pořád pracoval? Někakou rezervu nemáte?** Dřív to bylo jinačí...; **Mohu se zeptat, jestli jste třeba pili na těch stavbách...** No, třeba o svačině jsme si dali jedno pivo, jinak se pít prostě nesmělo...; **A po výplatě?** To se třeba udělal den dva volno, tenkrát jsme si dali do nosu...; **Jak vycházíte teďka s důchodem, když dostanete těch 9tisíc.** Já mám ještě exekuci, teď splácím exekuci, a minulý měsíc mi dvakrát po sobě ukradli důchod, tak jsem z toho byl na nervy. ; **Kde Vám to ukradli?** V tramvaji, já chodím o těch kanadských berlich, kolikrát mě nepustějí ani sednout, tak stojíte... vyšetřovali mě... ; **Jako nějakí mladí lidé?** Nevím; **Doklady, a všechno?** Naštěstí já to nosím ve dvou kapsách, doklady zvlášť, peníze zvlášť. Když se vezmou peníze, dobře, s těmi doklady je to horší, člověk lítá, to se mi už také stalo, před pěti rokama, to mi ukradli všechno,... občanku novou, zdravotní...; **Zažil jste někdy během pěti let, že jste spal třeba venku, na ulici, na lavičce? Jak to chodí?** Jak to chodí – musíte si najít nějaké místo, kde na Vás neprší, že jo. Našel jsem na Dobiášovce zastávku, která byla ze třech stran zakrytá, byla tam i střecha, ta jsem spal rok prakticky – od podzimu do jara... **Věci jste si bral sebou?** Hlavně - lidé mi dali takovou starou deku, byla dobrá, prošívaná, silnější, takže to šlo, kolikrát i jídlo mi nosili, já jsem tam nedělal žádný bordel, nechlastal jsem, neměl jsem potřebu dělat bordel, měl jsem tam uklízení, naopak Ti mladí, co ta chodili – tak špačky, krabičky od cigaret a limonád plechovky, všechno tohle, tak jsem to vzal a hodil to do popelnice, bylo to pět metrů... **To jste každý den byl na té zastávce?** Večer jsem přišel kolem deváté desáté, ráno jezdil v 5 autobus a to jsem musel vypadnout, to chodily děti, abych nedělal nějaké pozdvížený, i když jsem žádný bordel nedělal...; **A co třeba policie, viděli Vás?** Kolikrát mě takhle kontrolovali, já jsem všechno měl, občanku, žádný bordel tam nebyl, řekl jsem: Nezlobte se, nemám kde spát, ráno se seberu a jdu jo, dobrý...; **A nějaké nebezpečí, jestli Vás někdo napadl?** Jak říkám, ke ně se tam chovali dobře, dávali mi jídlo a pití, ta to bylo dobré. ; **Když jste se potřeboval umýt a nějakou hygienu...?** To jsem chodil tady k soudu, do tý NADĚJE, to denní centrum, tam jsem se vždycky chodil vykoupat. Člověk nemohl být ve smradu... ; **Tak jste tedy přežil mrazy, liberecké... kolik jste měl oblečení?** Měl jsem silnou vatovou bundu, svetry, tepláky, spodky...; **Spal jste na lavičce? Spacák jste neměl?** Já jsem měl tu deku, byla na dvě postele, tak jsem se do ní zabalil a bylo... ; **Třeba jako je noclehárna v Kateřinkách, tam jste byl někdy?** Tam jsem byl jeden čas, asi dva a půl měsíce, tenkrát i také ukradli peněženku, a pan Beneš mě nechal do dalšího důchodu, že jim to zaplatím, přišel důchod, zaplatil jsem mu to, ale byl jsem tam ještě měsíc a ta sociální , co tam byla, říkala, že už tam nemám co dělat... tak jsem se sebral a šel... **A řekla Vám důvod?** Že beru důchod, ať si najdu něco jiné, tak říkám – najděte mi něco, já sháním, tady pod nádražím je bytáček – napište si žádost. ; **Byla by jediná možnost, že byste si u nějakého pracovníka našetřil nějakou rezervu?** To chci dělat teď u pana Hány, že si budu jako spořit na kauci, sháním, zatím jsem nic nesehnal...; **Jakým způsobem sháníte?** Buď inzeráty nebo jdu do hospody a ptám se se chlapů, že jo, říká se, v hospodě se sežene všechno, jinde zastavíte někoho na ulici – tak se na Vás vyprndne... V hospodě s Vámi dají slovo. Zatím jsem nenašel...; **Třeba by bylo reálné, někde za Jabloncem v levnějším městě sehnat něco? Jedna paní tu říkala o možnosti bytu ve Smržovce. Dalo by se...** Říkám, sháním, zatím jsem na nic nenarazil, klidně i ty tři tisíce bych do toho dal, ale sehnat někoho, každý chce

deset tisíc kaucí a dva nájmy dopředu. ; **Já bych se vrátil, jak jste byl na té zastávce, tak jste měl kontakt s nějakou sociální službou, někdo Vám poradil Jablonecký azyl?** To mě právě v té nemocnici zavolali.; **Byl jste hospitalizován...** V nemocnici, protože od kolena dolů, jako kdybych neměl necítit nohu, tak mi to ošetřili a ta sestřička byla ochotná, ona zavolala sem a tady bylo volno.; **Jak jste dlouho v kuse tady?** Od 6.1.; **Jak tady ještě můžete zůstat? Azyláky jsou jen na určitý úsek.** To jsem se ještě nebavil s panem Hánou, on tedy kvůli placení, teď jsem tady dole, přišli noví lidé a tak mě dali sem dolů. Když tady budu rok, tak 70kč, za rok 100 kč, a je tu jídlo zadarmo.; **Mohl byste tedy hodně ušetřit, jídlo máte.** Ale musím mít z čeho, dvakrát po sobě mi ukradli důchod, něco musím vrátit, moc mi toho nezbyde.; **Jak tomu zabránit?** Já už to snad budu strkat do ponožek...; **Nebo kdyby s Vámi šel někdo jako doprovod, dát sem do kanceláře nějakou částku... Ted jste v dluhu tady?** Do středy mám zaplaceno, sehnal jsem nějakou korunu, týden to se mnou bude muset pan Hána vydržet... Kdyby náhodou to nevyšlo, tak bych musel ven...; **Kam byste šel?** To nevím, zůstal bych jediné někde na lavičce, když nemáte peníze, nikde Vás nevezmou.; **Jakou máte třeba zkušenost s úředníky, na úřad práce, jak se Vám jedná s lidí?** Zatím jsem se s každým dohodl, nejsem žádný hulvát, přijdu vždycky slušně, tak to jde, když nemůžu pomoci, tak Vás pošlou jinam, kde poradí...Žádný hulvát nejsem, podle toho pak s Vámi jednají. Když přijдете a začnete řvát, tak s Vámi jednat v rukavičkách jednat nebudou.; **Kdybyste měl jedno přání, co by to bylo?** Sehnat ten kvartýr, to je moje přání, pak i žít v klidu, kdyby se někdo naskytl, klidně, ale za ta léta jsem nikoho takového nesetkal...; **Co byste pro to mohl ještě udělat?** Základ jsou peníze, že jo, když budou peníze, tak se dá dělat ledacos, vybavit si třeba nějakou tu místnost, lednici, zařídit si podle sebe...; **Městské byty jste zkoušel?** 5-10 let, kauce, kdyby se našlo někde u starých lidí, pomoci jim nakoupit...; **Bylo by reálné měsíčně ušetřit 2000K č, žil byste ze 7000, věřím, že Vás nechají rok a déle, případně i mnohem lépe, to byste mohl našetřit 20-30 tisíc.** Až se z toho vymotám, tak si budu šetřit u Hány, já jsem se to také ptal, jestli nemá pro mě byt, nezlobte se, nemají k tomu prostředky, může poradit, to je všechno...; **Oslovit třeba jiné organizace, které dělají poradenství Most k naději, to není naděje jen podobný název, terénní pracovníci chodili a hledali byty. Ale první věc by řešili peníze...** Vše je dneska o penězích. **Říkal jste, že nepijete?** Já si dám za týden 1-2 pivka, ale dopoledne, tady se pak fouká... **A co hazard? To se Vás netýká?** (Mlčí...) ; **Co napadá Vás? Jak ušetřit.** Jedině tak, nic mě nenapadá.; **Individuální plán s kolegou, šetřit nějakou částku...** Dneska je všechno o penězích...; **Napadá Vás ještě něco k rozhovoru?** Životopis jsem Vám řekl... ; **Já Vám přeji, ať se Vám tu daří...** pokusím se z toho vymotat...

7.4.2 EXPLANACE ROZHOVORU A DOPORUČENÍ

Respondent pochází z normativní rodiny, vyučil se frézařem a pracoval pro místní průmyslový závod. Absolvoval vojnu a našel si družku, se kterou se později oženil. Společně pracovali pro bytové družstvo a získali manželský byt. V roce 1989 se rozvedl, na třetí pokus, bylo to rozhodnutí respondenta kvůli manželčině nevěře. Respondent těžce pracoval, měl dvě fyzicky namáhavá zaměstnání, nebyl doma - měli tři děti. Po rozvodu se jeho život zásadně mění - vyplatil manželku prodejem bytu a vydal se cestou stavbaře - sháněl zaměstnání s ubytováním kdekoli v republice, pracoval pravidelně až do pozdního věku, ale nenašetřil si žádnou rezervu, nedisponuje žádným majetkem, ani zázemím.

Respondent je v exekuci, jeho čistý příjem je 9 337 Kč v invalidním důchodu, což na poměry jiných lidí bez domova není špatný základ. Respondent uvádí, že mu opakovaně důchod kdosi ukradl, dle rozhovorů s pracovníky ale vyplývá, že respondent hraje gamblerské hry a tuto historku s krádeží stále opakuje. Na přímý dotaz o gamblerském hraní mlčel...

Respondent zažil stav absolutní nouze během posledních pěti let, nocoval na zastávce, byl obalen velkou vrstvou oblečení a přečkal i silné mrazy. Zastávku udržoval čistou a během dne se na ní nezdržoval, občas využil služeb denního centra v Liberci. Na noclehárně pobyl krátce, vzhledem k

"vysokému" důchodu mu sociální pracovnice neprodloužila pobyt. Respondent využil i služeb azylového domu v Liberci, kde měl opakované problémy s již zmiňovanou krádeží důchodů.

Naposledy byl z ulice hospitalizován, měl operované kyčle, sociální pracovnice mu zajistila bydlení v NADĚJI, zde se stabilizuje aktuálně - v režimu azylového domu. Zatím se mu nedaří s pracovníky zahájit finanční plán a pracovat na rezervě. Předpoklad řešení situace je snaha sehnat levné soukromé bydlení nebo pobyt v domově seniorů, kde s malým důchodem pravděpodobně neuspěje.

Respondent má dospělé děti, ale ty nechce zatěžovat svou situací, občas je navštěvuje. Je bytostně spíše samotář, poslední kamarád mu nedávno zemřel. Snem respondenta je malá skromná místnost, kde by mohl žít a třeba ještě pracovat na stavbách jako pomocník. Reálně by mohl jít na komerční ubytovnu, kde by se ale vystavil riziku krádeží, půjčování peněz a alkoholismu.

Respondent působí zkušeným a moudrým dojmem, pokud by tedy hypoteticky našel dostupný byt horší kategorie nebo v menším městě, případně i s ekonomickou družkou či kamarádem, mohl by žít důstojným způsobem života. Bylo by ovšem nutné zmapovat jeho skutečnou závislost na hracích automatech a tuto případně ještě léčit terapeuticky, anebo s klientem vytvořit kontrakt o pomoci s nakládáním s financemi a doprovodech pro složenku. Tomuto nápadu se respondent výrazně brání a trvá na tom, že si poradí sám. Je tedy i možné, že bude klient dále migrovat po sociálních službách po vypršení doby určité v azylovém domě a dostávat se do problémů s absencí peněz.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci na téma "Možnosti návratů z bezdomovectví v Libereckém kraji" jsem se snažil teoreticky shrnout tematiku bezdomovectví podle aktuálních odborných zdrojů. Využil jsem i vlastních profesních zkušeností k popisu tohoto fenoménu. Zabýval jsem se možnými příčinami, které vedou k sociálnímu vyloučení až do stavu bezdomovectví. Vedle příčin jsem se snažil i popsat důsledky, které z bezdomovectví vyplývají. Představil jsem základní používané typologie - v českém prostředí dle Hradeckých, v širším kontextu typologii Ethos. Stručně jsem nastínil situaci v Libereckém kraji z hlediska kapacit v ubytovnách a sociálních službách. V bakalářské práci jsem vyjmenoval regionální sociální služby s krátkým popisem, kterých by mohli lidé bez domova využít v řešení své nepříznivé situace. Pokusil jsem se popsat základní přístupy jako teoretické nabídky při řešení tématu bezdomovectví.

V praktické části jsem zvolil formu kvalitativního výzkumu, abych mohl zpracovat hlubší svědectví o žité realitě lidí bez domova. Zvolil jsem metodu narativního rozhovoru, aby respondenti mohli zrekapitulovat své životy a dotknout se příčin svého stavu. Při zpracování dat jsem použil doslovné transkripce, aby data mohli případně využít kolegové/studenti oboru sociální práce ke svým vlastním interpretacím. V praktické části bakalářské práce vystupují čtyři respondenti se svými životními příběhy, které jsem označil symbolickou typizací. Uvedené rozhovory jsem se pokusil explarovat stručným shrnutím s nabídkou možných hypotéz a doporučení, čímž jsem kvalitativní pojetí výzkumu uzavřel.

V organizaci NADĚJE - Za Plynárnou v Jablonci nad Nisou jsem se setkal s příkladným nastavením pracovníků vůči ohrožené skupině lidí bez domova - kolegové dokáží vstupovat do otevřených vřelých vztahů s klienty, dokáží s nimi komunikovat neformálně a lidsky. Při realizaci výzkumu mi kolegové svěřili tichou kancelář, kde jsem mohl v klidu nahrát rozhovory do počítače. Respondentům výzkumu jsem nabídl drobnou finanční pomoc jako výraz osobního poděkování za svůj čas a sdílnost.

Mým osobním dojmem a pocitem z práce s bezdomovci je předpoklad, že systematické a univerzální řešení pro tragické, osobité a neopakovatelné životní příběhy bezdomovců není možné vytvořit. Základem pomoci bezdomovcům bude vždy lidský přístup - snaha "hledat rovnocenného člověka" dle duchovních principů. Bezdomovci, chudí a nemocní, někdy odpudiví a protivní, nás testují a zároveň vyučují v předmětu "lásky k bližnímu", jak říkává známý kněz Marian Kuffa, který se obětavě věnuje bezdomovcům na Slovensku.

POUŽITÉ ZDROJE

Literatura:

- Baumruková, P. (1997). *Obce, města, regiony a sociální služby*, Praha: Socioklub
- Brichcín, M. (1999). *Vůle a sebekontrola. Teorie, metody, experimenty*. Praha: Karolinum
- Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum*, (vyd. 2.). Praha: Portál.
- Hradecký, I. (1998). *Sborník ze semináře na téma Bezdomovství v Evropě*. NADĚJE: PRINTEX
- Hradecká, V., & Hradecký, I. (1996). *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: NADĚJE
- Hradecký, I., & Kol. (2007). *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: NADĚJE
- Mareš, P. (1999). *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství
- Matoušek, O. (2016). *Slovník sociální práce*. Praha: Portál
- Matoušek, O., & Kodymová, P., & Kolářková, P. (2012). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál
- Opatrný, A. (2001). *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*. Praha: Pastorační středisko
- Průdková, T., & Novotný, P. (2008). *Bezdomovectví*. Praha: Triton
- Strauss, A., & Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Nakladatelství Albert
- Vágnerová, M. (2004). *Psychopatologie pro pomáhající profese*. (vyd. 3). Praha: Portál.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. (2006). Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra.

On-line:

- Anonymní alkoholici. (2019). *Co je alkoholismus*. Dostupné z <https://www.anonymnialkoholici.cz/o-nas/casto-kladene-otazky/>.
- FEANTSA. (2019). *Ethos*. Dostupné z <https://www.feantsa.org/download/ethos2484215748748239888.pdf>.

- FEANTSA. (2019). *Developing an operational Definition of Homelessness*. Dostupné z <https://www.feantsaresearch.org/download/3-20041762990330054027965.pdf> .
- FEANTSA. (2019). *Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR*. Dostupné z https://www.feantsa.org/download/cz___8621229557703714801.pdf.
- Hradecký, I. (2006). *Národní zpráva o bezdomovství v České republice 2006, politická část*. Dostupné z https://www.nadeje.cz/imgcontent/files/docs/odborne/2006nzob_s_cz.pdf.
- Housing first. *What is housing first*. Dostupné z <https://housingfirsteurope.eu/about-the-hub/>.
- Kol. (2011). *Bezdomovci*. Dostupné z <https://www.bezdomovci.estranky.cz/clanky/definice-bezdomovectvi.html>.
- Státní zdravotní ústav. (2017). *Užívání tabáku v České republice 2017*. Dostupné z http://www.szu.cz/uploads/documents/szu/aktual/uzivani_tabaku_2017.pdf.
- Státní město Liberec. (2017). *Metodika systému přidělování bytů v rámci projektu Housing first (HF) na území SML*. Dostupné z <https://www.liberec.cz/files/dokumenty/odbory/odbor-humanitni/metodika-systemu-housing-first.pdf>.
- Švec, J. (2010). In Sociální agentura pro sociální začleňování: *Příručka pro sociální integraci*. Dostupné z <https://www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení>.
- Štěchová, M., MVČR (2019) *Informační servis: Bezdomovci a vybrané sociálně patologické jevy*. Dostupné z <https://www.mvcr.cz/soubor/stechova-bezdomovci-pdf.aspx>.
- World health organisatin. *Dependence syndrome*. Dostupné z https://www.who.int/substance_abuse/terminology/definition1/en/.

INFORMOVANÉ SOUHLASY

Informovaný souhlas

o poskytnutí rozhovoru a jeho elektronickém záznamu pro účely bakalářské práce:

"Možnosti návratů z bezdomovectví v Libereckém kraji"

- Bakalářská práce je vedena u školy: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s.r.o.
- Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii
- Autor práce: Rašek Adámeček, DiS.
- Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Růžička, Ph.D.

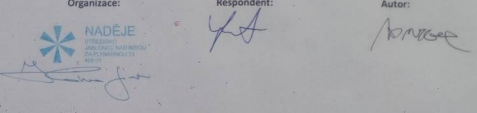
Výzkumný cíl bakalářské práce je porovnání teoretických východisek bezdomovectví s žitou realitou respondentů a explanace dat případových studií.

Rozhovor proběhne se souhlasem vybrané organizace a oslovených klientů v klidné místnosti. Z rozhovoru bude pořízen audiozáznam, který poslouží pro přepis informací za účelem realizace výzkumu v bakalářské práci. Jméno respondenta, ani další citlivé údaje, které by mohly respondenta identifikovat, nebudou nikde uvedeny.

Respondent souhlasí s účastí na uvedeném výzkumu a souhlasí s použitím sebraných informací pro účely výše uvedené bakalářské práce, která bude veřejným dílem. Organizace souhlasí s provedením výzkumu ve svém prostoru. Autor se zavazuje profesionální mluvenosti a etickým přístupem k respondentům.

V: JABLONCI NAB
NISOU Dne: 8.4.2019

Organizace: Respondent: Autor:

Informovaný souhlas

o poskytnutí rozhovoru a jeho elektronickém záznamu pro účely bakalářské práce:

"Možnosti návratů z bezdomovectví v Libereckém kraji"

- Bakalářská práce je vedena u školy: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s.r.o.
- Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii
- Autor práce: Rašek Adámeček, DiS.
- Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Růžička, Ph.D.

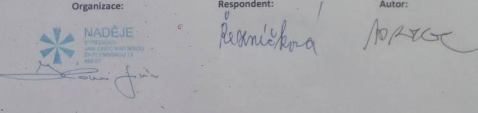
Výzkumný cíl bakalářské práce je porovnání teoretických východisek bezdomovectví s žitou realitou respondentů a explanace dat případových studií.

Rozhovor proběhne se souhlasem vybrané organizace a oslovených klientů v klidné místnosti. Z rozhovoru bude pořízen audiozáznam, který poslouží pro přepis informací za účelem realizace výzkumu v bakalářské práci. Jméno respondenta, ani další citlivé údaje, které by mohly respondenta identifikovat, nebudou nikde uvedeny.

Respondent souhlasí s účastí na uvedeném výzkumu a souhlasí s použitím sebraných informací pro účely výše uvedené bakalářské práce, která bude veřejným dílem. Organizace souhlasí s provedením výzkumu ve svém prostoru. Autor se zavazuje profesionální mluvenosti a etickým přístupem k respondentům.

V: JABLONCI NAB
NISOU Dne: 8.4.2019

Organizace: Respondent: Autor:

Informovaný souhlas

o poskytnutí rozhovoru a jeho elektronickém záznamu pro účely bakalářské práce:

"Možnosti návratů z bezdomovectví v Libereckém kraji"

- Bakalářská práce je vedena u školy: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s.r.o.
- Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii
- Autor práce: Rašek Adámeček, DiS.
- Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Růžička, Ph.D.

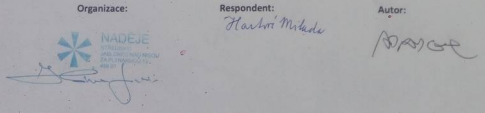
Výzkumný cíl bakalářské práce je porovnání teoretických východisek bezdomovectví s žitou realitou respondentů a explanace dat případových studií.

Rozhovor proběhne se souhlasem vybrané organizace a oslovených klientů v klidné místnosti. Z rozhovoru bude pořízen audiozáznam, který poslouží pro přepis informací za účelem realizace výzkumu v bakalářské práci. Jméno respondenta, ani další citlivé údaje, které by mohly respondenta identifikovat, nebudou nikde uvedeny.

Respondent souhlasí s účastí na uvedeném výzkumu a souhlasí s použitím sebraných informací pro účely výše uvedené bakalářské práce, která bude veřejným dílem. Organizace souhlasí s provedením výzkumu ve svém prostoru. Autor se zavazuje profesionální mluvenosti a etickým přístupem k respondentům.

V: JABLONCI NAB
NISOU Dne: 8.4.2019

Organizace: Respondent: Autor:

Informovaný souhlas

o poskytnutí rozhovoru a jeho elektronickém záznamu pro účely bakalářské práce:

"Možnosti návratů z bezdomovectví v Libereckém kraji"

- Bakalářská práce je vedena u školy: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s.r.o.
- Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii
- Autor práce: Rašek Adámeček, DiS.
- Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Růžička, Ph.D.

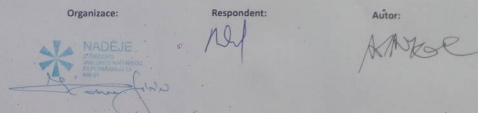
Výzkumný cíl bakalářské práce je porovnání teoretických východisek bezdomovectví s žitou realitou respondentů a explanace dat případových studií.

Rozhovor proběhne se souhlasem vybrané organizace a oslovených klientů v klidné místnosti. Z rozhovoru bude pořízen audiozáznam, který poslouží pro přepis informací za účelem realizace výzkumu v bakalářské práci. Jméno respondenta, ani další citlivé údaje, které by mohly respondenta identifikovat, nebudou nikde uvedeny.

Respondent souhlasí s účastí na uvedeném výzkumu a souhlasí s použitím sebraných informací pro účely výše uvedené bakalářské práce, která bude veřejným dílem. Organizace souhlasí s provedením výzkumu ve svém prostoru. Autor se zavazuje profesionální mluvenosti a etickým přístupem k respondentům.

V: JABLONCI NAB
NISOU Dne: 8.4.2019

Organizace: Respondent: Autor:

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autora: Radek Adamec, DiS.

Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: Možnosti návratů z bezdomovectví v Libereckém kraji

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Růžička, Ph.D.

Rok dokončení práce: 2019

Přímé citace: 33x citováno přímo (z toho dva anglické články); 13 730 znaků

Celkový počet znaků: 24 739 slov, 162 492 znaků

Text práce ve formátu PDF: bakalarka_adamec.pdf

Text práce ve formátu DOC nebo DOCX: bakalarka_adamec.docx

Další soubory: IS.odt; 001.wav; 002.wav; 003.wav; 004.wav (přiloženo na CD)

Evidenční list knihovny

Souhlasím s tím, aby má bakalářská práce byla využívána ke studijním účelům

V Praze dne :.....

.....

Uživatelé potvrzují svým podpisem, že pokud tuto bakalářskou práci využijí ve své práci, uvedou ji v seznamu literatury a budou ji řádně citovat jako jakýkoliv jiný pramen.

Jméno, příjmení

Adresa

Datum

Podpis

**Posudek vedoucího bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta: Radek Adamec, DiS.
 Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii
 Název práce: Možnosti návratů z bezdomovectví v Libereckém kraji
 Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Růžička, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh):

Počet stránek příloh:

Počet titulů v seznamu literatury:

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

			x	
--	--	--	---	--

Oborová příslušnost tématu

				x
--	--	--	--	---

Originalita tématu a jeho zpracování

			x	
--	--	--	---	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

			x	
--	--	--	---	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

			x	
--	--	--	---	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

		x		
--	--	---	--	--

Využití výzkumných empirických metod

			x	
--	--	--	---	--

Využití praktických zkušeností

				x
--	--	--	--	---

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

			x	
--	--	--	---	--

Naplnění cílů práce

		x		
--	--	---	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

		x		
--	--	---	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznost kapitol a subkapitol

			x	
--	--	--	---	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		x		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

			x	
--	--	--	---	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

1. Použil byste v případné nové práci jiných metod, než rozhovorů? Znáte možnosti zpracování poznatků získaných od klientů? Jaké to jsou? Uveďte a rozveďte.
2. Jaká jsou pravidla zobecňování při odborné publikaci? Najděte tři chyby, kterých jste se ve své práci proti pravidlům dopustil. Jak byste je napravit? Ilustrujte podrobně a přesně!
3. V práci je řada drobných a několik hrubých gramatických chyb. Najděte je a opravte!

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Práce je angažovaná a je patrné, že autor zná lidi bez domova osobně, má s nimi mnoho zkušeností a má o ně starostlivý zájem. Struktura práce je adekvátní, vymezení problematiky také. Prezentace jednotlivých subjektů zkoumání je nevyvážená. Nevyváženost spočívá v množství údajů, které získal a s jejich použitím a využitím pro svoji práci. Tento nedostatek je patrný. Je škoda, že kolega nevyužil své poznatky k hlubším analýzám. Práce nebyla vidována, ani konzultována s češtinářem, což snižuje její kvalitu. Zároveň je patrné, že o lidi bez domova má nemalý zájem, věnuje jim svoji odbornou pozornost a má lidské a osobní pochopení pro jejich situaci a především jim skutečně pomáhá. Toto považuji za velký klad práce.

Doporučení k obhajobě: **DOPORUČUJI K OBHAJOBĚ!**

Navrhovaná klasifikace: Vzhledem k tomu, že student nezpracoval důležité připomínky, práce ztratila na slibné kvalitě: **Navrhují velmi dobře - dobře!**

Datum, podpis: Doc. PhDr. Jiří Růžička, Ph.D.

**Posudek oponenta bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta: Radek Adamec, DiS.
 Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii
 Název práce: Možnosti návratů z bezdomovectví v Libereckém kraji
 Oponent práce: Mgr. Barbara Kostelacová

Technické parametry práce:

Počet stránek textu: 69
 Počet stránek příloh: 0
 Počet titulů v seznamu literatury: 26

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		X		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	X			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	X			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

			X	
--	--	--	---	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

		X		
--	--	---	--	--

Využití výzkumných empirických metod

			X	
--	--	--	---	--

Využití praktických zkušeností

	X			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

X				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

		X		
--	--	---	--	--

** 0 - nehodnoceno; 1 - výborně; 2 - velmi dobře; 3 - dobře; 4 - neprospěl/a

Vyváženost teoretické a praktické části
v daném tématu

		X		
--	--	---	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	X			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost
výsledků v praxi

		X		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce
(publikace, referáty, apod.)

			X	
--	--	--	---	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

1. Objasněte výzkumný cíl a závěry svého výzkumu.
2. Vidíte nějaké možnosti použití výsledků vašeho výzkumu v praxi? Jaké?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Autor se přiléhavě ke studovanému oboru ve své bakalářské práci zabývá tématem bezdomovectví v Libereckém kraji. Uplatňuje v ní své dlouholeté profesní zkušenosti a je zjevné, že se v dané problematice velmi dobře orientuje.

Teoretická část předkládá odborně a pečlivě zpracovaný přehled fenoménu bezdomovectví a konkrétních služeb poskytovaných cílové skupině v daném kraji. Ocenění si zasluhuje zejména kapitola 5., v níž se autor zabývá teoretickými východisky řešení bezdomovectví a kromě práce se zdroji v odborných pramenech se opírá o vlastní bohaté zkušenosti ze své profese. Z textu je patrné jeho hluboké porozumění předkládané problematice z lidského i odborného úhlu pohledu. Teoretická část je velmi zdařilá.

Výzkumná část práce vykazuje některé závažné nedostatky a pochybení. Autor zvolil kvalitativní design výzkumu a případové studie čtyř respondentů. Data však čerpá pouze z rozhovoru a pozorování respondenta při něm (všechny rozhovory byly pořizeny v jeden den). Případová studie by měla vycházet z více zdrojů, v tomto případě ještě např. z rozhovorů s pracovníky sociální služby, kteří s klientem pracují, z příslušné dokumentace apd. Zvolená strategie výzkumu a její zpracování neodpovídá nárokům na případovou studii. Data získaná v rozhovorech s respondenty autor zpracovává explanatorním způsobem, snaží se vyhledávat kauzální vysvětlení jednotlivých případů, vkládá do nich vlastní hypotézy a doporučení.

Pro sběr dat autor zvolil narativní rozhovor, občas v něm používá vlastní rady a doporučení respondentům (s. 54). V explanaci rozhovoru (7.4.2., s. 65) autor uvádí informaci od pracovníků, která je v rozporu s tím, co uvádí respondent.

Zcela nepřijatelné je zařazení transkripce rozhovorů do vlastního textu.

Výzkumná část neobsahuje diskusi, vlastní kritický pohled na provedený výzkum. Chybí rovněž celkové shrnutí či závěr výzkumu s ohledem na výzkumný cíl.

Po jazykové a stylistické stránce je práce velmi zdařilá.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: 2 - 3

Datum, podpis: *Božena Lacořová*